

ВІІ МЯДОЦКІЯ ЧЫТАННІ

МЯДОЦКАЯ «БЕРАГІНЯ» Ў КАНТЭКСЦЕ НАЦЫЯНАЛЬнай КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСАЎ

ДАКЛАДЫ І ПАВЕДАМЛЕННІ

Адзел адукацыі, спорту і турызму Барысаўскага райвыканкама Мінскай вобласці

ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс
дзіцячы сад-сярэдняя школа Барысаўскага раёна»

МЯДОЦКАЯ «БЕРАГІНЯ»
Ў КАНТЭКСЦЕ НАЦЫЯНАЛЬнай КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСАЎ

ДАКЛАДЫ І ПАВЕДАМЛЕННІ
VII МЯДОЦКІХ ЧЫТАННЯЎ

*Да 20-годдзя заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь
фальклорнага гурту
«БЕРАГІНЯ»*

Мінск
«ІВЦ Мінфіна»
2017

УДК [008+37.017](=161.3)(476)(082)
ББК 74.200.50(4Бел)я43
М99

Укладальнік і кіраўнік праекта *М.А. Козенка*

Рэцэнзенты:

старшыня Беларускага фонду культуры *У.А. Гілеп*;

заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь, пастаянны член

Рады экспертаў Рэспубліканскага фестывалю

фальклорнага мастацтва «Берагіня» *М.Р. Дудчанка*

Мядоцкая «Берагіня» ў кантэксце нацыянальнай культуры беларусаў : даклады М99 і паведамленні VII Мядоцкіх чытанняў : да 20-годдзя заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнага гурту «Берагіня». / уклад. М.А. Козенка. – Мінск : ІВЦ Мінфіна, 2017. – 128 с.

ISBN 978-985-7168-64-4.

Аснову зборніка складаюць матэрыялы VII Мядоцкіх чытанняў, якія ладзіліся ў рамках юбілейных мерапрыемстваў з нагоды 20-годдзя заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнага гурту «Берагіня» і акрэслены праблемай «Мядоцкая “Берагіня” ў кантэксце нацыянальнай культуры беларусаў».

Артыкулы згрупаваны ў пяці раздзелах, кожны з якіх лагічна дапаўняе і пашырае пытанні этнічнага выхавання дзяцей і моладзі на сучасным этапе сацыякультурнага развіцця і адукацыйна-выхаваўчага працэсу ў краіне – ад агульнага да асабістага, разглядаюцца пытанні ў міждысцыплінарных стасунках праз прызму народнай культуры вуснай традыцыі.

Адрасуецца шырокаму колу настаўнікаў, кіраўнікоў творчых калектываў, студэнтаў, даследчыкаў народнай спадчыны, усім, каго цікавяць праблемы этнічнага выхавання дзяцей і моладзі Беларусі.

УДК [008+37.017](=161.3)(476)(082)
ББК 74.200.50(4Бел)я43

ISBN 978-985-7168-64-4

© Козенка М.А., укладанне, 2017

© Афармленне. РУП «ІВЦ Мінфіна», 2017

АД УКЛАДАЛЬНІКА

«Мядоцкія чытанні» – адзін са складнікаў сістэмы этнічнага выхавання дзяцей і школьнай моладзі, якая пачала сваю рэалізацыю ў Мётчанскай установе адукацыі Барысаўскага раёна (з 1996 г.), сістэмы, якую мелася распаўсюдзіць на ўсю краіну. У далейшым так яно і атрымалася. На нацыянальным узроўні Міністэрства культуры Беларусі зацвердзіла эксперыментальны праект «Танцавальны фальклор і дзеці. 2001–2003 гг.» (гл.: *Традыцыйная культура і дзеці. Выпуск 1: Рэсп. эксперым. праект «Танцав. фальклор і дзеці»* / уклад. М.А. Козенка. – Мінск.: БелДППК, 2004. – 288 с.: іл.). У ім адразу былі закладзены прынцыпы доўгатэрміновай шматузроўневай комплекснай праграмы «Традыцыйная культура і дзеці» (далей – ТКiД): выяўленне, аднаўленне, перайманне, распаўсюджванне, папулярызацыя ў розных праявах традыцыйных відаў і жанраў народнай спадчыны сваёй *малой радзімы*, яе вывучэнне і даследаванне. Плён рэалізацыі рэгіянальных практык яскрава адлюстроўваўся на заключных мерапрыемствах Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» (заснавальнікі: Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, Гомельскі аблвыканкам і Акцябрскі райвыканкам), што праводзіўся адзін раз на два гады ў славутай Рудабелцы (Акцябрскі раён Гомельскай вобласці). На сёння гэта адзіны з больш за сотню высокага рангу фестывалюў у краіне, які грунтуецца на аўтэнтычных формах каранёвай спадчыны беларусаў, прысвечаны фальклорнай творчасці дзяцей, падлеткаў, моладзі, якія на рудабэльскім творчым узвышшы ладзяць адметны рэй разам з носьбітамі рэгіянальных і мясцовых мастацкіх традыцый, з прадстаўнікамі народнай культуры блізкага і далёкага замежжа (гл.: *Даведнікі рэспубліканскіх фестывалюў «Берагіня»: 2001, 2004, 2006, 2008 гг.*); у наступным годзе гэтаму выбітнаму самабытнаму творчаму форуму Беларусі спаўняецца 20 гадоў.

Але першыя ідэі нацыянальнага фестывальнага фальклорнага руху «Берагіня» рэалізоўваліся спачатку на «малой» «Берагіні» – аднаймен-

ным фальклорным гурце і Мётчанскай адукацыйнай установе ў цэлым. Затым у форме апрабаваных мадэлей – «Конкурс пар-выканаўцаў беларускага народнага танца», «Турнір фальклорных калектываў», «Турнір салістаў-выканаўцаў твораў народнай спадчыны», «Конкурс харэаграфічнай імправізацыі» і інш. – распаўсюджваліся па ўсёй Беларусі. У нацыянальны фестывальна-фальклорны кантэкст уваходзілі і навукова-практычныя канферэнцыі «Традыцыйная культура і дзеці: праблемы этнавыхавання».

Што тычыцца «Мядоцкіх чытанняў» (своеасаблівых навукова-практычных канферэнцый), то яны, як і вышэй названыя сацыякультурныя і адукацыйна-выхаваўчыя праекты ТкіД, арыентаваны на абагульненне практычнага вопыту з мэтай вызначэння дакладных метадаў і тэхналогій уключэння традыцыйных каштоўнасцей у духоўны свет сучаснай моладзі Беларусі.

Чытанні маюць міждысцыплінарны характар і даюць магчымасць іх удзельнікам у межах прапанаванай тэматыкі комплексна разгледзець разнастайныя метадыкі, якія ахопліваюць раздзелы этнапедагагікі, фалькларыстыкі, этнаграфіі, гісторыі, краязнаўства, народнай харэаграфіі, спеўнага мастацтва, інструментальнай музыкі, філалогіі і г.д., а таксама выкласці непасрэдны практычны досвед, веды і навывыкладчыкаў, кіраўнікоў арганізаваных фальклорных калектываў, іх чальцоў, моладзевых грамадскіх ініцыятыў у галіне традыцыйнай народнай культуры і мастацтваў Беларусі; прадэманстраваць розныя падыходы да даследаванняў тых ці іншых відаў нематэрыяльнай і матэрыяльнай спадчыны, тэарэтычных і метадалагічных аспектаў народнай культуры.

На базе Мётчанскай агульнаадукацыйнай установы на працягу дваццаці гадоў творчай дзейнасці фальклорнага гурту «Берагіня» (з 2012 г. заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь) праведзены сем «чытальніцкіх» мерапрыемстваў, прымеркаваных пераважна да юбілейных дат Мядоцкай «Берагіні» і рэгіянальных фестываляў народнай творчасці «Мядоцкі край і яго таленты».

Адметнасць «Мядоцкіх чытанняў», як у шырыні праблематыкі і глыбіні раскрытых тэм, так і ў тым, што ў чытаннях разам з настаўнікамі, кіраўнікамі мастацкіх калектываў, метадыстамі навукова-метадычных цэнтраў адукацыі і культуры, выкладчыкамі і студэнтамі ВНУ, вядомымі навукоўцамі ўдзельнічаюць *школьнікі*. Юныя даследчыкі яшчэ шмат гадоў пасля заканчэння школы з пяшчотай і гонарам успамінаюць сустрэчы са славуцасямі беларускай навукі і знанымі дзеячамі айчыннай культуры і педагогікі. Сярод іх: У.М. Конан, Э.К. Дарашэвіч, Т.В. Валодзіна, А.У. Рагуля, Т.Б. Варфаламеева, В.В. Калацэй, Т.І. Кухаронак, А.М. Боганева, А.А. Абрамовіч, А.В.Крчкоўская, Т.А. Пладунова, Э.В. Шчадрына і шмат інш.

Вяртаючыся назад, часам здзіўляюся аб'ёму зробленага за 20 год удзельнікамі «Берагіні», школьнікамі і настаўнікамі Мядоцкай школы: колькі было падрыхтавана цікавых дакладаў і паведамленняў, напісана сачыненняў, рэфератаў і эсэ на падставе фальклорна-этнаграфічных, гісторыка-краязнаўчых, культуралагічных, мастацтвазнаўчых, радаводных і інш. даследаванняў Мядоцкага краю?! А колькі «народжана» вершаў?! І гэта толькі інтэлектуальная частка «малаберагінскіх» праектаў.

Большасць даследчых прац былі апублікаваны ў зборніках (якія склалі «Берагінскі кнігазбор»: «Мядоцкі край і яго таленты». 1997; «Мы – “Берагіня”. 3 гісторыі фальклорнага гурту “Берагіня” Мётчанскай адукацыйна-выхаваўчай установы Барысаўскага раёна» (Мінск: «Чатыры чвэрці», 2001; «Народная спадчына Бацькаўшчыны. Вывучэнне спадчыны і выхаванне дзяцей сродкамі аўтэнтычнага народнага мастацтва (Мінск:

На тале ўсё сплове,
Замоўшныя ва ўспаміне.
А беларусе тое!
Не згіне «Берагіня»!

18.х.00
Мётта

Рыгор Барадулін

Народны
паэт Беларусі
Рыгор Барадулін

«Чатыры чвэрці», 2002). Асобнымі кнігамі выйшлі: «Традыцыйнае вяселле Мядоцкага краю», аўтары Козенка М.А., Абрамовіч А.А. (Мінск: «Чатыры чвэрці», 2005); «Абрамовіч А.А. DUM SPIRO SPERO – Пакуль жыву, спадзяюся» / аўт. ідэі і ўклад. М.А. Козенка (Мінск: БелДІПК, 2007) і інш. Асобныя даклады ў форме артыкулаў берагінцаў змешчаны ў чатырох зборніках серыі «Традыцыйная культура і дзеці: праблемы этнавыхавання. Матэрыялы рэспубліканскіх навукова-практычных канферэнцый. 2001, 2004, 2006, 2008 гг.), а таксама перыядычна друкаваліся ў «Краязнаўчай газеце».

Да Чытанняў 2016 г. (23 снежня), якія ладзіліся ў рамках правядзення юбілейных мерапрыемстваў з нагоды 20-годдзя заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнага гурту «Берагіня» выдадзены альбом-кніга «Мядоцкая “Берагіня” ў прасторы і часе» (2016), зборнік выбраных матэрыялаў папярэдніх чытанняў пад назвай «Асоба ў народнай культуры і педагогіцы» (Мінск: ІВЦ Мінфіна, 2016. – 400 с.)...

Аснову дадзенага зборніка склалі матэрыялы VII чытанняў з акрэсленай праблемай «Мядоцкая “Берагіня” ў кантэксте нацыянальнай культуры беларусаў». Артыкулы згрупаваны ў пяці раздзелах.

Першы – *Мядоцкая «Берагіня»: традыцыі, інавацыі, культурны кантэкст*. У артыкулах гэтага раздзела больш чым ў іншых вышвышляюцца тэарэтычныя і метадалагічныя падыходы да народнай культуры, якая пастаянна знаходзіцца ў руху і развіцці. Свае высновы аўтары падмацоўваюць прыкладамі дзейнасці фальклорных гуртоў, асабліва «Берагіні». Аўтэнтыка (аснова руральнай культуры) разглядаецца «як праект ратавання быцця», «як сваеасаблівы шлях да вырашэння вельмі важных праблем сучаснасці», а традыцыйная культура выступае «як светапоглядна-выхаваўчы комплекс». Пытанні этнавыхавання дзяцей і моладзі разглядаюцца ў міждысцыплінарных стасунках праз прызму народнай культуры в у с н а й т р а д ы ц ы і. Упершыню на Мядоцкіх чытаннях востра паўсталі м о ў н ы я праблемы ў моладзевым фальклорным руху на Беларусі. Творчая дзейнасць мядоцкай «Берагіні» да ўсяго іншага шырока раскрываецца праз этнапедагогіку, гісторыю функцыянавання і «вяртанне этнічнай памяці». «Прэцэдэнт “Берагіні” – сцвярджаюць навукоўцы, – новы вектар у этнакультурным выхаванні дзяцей і моладзі Беларусі міленіўму».

Аўтары артыкулаў другога раздзела *«Берагіня і адукацыйны працэс у сучасным мегаполісе»* працягваюць развіваць тэматыку, заяўленую ў першым раздзеле. Ад агульных праблем этнавыхавання і этнаадукацыі ў межах рэспублікі звяртаюцца да асабістага – шматграннай дзейнасці аднаго дакладнага калектыву – Мётчанскай «Берагіні», дзеляцца

сваімі ўражаннямі і развагамі. У некаторых працах паўстае пытанне аб ролі бацькоў у выхаванні дзяцей. Звяртаецца ўвага на выхаваўчы патэнцыял народнай прозы, а таксама на сэнс артэфектаў нематэрыяльнай і матэрыяльнай культур у музейнай прасторы Этнагасцёўні «Берагіні».

У трэцім раздзеле аднаўленне і папулярызацыя традыцыйнай народнай культуры Бацькаўшчыны матэрыялы аб'яднаны агульнай праблемай гістарычнага лёсу народнай культуры, але кожны з аўтараў прапаноўвае сваё бачанне.

Артыкулы чацвёртага раздзела *Фальклорная практыка: сучасны досвед* апісваюць спецыфіку далучэння пераемнікаў традыцый да лакальнай абрадавай дзейнасці, а таксама пазаабрадавай практыкі – уваходжанне ў традыцыю харэаграфічнай спадчыны метадам даследавання розных яе форм і трансляцыі праз арганізаваныя ў сучасным гарадскім і вясковым асяродку структуры культуры і адукацыі.

Так накіравана, што з гадамі чалавек усё больш крытычна і асэнсавана ўглядаецца ў пражыты шлях, у памяці ўсё часцей пачынаюць віраваць успаміны з часу школьнага жыцця, асабліва калі яно было насычана рознымі цікавымі падзеямі. У народзе кажуць: «Ніколі не чакай падзякі ад вучняў і дзяцей». Аднак сцверджана, чым больш аддаеш, тым больш да цябе вяртаецца. Так і ў нашым выпадку. Артыкулы, якія змешчаны ў V раздзеле «Берагіня» – у маім і тваім жыцці, якраз пра гэта яскрава і гавораць.

Зборнік завяршаюць *Звесткі пра аўтараў*, дадатак *Рэзалюцыя VII Мядоцкіх чытанняў «Традыцыйная культура і дзеці: Мядоцкая “Берагіня” ў кантэксце нацыянальнай культуры беларусаў»*.

Пэўныя моманты Мядоцкіх чытанняў ілюструе раздзел *Фотафакт. Мядоцкія чытанні – блізкае і далёкае*.

КАМІСІЯ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ ПА СПРАВАХ ЮНЕСКА
COMMISSION OF THE REPUBLIC OF BELARUS FOR UNESCO
COMMISSION DE LA REPUBLIQUE DE BELARUS POUR L'UNESCO

ДЫПЛОМ

DIPLOMA

**Узорнаму фальклорнаму гурту “Берагіня” дзяржаўнай установы адукацыі
“Мётчанскі навучальна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-школа з этнаграфічным
накірункам Барысаўскага раёна” Мінскай вобласці**

Мастацкі кіраўнік Мікалай Козенка

за значны ўклад у захаванне нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі

Уладзімір Шчасны
Старшыня

Мінск

22 чэрвеня 2008 года

МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Проспект Пераможцаў, 11, 220004, г. Мінск
Тэл. (017) 203 75 74, факс (017) 203 90 45
e-mail: ministerstvo@kultura.by

Калектыву
Заслужанага аматарскага
фальклорнага гурта "Берагіня"
дзяржаўнай установы адукацыі
"Мётчанскі выхаваўча-педагагічны
комплекс дзіцячы сад – сярэдняя
школа Барысаўскага раёна"

Шаноўныя сябры!

З пачуццём цеплыні і павагі шчыра віншuem вас з 20-годдзем з дня заснавання!

За час сваёй творчай дзейнасці ў калектыве змянілася некалькі пакаленняў удзельнікаў, падрыхтаваны і праведзены шматлікія канцэртныя выступленні, атрыманы ўзнагароды фестываляў фальклорнага мастацтва і вышэйшае званне – Заслужаны аматарскі калектыў Рэспублікі Беларусь.

Як без мінулага няма будучыні, так і без павагі і ўважлівых адносін маладога пакалення да народных мастацкіх традыцый не можа развівацца нацыянальная культура. У гурце выдатна вядзецца выхаваўчая работа сярод удзельнікаў – юнакоў і дзяўчат, якія сваім стараннем і захапленнем развіваюць свае здольнасці, а таксама далучаюць да фальклорнага мастацтва шматлікіх гледачоў. Дзякуючы стараннасці ўдзельнікаў і працаздольнасці кіраўнікоў фальклорныя музычныя і песенныя кампазіцыі прыносяць радасць, цікавяць і духоўна ўзбагачаюць людзей рознага ўзросту.

Асаблівыя словы ўдзячнасці кіраўнікам гурта "Берагіня" – Антаніне Абрамовіч і Міколе Козенку, дзякуючы апантанасці якіх фальклорны калектыў пераўтварыўся ў цікавы самабытны гурт народных побытавых танцаў, вядомы ў нашай краіне і за яе межамі.

Прыміце шчырыя пажаданні творчых здзяйсненняў, перамог на конкурсных спаборніцтвах, плёну ў дзейнасці па захаванні чыстых крыніц народнай творчасці, і каб вашы канцэртныя выступленні заўсёды дарылі гледачам цяпло і добры настрой.

Міністр культуры
Рэспублікі Беларусь

Б.У.Святлоў

*Пасол Рэспублікі Беларусь
у Французскай Рэспубліцы
Пастаянны прадстаўнік
Рэспублікі Беларусь пры ЮНЕСКА*

*Ambassadeur de la République du Bélarus
en République Française
Délégué Permanent de la République du Bélarus
auprès de l'UNESCO*

Мастацкаму кіраўніку заслужанага
калектыву Рэспублікі Беларусь
фальклорнага гурту “Берагіня”
Козенка М.А.

г. Парыж, 20 снежня 2016 года

Паважаны Мікалай Аляксеевіч,

Дазвольце перадаць Вам і ўсім членам калектыву “Берагіня”
самыя шчырыя віншаванні з нагоды 20-годдзя творчай дзейнасці.

Ваша нястомная праца па захаванню спадчыны і далейшаму
развіццю беларускай культуры заслугоўвае самых высокіх адзнак і слоў
павагі.

Вельмі важна, што традыцыйнае мастацтва Беларусі перадаецца
маладому пакаленню, якое захоўвае павагу да аўтэнтчнага фальклору
Бацькаўшчыны.

Ганаруся тым, што слава аб Вашым калектыве гучыць у розных
краінах, у тым ліку і ў Францыі.

Абсалютна заслужана Ваша дзейнасць уганаравана дыпломам
ЮНЕСКА “За значны ўклад у захаванне нематэрыяльнай культурнай
спадчыны Беларусі”.

Жадаю ўсім удзельнікам калектыву творчага натхнення, яскравых
праектаў, здароўя і дабрабыту.

З павагай,

Павел Латушка

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ

(г. Мінск)

**ПРЭЦЭДЭНТ «БЕРАГІНІ» І НОВЫ ВЕКТАР
 У ЭТНАКУЛЬТУРНЫМ ВЫХАВАННІ ДЗЯЦЕЙ
 І МОЛАДЗІ БЕЛАРУСІ МІЛЕНІЎМУ**

У Беларусі ХХІ ст., мінуўшай міленіўм (увайшоўшай у новае – ІІІ тысячагоддзе н.э.), дзе Рэспубліканскі фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня», праз які прайшлі тысячы дзяцей, далучаных да працэсу творчага самавыяўлення сродкамі каранёвай культуры сваёй Радзімы – афіцыйнае мерапрыемства з плана Міністэрства культуры. Яго правядзенне ўключана ў «План мерапрыемстваў па ажыццяўленню Канцэпцыі нацыянальнай бяспекі Рэспублікі Беларусь». Варта ўзгадаць, што было да гэтага. Выхаванне дзяцей і моладзі сродкамі народнага мастацтва на прыканцы ХХ ст. у традыцыйных асяродках (на вёсцы), на жаль, амаль спынілася, паколькі актыўна шлі працэсы ўрбанізацыі і дэбеларусізацыі, – працэсы фатальныя для айчыннага фальклору. У штучным для традыцыйнай культуры ўрбанізаваным гарадскім асяроддзі эталонам далучэння дзяцей да народнага мастацтва лічылася дзейнасць ўзорнага ансамбля «Зорачка» Нацыянальнага цэнтра мастацкай творчасці дзяцей і моладзі, дзе народныя песні развучвалі па нотах, танцы выкладалі ля станка, уніформападобныя касцюмы па эскізах прафесійных дызайнераў шылі на фабрыцы, а музычныя аранжыроўкі пісаў прафесійны кампазітар, які ніколі не быў у фальклорнай экспедыцыі. У выніку – гледачы выступаў «Зорачкі» на сцэне бачылі не беларускі фальклор, а яго **с т ы л і з а ц ы ю**: *узоры прафесійнага мастацтва «на матывах» фальклору*. У такім жа ключы працавалі ўсе дзіцячыя і моладзевыя фальклорныя гурты краіны напярэдадні міленіўму (з папраўкай на больш сціплыя ў параўнанні са сталічнай «Зорачкай» фінансавыя і кадравыя магчымасці). Натуральна, што, калі ў 1996 г. мяне і Таццяну Пладунову запрасілі на фальклорную імпрэзу ў Барысаўскі раён, дзе на сцэне дамінаваў фальклорны гурт з мясцовым танцавальным, спеўным і музычна-інструментальным рэпертуарам, утвораны з вясковых дзяцей, акуратна апранутых у пашытыя бацькамі цэнтральнабеларускія строі, мы, выхаваныя на кнігах, альбомах і этнафільмах сусветна прызнаных прафесійных беларусазнаўцаў Арсена Ліса, Міхася Раманюка і Зінаіды Мажэйкі і на фальклорных фэстах Прыбалтыцы (цалкам «аўтэнтычна» скіраваных і інтэрактыўных яшчэ з 1970-х гг.) вырашылі (у той час – пакуль толькі для сябе): гэты вясковы калектыў – «першая ластаўка» новага напрамку, *новага вектара ў этнакультурным выхаванні дзяцей і моладзі Беларусі*, яго першы выпадак – першы прэцэдэнт. Як паказаў час – мы не памыліліся. Калектыў з Барысаўшчыны працаваў у вектары

захавання формы і зместу аўтэнтчнага фальклору беларусаў у працэсе яго спецыяльна арганізаванай пераемнасці. Фальклор (прынцыпова не стылізаванае мастацтва вуснай традыцыі) быў і зместам, і мэтай, і вынікам навучання ў гэтым фальклорным гурце. Калектыў называўся «Берагіня», быў створаны ў вёсцы Мётча завучам мясцовай школы Антанінай Абрамовіч і мінскім этнахарэолагам Міколам Козенкам.

У кантэксце п а р а ў н а н н я аўтэнтчнага фальклору і яго стылізацыі варта падкрэсліць, што невымерная бездань паміж імі акрэслена і даказана даволі даўно. Па выкладках аналітыкаў культуры і мастацтва, дзве гэтыя з’явы – з’явы прынцыпова іншага паходжання; яны прынцыпова непараўнальныя, а замена першай на другую (нават пры знешнім падабенстве) немагчымая без прафанізацыі: гэта прынцыпова не ўзаемазаменныя рэчы, дазволу сабе аўтацытату: нават пры знешнім падабенстве. Вось як размяжоўваў аўтэнтчную аснову сезонна-рытуальнай дзеі і яе сцэнічную стылізацыю¹ непераўзыхадны сусветнавыя аўтарытэт галіны аналізу традыцыйных культур свету румынска-амерыканскі даследчык Мірча Эліядэ: «...відавочна якасная розніца паміж двума катэгорыямі з’яў: рытуальная дзея... забяспечвала выратаванне суполкі, з’яднанай ёю ў адзінае цэлае, а сцэнічная пастаноўка ...імкнулася да ўздзеяння зусім іншага кшталту (эстэтычнага, эмацыйнага) ...паміж двума акрэсленымі планами існуе разрыў ...Дыстанцыя паміж тым, хто ...асабіста бярэ ўдзел у сакральным рытуале ...і тым, хто атрымлівае эстэтычнае задавальненне ...ад суправаджаючай яго музыкі, невымерная» [2, с. 142]. Першае выданне эсэ, дзе змешчаныя гэтыя цытаты – 1937 г. [3], таму калі я пачуў у 1999 г. ад румынскага кіраўніка фальклорнага калектыву: «У нас таксама быў народны балет... у 1950-я гады. Зараз – збольшага займаемся аўтэнтчнымі танцамі», – я падумаў: «Румыніі з Мірчай Эліядэ – пашанцавала».

Пераключэнне на эстэтычныя арыенціры ў мастацтве і творчасці ўрбанізаванага грамадства Эліядэ сярод іншага тлумачыць комплексам непаўнацэннасці еўрапейскай культуры, які асабліва моцна праявіўся ў багатым на пераацэнку каштоўнасцей ХХ ст. З аднаго боку – творцы акадэмічнага напрамку прызнаюць за аўтэнтчным мастацтвам і традыцыйнай культурай шэраг пераваг, але істэрычна не жадаюць да іх звяртацца, ахоўваючы ўласныя эстэтычныя і мастацкія дасягненні, якія не могуць прызнаць недасканалымі: сапраўды «ці варта такіх намаганняў і высілкаў іх творчасць, калі яна не можа больш лічыцца духоўнай вяршыняй і адзінай магчымай у ХХ стагоддзі культурай» [2, с. 143]. Развіваючы думкі пра комплексы непаўнацэннасці еўрапейскай культуры ХХ ст., Эліядэ пераканаўча даказвае, што традыцыйны светапогляд і заснаваны на ім аўтэнтчныя формы мастацтва мелі ў якасці асноўнай (дамінуючай) «сатэрыялагічную функцыю» [2, с. 142]: скіраванасць на ахову законаў самазахавання і самааднаўлення супольнасці носьбітаў традыцыі і на ахову законаў самазахавання акаляючага супольнасць асяродку жыцця («сусвету» яе культуры), фактычна, – матчынага ландшафту этнасу. Адпаведным чынам, выходзячы з такой логікі: знікае традыцыйны светапогляд і заснаваны на ім аўтэнтчныя формы мастацтва – непазбежна разбураецца і гіне супольнасць носьбітаў традыцыі разам з уласным матчыным ландшафтам. Пагадзімся, што (у кантэксце аховы аўтэнтчнага фальклору) інтарэсы самазахавання этнасу і яго

¹ Трэба адзначыць, што ў цытаце з эсэ Эліядэ гаворка ідзе пра старажытныя сезонныя (каляндарныя) рытуалы, якія з’явіліся асновай пазнейшых тэатральных пастановак на сцэне (аўтэнтчнымі вытокамі класічнага тэатра элінаў). Але выхад на канцэптуальныя падыходы да аналізу культурнай і мастацкай архаікі, да працы з праявамі традыцыйнай культуры ў эсэ дакладна прасочваецца (каментар В.К.).

асяродку моцна пераважаюць інтарэсы і псіхалагічныя комплексы абмежаванага кола стылізатараў народнага мастацтва.

На прыканцы ХХ ст. большасць зарыентаваных на народнае мастацтва гледачоў і ў Беларусі стылізацыямі «аб'елася», таму асобы і калектывы, якія ў ХХІ ст. пачалі працаваць у напрамку, прапанаваным «Берагіняй» (ці часткова запазычылі яе методыкі і падыходы), сталі даволі запатрабаванымі, атрымалі прызнанне і поспех. Прычым – у самых розных сферах дзейнасці. Пацкольнікі вопыт «Берагіні» актыўна папулярызавалі (і Мётчанская школа, і Інстытут праблем культуры Беларусі праводзілі семінары, майстар-класы па перайманню рэгіянальнага побытавага танца, звязаных з ім гульні, інструментальнай музыкі, спеваў і г.д.), новае пакаленне беларусаў, якія працавалі ў напрамках: а) прафесійнай мастацкай адукацыі; б) сярэдняй адукацыі; в) грамадскага руху; г) бізнесу – у рознай ступені паспяхова ўкаранілі новыя ідэі сістэмы комплекснага выхавання фальклорам, ідучую ад пераймання рэгіянальнага побытавага танца.

У напрамку *прафесійнай мастацкай адукацыі* з улікам новага вектара этнакультурнага выхавання дзяцей і моладзі працаваў калектыў кафедры этналогіі і фальклору Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. У адкрытай у 2004 г. спецыялізацыі «Этнафоназнаўства» да 30 % абітурыентаў былі дыпламанты і лаўрэаты фестывалю «Берагіня», прайшоўшыя змястоўную і выніковую школу жывога пераймання фальклору, створаную Міколам Козенкам як змест і вынік падрыхтоўкі да фестывальных імпрэз. Патэнцыял гэтай сістэмы, узмацнёны імпэтам маладых педагогаў (прайшоўшых праз «берагінскія» майстар-класы і семінары), укаранёнай імі на кафедры сістэмай «курс майстра», методыкамі дэманстратыўнай антрапатэхнікі і экспедыцыйнай дзейнасцю як асновамі фарміравання вучэбнага рэпертуару і зместу навучальнага працэсу вывёў студэнцкія калектывы «Этнасуполка», «Страла», «Раме», «Таццянка-Вяснянка», часам аб'яднаныя ў зводную «Талаку» на сцэну найпрэстыжных міжнародных фальклорных фестываляў Belfort-2003 і 2007 (Францыя); фэстаў «Покровские колокола-2006» (Вільня), «Slaavi valgis-2013» (Эстонія), «Как на речке было на Фонтанке-2013» (Санкт-Пецярбург), «Laiksne 20 jubileu-2013» (Латвія), «Rudeninēs-2014 і 2016» (Літва); «Etnokrakow-2015» (Польшча); «Baltica-2014 і 2015» (Літва, Латвія). Тры калектывы і шэсць салістаў сталі стыпендыятамі спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі (2014, 2016). 8 выпускнікоў кафедры скончылі магістратуру і 5 з'яўляюцца аспірантамі НАН Беларусі і пішуць даследаванні па розных аспектах айчыннага фальклору.

У напрамку *сярэдняй і дадатковай адукацыі* з улікам новага вектара этнакультурнага выхавання дзяцей і моладзі працавалі людзі, намаганні якіх афармлялі першыя навыкі творчасці школьнікаў – будучага пакалення пераемнікаў фальклору Беларусі. Найбольш вядомыя калектывы-спадкаемцы ідэй і методык «Берагіні» пры школах і цэнтрах творчасці дзяцей і моладзі сёння – гэта «Явар» (Мінск, педагог-лідар Святлана Балцэвіч); «Верабейкі» (Любань, педагог-лідар Сяргей Выскварка); «Вянок» (Ракаў, педагог-лідар Лізавета Пятроўская); «Гарлачыкі» (Мінск, педагог-лідар Святлана Яфімава); «Мілавіца» (Мінск, педагог-лідар Марыя Снітко); «Нежачкі» (Расоны, педагог-лідар Валянціна Ліцвінава); «Квечень» (Мінск, педагог-лідар Таццяна Крыўко); «Рудабельскія зорачкі» (г.п. Акцябрскі, педагог-лідар Вольга Дульская); і, вядома, аднайменная з фэстам мётчанская «Берагіня» (педагог-лідар Антаніна Абрамовіч). Паралельна са станаўленнем фестывалю, абменьваючыся дасягненнямі і падыходамі да фальклору працавалі самабытныя «Калыханка» (Міханавічы, педагог-лідар Ларыса Рыжкова) і «Верас» (Мінск, педагог-лідар Таццяна Пладунова). Гэтыя калектывы і праца іх педагогаў далі шмат

таленавітых выканаўцаў для фальклорнай, эстраднай і рок-сцэны краіны (салісты і ўдзельнікі калектываў «Юр'я», «Варгін», «Кашлаты Вох», «Ягорава гара», «Омут», «Жвавы карчмар», «Ветах»), шэраг адораных абітурыентаў творчых і гуманітарных устаноў вышэйшай адукацыі Беларусі.

У напрамку *грамадскага руху* з улікам новага вектара этнакультурнага выхавання дзяцей і моладзі працавалі фольк-клуб «Моладзевы» і гурт «Кудмень» (Мінск, лідар Ірына Мазюк); «Капэла на таку» (Мінск, лідар Міхаіл Крукоўскі); «Княжыч» і «Варган» (Наваполацк, лідар Вольга Емельянчык); чыі заснавальнікі ці некаторыя ўдзельнікі прысутнічалі на першых фэстах «Берагіні» і творча пераасэнсоўвалі іх вопыт. Калектывы вельмі шмат зрабілі для мастацкай рэканструкцыі народных свят і абрадаў Беларусі, паспрыялі станаўленню Рэспубліканскага грамадскага моладзевага аб'яднання «Студэнцкае этнаграфічнае таварыства», якое акрэдытавана як эксперт па нематэрыяльнай культурнай спадчыне ад Беларусі пры ЮНЕСКА, актыўна праводзіць экспедыцыйную і выставачную дзейнасць. На хвалі, узнятай грамадскай дзейнасцю, у краіне пасталеў і нарасціў моц айчынны постфальклор (як актуальнае моладзевае мастацтва на аўтэнтычным падмурку), які сёння актыўна вывучаюць даследчыкі [1].

У напрамку *бізнесу* з улікам новага вектара этнакультурнага выхавання дзяцей і моладзі, адчуўшы змену ў кан'юнктуры рынку этнатавараў і паслуг Беларусі працавалі школа этнавыхавання «Гуда» (Мінск, лідар Вікторыя Міхно); «Рада» (Мінск, лідар Алесь Жукоўскі); аб'яднанне майстроў і выканаўцаў на народных музычных інструментах «Дударскі клуб» (Мінск, лідар Яўген Барышнікаў); крама этнатавараў «Рагна» (Мінск, лідар Ігар Міхно). Пласт дзейнасці, які закранала актыўнасць гэтых і блізкіх да іх суполак і аб'яднанняў спрыяў фарміраванню айчыннага рынку этнатавараў і паслуг, стварэнню агра- і этнасядзіб, камерцыйных клубаў, устаноў і пляцовак з беларускай музыкай і побытавым танцам. Усё гэта – формы захавання традыцый, якія спантанна фарміруе грамадства шмат у чым пад уплывам светапогляду і паводзін, транслюемых з пляцоўкі «Берагіні» яе заснавальнікамі, экспертамі, удзельнікамі. Прычым фестывальныя падзеі фарміруюць масавую моду і запатрабаванні людзей на ўсё аўтэнтычнае, сапраўднае, якаснае, што ёсць у традыцыйнай культуры беларусаў, адсоўваючы другасныя «стылізаваныя» формы з прыярытэтаў аматараў і знаўцаў мастацтва і фальклору. Такім чынам – паляпшаецца якасць жыцця грамадства, нетаропка, але непазбежна мяняецца парадыгма ў айчыннай культуры і мастацтве, знітаваных з этнаідэнтыфікацыяй і фальклорам. Аўтэнтыка і яе перайманне становяцца актуальнымі, трэндавымі, а стылізацыя фальклору павольна пераходзіць у шэраг неактуальнага рэтра.

Тое, што традыцыі варта захоўваць – сёння мала хто аспрэчвае ў адкрытую, іншая справа – што і як рабіць, каб не дапусціць падмены (а ў перспектыве – вынішчэння) аўтэнтычнай песні, танца, абрадавай дзеі іх жа стылізацыямі? Для разумення архаічных і не характэрных сучаснасці культурных праяў Мірча Эліядэ, чыё імя носіць кафедра антрапалогіі Чыкагскага ўніверсітэта, слухна раіць «наперад таго, каб іх судзіць ...іх зразумець, зліцца з іх традыцыяй, якімі б не былі сродкі яе выразнасці...» [2, с. 143]. Ён сцвярджае, што комплексы непаўнацэннасці «вынішчаюцца самім ходам гісторыі», калі з'явы традыцыйных культур будуць «вывучацца і трактавацца ў іх уласным кантэксце» [2, с. 144] – іншымі словамі, без «эстэтызацыі і паляпшэння» стылізацыяй, калі традыцыя становіцца і мэтай, і сродкам пераемнасці, выхавання, навучання. Таму – толькі калі асобы, якія займаюцца этнакультурным выхаваннем і этнамастацкай адукацыяй Беларусі будуць трымацца вектара, прапанаванага ў іх дзейнасці «Берагіння», – новыя пакаленні беларусаў будуць мець магчымасць далучыцца да аўтэнтычнага мастацтва

сваіх прокаў, а не да яго штучных сурагатаў. Сёння (дзякуючы «Берагіні», працы яе заснавальнікаў Антаніны Абрамовіч і Міколы Козенкі, намаганням некалькіх пакаленняў удзельнікаў калектыву – дзяцей з Мётчы і навакольных вёсак) зрабіць гэта значна прасцей – было б жаданне.

Літаратура

1. Дарашэвіч, Э. Тэорыя фальклору : вучэб.-метадыч. дапам. / Э. К. Дарашэвіч; М-ва культуры Рэсп. Беларусь, Бел. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў. – Мінск : БДУКМ, 2016. – 78 с.
2. Элиаде, Мирча. Азиатская алхимия. Сборник эссе / Мирча Элиаде // пер. с рум., фр., англ. – М. : Янус-К, 1998. – 604 с.
3. Элиаде, Мирча [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу : https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%AD%D0%BB%D0%B8%D0%B0%D0%B4%D0%B5_%D0%9C%D0%B8%D1%80%D1%87%D0%B0. – Дата доступу : 12.02.2016.

Энгельс ДАРАШЭВІЧ

(г. Мінск)

АЎТЭНТЫКА ЯК ПРАЕКТ РАТАВАННЯ БЫЦЦЯ

Вызначэнні аўтэнтыкі, аўтаідэнтыфікацыі, этнічнай ідэнтычнасці і прыклады іх ужывання ў сацыякультурных рэаліях Беларусі ўжо разглядаліся мной у папярэдніх артыкулах, у прыватнасці ў дакладзе на юбілейнай канферэнцыі «Аўтэнтычны фальклор» [1]. Таму, не спыняючыся на вызначэннях, перайду да некаторых новых аспектаў праблемы сапраўднага, каранёвага, аўтэнтычнага ў мастацтве, паводзінах, думках беларусаў і іх наваколля, якія раней не былі разгледжаны.

Разгледзім аўтэнтыку як своеасаблівы камертон пры вырашэнні важных праблем сучаснасці. Магчыма, менавіта праз зварот да сапраўднага і адмову ад сурагатаў будзе ў XXI ст. ажыццяўляцца мара людзей аб перамозе светлага пачатку быцця над цёмным, аб пераадоленні бясконцых войн, нядолі і катастроф, якімі інтэнсіўна «катавала» чалавечтва XX ст., і ад якіх мы, нешта, ніяк не пазбавімся і сёння, знаходзячыся ў пераходным ад індустрыяльнага да інфармацыйнага грамадства стане. Паспрабуем канспектыўна акрэсліць і ахарактарызаваць гэтыя памкненні нашых сучаснікаў, разгледзім станючыя прыклады руху ў гэтым напрамку, напрыклад, ў фальклорным мастацтве Беларусі.

У свядомасці кожнага чалавека ёсць падзеі, уражанні ад якіх з цягам часу становяцца ўсё больш яскравымі і значнымі. У мяне так – з фестывалем фальклорнага мастацтва «Берагіня», на які я быў запрошаны ў чэрвені 2013 г. у пасёлак Акцябрскі, былую Рудабелку (вядомую як цэнтр партызанскага руху на Палессі ў час Айчыннай вайны). Уражанні незабыўныя: сотні ці, нават, тысячы маладых і прыгожых твараў, народныя песні, танцы, музыка, беларускія строі, узнёслы настрой, паэзія і жыццё побач, – здаецца, тут уся маладая Беларусь...

Тры насычаныя дні, дзе конкурсы фальклорных калектываў (адзін за другога лепш, прыгажэй і таленавіцей) спалучаны з індывідуальнымі і парнымі спаборніцтвамі ў фальклорных мастацтвах. Адметнасць гэтага відовішча – тое, што ўсё, што адбываецца на фестывальных пляцоўках – не сурагатная фольк-папса, не абрыдлая постсавецкая мастацкая самадзейнасць. Дзякуючы пісьменнай пабудове адборачных этапаў фэсту, гэта – каранёвыя фальклорныя спевы, танцы, абраднасць Беларусі – аўтэнтычная культура і мастацтвы нашай Радзімы. Менавіта, аўтэнтыка забяспечвае эфектыўнасць уражання ад «Берагіні». Я ўпэўнены, што малададым удзельнікам фальклорных спаборніцтваў фестывалю ў будучым дарослым жыцці не пагражае бездухоўнасць, сацыяльная апатыя і разгубленасць. «Берагіня» робіць з іх спрытных, камунікабельных, упэўненых у сябе, маючых навыкі «працы ў камандзе» асоб. Але – гэта вынікі праекта на асабістым узроўні, узроўні выхавання грамадзяніна з дакладнай самаідэнтыфікацыяй (ці, калі выкарыстаць аднакарэннае з аўтэнтыкай слова – аўтаідэнтыфікацыяй).

На сацыяльна-грамадскім узроўні, узроўні дзяржаўнага будаўніцтва сувярэннай Беларусі я лічу, што гэты фестываль – адзін з лепшых прыкладаў культуратворнай дзейнасці, працуючай на стабільнасць беларускай дзяржавы. Вёска заўсёды была крыніцай чалавечага рэсурсу для краіны, а без традыцый яна быць такой крыніцай не зможа. Нават некаторыя палітыкі суседняй Літвы вымушаны канстатаваць поспехі Беларусі ў захаванні вясковай інфраструктуры і аграрнай сферы грамадства (як пры-

клад – можна прывесці інтэрв’ю з Томасам Тамілікасам у «Народная волі» 2013 г.). Гэта – аб’ектыўны гістарычны факт, і вельмі лагічна вызначыць ролю нацыянальнага аўтэнтычнага фальклору наогул, і фестывалю «Берагіня» (як сродку перадачы спадчыны паміж генерацыямі беларусаў) у сацыякультурнай падтрымцы працэсу стабілізацыі і кансалідацыі айчыннай вёскі.

Як сведчыць сусветная практыка мяжы XX – XXI стст., неатрадыцыяналізм, фальклорны рух, рух да каранёў у кожнай нацыянальнай культуры, перайшоўшай ад стадыі індустрыяльнага да стадыі інфармацыйнага грамадства (японскай, скандынаўскай, балтыйскай) заўсёды спрыяе захаванню экалогіі (і прыроднай, і экалогіі культуры). Існуюць як мінімум два вялікія наступствы ад звароту людзей да аўтэнтычных матэрыялаў, традыцыйных тэхналогій і традыцыйных мастацтваў [3].

Па-першае: экалагічныя праблемы ў значнай ступені вырашаюцца, таму што людзі (этнасы) абмяжоўваюць засмечванне штучнымі матэрыяламі і рэчывамі свайго ландшафту, вельмі ашчадна ставяцца да прыроды, жывуць паводле экалагічных законаў, выпрацаваных іх продкамі і інтэгруюць гэтую спадчыну ў сучасныя энерга-захоўваючыя тэхналогіі.

Па-другое: аналізуючы сваё жыццё з пункту гледжання традыцыйнай этыкі, агульначалавечых каштоўнасцей, інтэграваных у аўтэнтычны фальклор кожнага народа, этнасы (нацыі, дзяржавы і іх аб’яднанні) доўжаць найлепшыя традыцыі сяброўства і ўзаемапавагі са сваімі суседзямі – іншымі народамі.

Такім чынам, перад чалавецтвам XXI ст. з дапамогай звароту да каранёвых, аўтэнтычных каштоўнасцей (не дэфармаваных сурагатнай рэлігійнай і палітычнай прапагандай) у значнай ступені здымаюцца пагрозы міжнацыянальных канфліктаў, сацыяльных катастроф, у тым ліку – сусветных войнаў. Агульнае быццё (праз упарадкаванне свядомасці сродкамі праверкі аўтэнтычнасці і каранёвасці свайго светапогляду) можа быць значна палепшаным, камфортным, пазбаўленым небяспек і канфліктаў.

Я прадбачу пытанне: «А калі ў аўтэнтычнай традыцыі закладзены не зусім экалагічныя і добрабычлівыя каштоўнасці?». Адказваю: у наш час інфармацыйнага грамадства любы працэс у культурным жыцці з’яўляецца агульнадасціпным для аналізу, параўнання, ацэнкі. Як правіла, ён кіруецца людзьмі і іх аб’яднаннямі, якія, у сваю чаргу, адкрытыя для крытыкі і заўваг. Так, што многія працэсы ў звароце да аўтэнтычных каштоўнасцей, культур і мастацтваў у XXI ст. непазбежна падпадаць пад аналіз і селекцыю, а сучасныя інфармацыйныя тэхналогіі зрабляць такія аналіз і селекцыю хуткімі і эфектыўнымі.

Філасофскі далягляд чалавецтва ўжо зараз адрознівае глыбінныя сапраўдна-генетычныя ўяўленні адносна вырашэння канфліктных сітуацый і карэлюе іх рэпрэзентацыю ў сучасным жыцці. Напрыклад, гісторыя двух сусветных войнаў дыктуе нам адмовіцца ад бескантрольнага ўхвалення ваяўнічага патрыятызму (напрыклад, нямецкага, рускага, ангельскага, французскага і г.д.) і прапануе засяродзіцца на пытаннях прафілактыкі канфліктаў.

З цягам часу многае з таго, што адбывалася ў гэтых буйных сацыяльных катастрофах, у прыватнасці, у час Першай сусветнай вайны, цяжка ахарактарызаваць як гераізм, хаця такія спробы былі. У мяне заўсёды ўзнікаюць думкі пра гэты «гераізм», калі я бачу недалёка ад возера Нарач парослыя дрэвамі могілкі нямецкіх салдат і афіцэраў з ухваляючымі іх як герояў 1916 г. надпісамі... Безумоўна, прынцыпова інакш мы павінны ставіцца да ацэнкі савецкіх воінаў, якія выратавалі сваю краіну, і, у значнай ступені, Еўропу ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у Другой сусветнай. Яны гэта зрабілі на падставе архетыпічных для кожнай традыцыйнай культуры ўяўленняў пра непазбежнасць пака-

рання зла, цёмнага пачатку рэчаіснасці, у якасці якога ў Другой сусветнай выступаў фашызм. Але, і ў гэтай сітуацыі трэба быць асцярожнымі і не вінаваціць сучасных немцаў у тым, што было ў гады Другой сусветнай вайны, паважаць асазнанне віны грамадствам, часова падпаўшым пад негатыўны ўплыў сурагатнай прапаганды...

Безумоўна, ставіцца з павагай да суседзяў, не спазнаўшы сябе самога – немагчыма. Таму ў сучасным глабалізаваным свеце праблемы аўтаідэнтыфікацыі, самасвядомасці становяцца жыццёва-значнымі і маюць непасрэдны выхад на праблему культурнага тэзаўруса народа і яго асэнсавання чалавекам, належным да гэтага народа. Сёння ў культурным тэзаўрусе беларусаў іх народная культура, на жаль, не заўсёды займае адпаведнае месца. Нашы даследаванні па культурным тэзаўрусе ў розных рэгіёнах Беларусі 2010–2015 гг. сведчаць значныя разыходжанні ў веданні культуры сваёй Радзімы ў розных сацыяльных і ўзроставых групам. Большасць дарослых рэспандэнтаў добра ведаюць толькі блізкія да іх (рэгіянальна) культурныя каштоўнасці – матэрыяльныя і нематэрыяльныя. На жаль, школьнікі і маладыя людзі, як правіла, дрэнна ведаюць народную культуру і сваёй мясцовасці, і Беларусі ўвогуле. Хаця апошнім часам гэта становіцца паступова змяняецца ў пазітыўны бок. І гэта звязана і з сацыякультурнымі праектамі кшталту «Берагіні», і са з'яўленнем інфармацыйных парталаў, прысвечаных традыцыйнай спадчыне. Трэба аднак, папярэдзіць: мы захаваем традыцыйную культуру і мастацтва, толькі калі яны будуць актыўна прадстаўлены ў сённяшняй сям'і і ў школе.

Людзі часоў інфармацыйнага грамадства, маючы шмат узаемадапаўняльных звестак пра любую з'яву, імкнуцца абраць асабіста для сябе лепшае і сапраўднае. Адсюль імкненні да аўтэнтыкі ў розных сферах жыцця, гігіены, харчавання, адукацыі, мастацкіх тавараў і паслуг. У ХХІ ст. гэта імкненне абумоўлена агульнымі працэсамі глабалізацыі і інфарматызацыі, але мае ў розных краінах свае асаблівасці. Калі на страціўшым традыцыйную культуру Захадзе, гэта ў асноўным праблема набліжэння да дакладнага гістарычнага аналага апрацаванай цягам стагоддзяў з'явы ўрбанізаванай культуры (напрыклад, выкананне клавірнай музыкі Баха больш адпавядае яго творчасці, калі адбываецца на клавесіне, а не на фартэпіяна і г.д.), то для беларусаў – гэта набліжэнне да знакавых праяў спадчыны этнічнай культуры, якую мы «пераадкрываем» для сябе пасля суверэннітэту: да дударскай і смыковай музыкі, побытавага танца, рэгіянальнага народнага строя. А ў многіх краінах Азіі, дзе традыцыйная культура не перарывалася, гэта – папулярызацыя розных лакальных традыцый. Напрыклад, у Кітаі – каля паўсотні этнасаў з «жывой» этнічнай традыцыяй, часам не выдзеленай з паўсядзённасці, таму ў кітайскіх слоўніках нават няма слова «фальклор»: там гэта – не мастацкая архаіка, а актуальнае мастацтва.

У народаў, якія знаходзяцца ў пераходнай фазе ад індустрыяльнага грамадства да «грамадства трэцяй хвалі» (інфармацыйнага), звычайна відавочна дамінуе масавая культура (яна з'яўляецца падманлівым квазісімвалам будучыні, а рэсурсаў для пісьменнай актуалізацыі сваёй спадчыны – не хапае) [2]. Таму вельмі важнай задачай для нас з'яўляецца ахова і папулярызацыя (сродкамі фестывальнай дзейнасці, выхавання, адукацыі, інфарматызацыі) яшчэ жывой фальклорнай спадчыны, якая ўсходзіць з самых глыбінь народнага быцця. Таму, для нас абарона яе аўтэнтычнасці – сёння самая актуальная задача. Толькі такім шляхам мы будзем паступова рухацца да агульнага паляпшэння быцця ў грамадстве іншых народаў.

Літаратура

1. Дарашэвіч, Э. Метафізіка, аўтэнтычнасць і аўтаідэнтыфікацыя, фальклор (змены ў зыходнай і актуальнай карэляцыі паміж паняццямі) / Э. Дарашэвіч // Аўтэнтычны фальклор : праблемы захавання, вывучэння, успрымання (памяці антраполага Зінаіды Мажэйкі) : зб. навук. прац /М-ва культуры Рэсп. Беларусь, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў ; рэдкал. : Языковіч В.Р. (старш.) [і інш.]. – Мінск : БДУКМ, 2017. – С. 9 – 11.
2. Toffler, Alvin. A Future Shock, 1970 = Тоффлер, Элвин. Шок будучага / пер. на рус. яз. А. Мирер, И. Москвина-Тарханова, В. Кулагина-Ярцева, Л. Бурмистрова, К. Бурмистров, Е. Комарова, А. Микиша, Е. Руднева, Н. Хмелик [Электронная публикация] // Центр гуманитарных технологий. – Дата доступа : 26.01.2011.
3. Lindholm, Charles. Culture and Authenticity / Charles Lindholm. – Australia : Blasitwell Publishing, 2008. – 176 p.

Аляксей РАГУЛЯ

(г. Мінск)

ГОДНАСЦЬ

Мінула ўжо 20 год з таго часу, калі ў беларускай культуры з'явіўся фальклорны гурт «Берагіня». Яго стваральнікамі сталі настаўнікі Мётчанскай школы ў Барысаўскім раёне. Харэограф Мікола Козенка – аўтар канцэпцыі і арганізатар творчай дзейнасці гурту. Музычнай падрыхтоўкай кіруе настаўніца беларускай мовы і літаратуры Антаніна Абрамовіч.

«Берагіня» сёння – шырока вядомы ў культурным і педагогічным асяроддзі гурт, заслужаны аматарскі калектыў Рэспублікі Беларусь. Асветніцкая ідэя «Берагіні» выходзіць далёка за межы прафесійных клопатаў падрыхтоўкі навучэнцаў да выступлення на сцэне ці, тым больш, да перамогі ў фестывалях і конкурсах. Гэтыя задачы ў «Берагіні» вырашаюцца, і з нязменным поспехам, як бы самі сабою.

Удзельнікі «Берагіні» не дэманструюць назнарок ні вывучку, ні пластыку, ні лексіку танца. Тэхналогія падрыхтоўкі ў цэлым і ў прыватных яе момантах падпарадкавана дасягненню вышэйшай мэты – фарміраванню пачуцця чалавечай годнасці асобы на аснове гаспадарскага стаўлення да скарбаў беларускай духоўнай нівы. Такім быў шлях заснавальніка беларускага новага народнага тэатра Ігната Буйніцкага. Такім быў шлях заснавальніка вандроўнага тэатра У. Галубка з яго «галубянятамі». Дарога «да людзей ідучы» (А. Пысін) – гэта ўвогуле жыццёвы шлях беларускага культурнага героя ў мадыфікацыях Задумнага і Цікаўнага тыпаў. І не толькі ў міфалогіі і фальклоры, але і ў рэальным сацыяльным часе.

«Назло крывавым перашкодам» (Купала), беларуская народная культура сфарміравала ў XIX ст. свядомасць культурнага героя, здольнага да цэласнага мысладзеяння ў формах **дзеі** – канцэпта, сэнсавыя аналагі якога бачацца і актыўна дзейнічаюць сёння ў культуры народаў, што паспяхова вызваляюцца ад стэрэатыпаў каланіяльнай залежнасці.

У Індыйскай цывілізацыі такой дзеяй з'яўляецца дынаміка, абазначаная канцэптам **йога**, які дзейнічае ў сілавым полі закона-**дхармы**, у кітайскай – дэ ў філасофскай прасторы **дао**, у нямецкай класічнай філасофіі – **абсалютны дух** у мацярынскім улонні абсалютнай **Ідэі**. У беларускім варыянце – гэта **Дух Непрыгонны** (Купала), які на ранній стадыі існуе ў форме першапачатковага пачатку «**ўсё яно**». У ім патэнцыяльна існуе нерасчлянёная святая тройца – **Яна, Я, Яно**. Сансаматорная дынаміка духоўнай асновы гэтага адзінства пачынае фазу сэнсоўна мэтанакіраванага існавання:

*Над сонечным мацерыком разліта
Духмянасць ніў спякотным летнім днём.
Ён і яна ў цяньку сядзяць, дзе жыта
Шуміць зялёнай хваляй за гумном,
Як за кармою карабля. Пясчынкай
Адпачывае на руках ралля.
Ганяецца дзіця іх за пушынкай,
Падобнай на жывога матыля,
Сапраўднага, што ловіцца за крылы.
А можа гэта не яны, а іх
Далёкія патомкі, што ў сваіх
Абліччах іх абліччы паўтарылі?*

*Хто б ні былі яны, а толькі зноў
Яны – жыцця людскога сувязныя,
Дзве долькі неразлучныя, якія
Вякам перадаюцца ад вякоў.*

А. Куляшоў «Цунамі» (1968)

Народная харэаграфія М. Козенкі нейкімі нябачнымі сувязямі далучае трэцяе пакаленне да вопыту беларускай душы, які пачынаўся недзе на пачатку этнагенезу і фарміраваў пачуццё далучанасці асобы да дзеяння стваральнай і ачышчальнай сілы космасу. У аснову сваёй творчай дзейнасці М. Козенка кладзе культуру парнага танца. Менавіта гэтая першаклетка творчага працэсу фарміруе пачуццё годнасці і адказнасці за самы вялікі падарунак ад усеагульнай Маці-Прыроды – магчымасць жыць і ціха радавацца, што існуеш у вялікім Сусвеце. У індыйскай народнай натурфіласофіі адчуванне і ўсведамленне гэтай апекі ўясветнай мацярынскай душы трактуецца як САМО-аснова і дух Невыказнага. У беларускай фальклорнай антрапалогіі **Само** і **Сам-сітуацыя** звязаны з разуменнем самой прыроды чалавека, яго здольнасцю адчуваць ў пачуццёвым рысунку быцця сэнсы, якія выходзяць за межы пачуццёвай, фізічнай практыкі. У слоўнай культуры на пачатку XX ст. гэты стан быў азначаны катэгорыяй **радасць існавання**. На гэтым псіхалагічным базісе М. Козенка-харэограф фарміруе ў навучэнцаў здольнасць да спасціжэння каштоўнасна-анталагічнага аспекту быцця. Адначасова ў яго шматфігурных кампазіцыях заўсёды інтэнсіўна і разам з тым мэтанакіравана нарастае дынаміка карагодных форм, логіка якіх вядзе да ўсеагульнага трыумфу жыццятворных сіл комплекса САМАСЦІ. А на грунце перажывання адзінства асобы з быццём харэограф у старэйшых школьнікаў фарміруе высокі, духоўны ўзровень міжасобасных, і, значыць, і інтымных адносін. У наш час, калі рэдукцыя зместу становіцца вялікай пагрозай самому існаванню маладой сям'і, раскрыты М. Козенкам стваральны патэнцыял народнай харэаграфіі мае выключна важнае значэнне ў педагогіцы выхавання эмацыянальнай культуры новых пакаленняў беларускага этнасу.

Таццяна ВАЛОДЗІНА

(г. Мінск)

БЕЛАРУСКАЯ МОВА І ДЫЯЛЕКТЫ Ў ФАЛЬКЛОРНЫМ МОЛАДЗЕВЫМ РУХУ НА БЕЛАРУСІ

Мова – не толькі сістэма знакаў, але і духоўная актыўнасць чалавека, цесна звязаная з яго светабачаннем. З аднаго боку мова паўстае як арганізуючы стрыжань культуры, з іншага, выяўляецца, як культура, фальклор скарыстоўваюць мову для захавання і трансляцыі інфармацыі, звязанай з канцэптуалізацыяй свету і соцыуму. Класік савецкай і сусветнай фалькларыстыкі Уладзімір Проп у 30-я гг. XX ст. напісаў: «Генетычна фальклор... збліжаем не з літаратурай, а з мовай, якая таксама нікім не выдуманая і не мае ні аўтара, ні аўтараў. Ён узнікае і змяняецца цалкам заканамерна і незалежна ад волі людзей, усюды там, дзе для гэтага ў гістарычным развіцці народаў стварыліся адпаведныя ўмовы». Можна зноў і зноў казаць пра тое, што мова фальклору – інфарматыўна ёмістая ў сваёй актыўнай памяці аб духоўнай і матэрыяльнай культуры продкаў.

Моўныя адзінкі (словы) у кантэксце культуры часта валодаюць, акрамя агульнамоўных значэнняў, яшчэ і культурнай семантыкай, а, з іншага боку, мова і фальклор (рытуал) часта выступаюць як дапаўняльныя або дублюючыя адзін аднаго: адны і тыя ж сэнсы выяўляюцца то вербальна, то рытуальна, то прадметна і г.д. Словы і выразы, будова сказаў і сэнсаў – найперш тое, што закансервавала, данесла да нас у нязмененым выглядзе веру і погляды нашых самых далёкіх продкаў. І не толькі данесла, а і сёння на роўні падсвядомасці і архетыпаў вызначае нашы стэрэатыпы мыслення і паводзін, а значыць, транслую іх надалей.

І другі аспект – сучаснасць, фальклор і мова. Тое, што ў фальклоры з'яўляюцца адзінкі, так бы мовіць, мовы сучаснай, зусім заканамерна. Трасянку ва ўсіх яе градацыях асабліва выразна можна даследаваць на прыкладзе жорсткіх рамансаў. «Куплю я каробачку сьпічак / і ў цёплай вадзе распушчу / Атрава мая ўжо гатова / і жыццё маея ўжо канец». Фальклор сучаснага горада яшчэ не стаў аб'ектам айчынай фалькларыстыкі, а ён бы прадэманстраваў выразна сённяшнія моўныя працэсы.

Але больш падрабязна хацелася б сказаць не гэта. Ужо штампам сталі выказванні пра тое, як фальклор, прыказкі вучаць любіць родную мову, радзіму і г.д. Гэтыя прыказкі дзеці паспяхова праходзяць на ўроках і адразу ж пасля званка забываюць. Многа больш дзейснымі становяцца афарыстычныя выказванні саміх дзяцей, неістотна, пачутыя ад дарослых ці прыдуманія самімі. Як правіла, мова адносіцца да найбольш выразных прыкмет свайго, чалавек, які гаворыць не так, як усе, у народнай традыцыі аўтаматычна пераводзіцца ў разрад чужых і нават нячысцікаў. З вясковага дзяцінства 70-х выразна запомнілася дзіцячае даволі жорсткае цікаванне тых, хто, павучыўшыся год у горадзе, прыязджаў з новым вымаўленнем. «Не русі, а то выганюць з Беларусі» – па-дзіцячаму і катэгарычна сустракалі такога вясковага падшыванцы, каб назаўтра самім паехаць у горад і загаварыць па-іншаму.

Але ў гэтым горадзе, гарадах, ужо з добры дзясятка гадоў выразна назіраецца зваротная тэндэнцыя. Учорашнія вяскоўцы са старанна вывучанай рускай ці рафінаваных гарадскіх дзеткі-выдатнікі, якія школьную беларускую надзейна забыліся, аб'ядноўваюцца на падставе цікаўнасці да фальклору, менавіта фальклору. У асноўным гэтым займаюцца студэнцкія, моладзевыя суполкі і таварыствы, асобныя энтузіясты, людзі, якім неабья-

кавы лёс культурнай спадчыны народа. Найбольш моцныя «этнаграфічныя» асяродкі існуюць у Мінску, Полацку, Гомелі, Барысаве, Пінску. Музычныя фэсты, мастацкія выставы, этнаграфічныя і фальклорныя экспедыцыі, навуковыя выданні і канферэнцыі – пералік культурных ініцыятыў можна доўжыць. Вялікі творчы патэнцыял, культурная і сацыяльная актыўнасць аб’ядноўваюць гэтых маладых людзей і ў рэчышчы цікаўнасці да фальклору, да *С в а й з о*, падштурхоўваюць да таго, што беларуская мова становіцца асноўнай і любімай. Таленавітая, адораная моладзь, неабыхавая да сваіх этнічных традыцый, разбурае манаполію рускай мовы ў сучасным горадзе. Прыкладам можа быць Студэнцкае этнаграфічнае таварыства, гісторыка-культурны клуб «Княжыч», які аб’ядноўвае моладзь Полацка і Наваполацка, апантаную беларускай традыцыйнай культурай у разнастайных яе праявах (фальклор, абрадавец, народныя рамёствы). Маладыя людзі, студэнты далёка не толькі гуманітарных спецыяльнасцей гаворуць па-нашаму і ў сумесных фальклорных экспедыцыях, і па-за імі. І ў гэтым – велізарнейшая, яшчэ дасюль не ацэненая значнасць і каштоўнасць фальклору, традыцыйнай культуры.

Важна і тое, што ўключэнне мастацкіх форм у сучасную побытавую практыку, далучэнне дзяцей і моладзі да працэсу культуратворчасці паводле традыцыйнага канона садзейнічае асучасніванню самога фальклору, прыстасаванню да новых умоў бытавання, чым яму гарантуецца жыццязольнасць і захаванне.

Безумоўна, папулярызаванню мовы садзейнічаюць і фальклорныя імпрэзы розных узроўняў. Асабліва хацелася б узгадаць рэспубліканскі фестываль народнай дзіцячай творчасці «Берагіня». Фестываль, аднак, радуе нас не толькі таленавітымі дзецьмі і адданымі сваёй справе арганізатарамі, але і дэманструе сітуацыю афіцыйнага ўспрымання фальклору ў краіне. Традыцыйнага беларускамоўнага фальклору ў рускамоўна-трасянкавым горадзе, ды і не толькі. Калі дзіця завучвае песню з рускамоўнай кіраўніцай і атрымлівае прыз з рук рускамоўнай начальніцы, яно змалку засвойвае: фальклор і мова – гэта прыгожа і патрэбны толькі на сцэне, не ў жыцці.

Форум такога ўзроўню заканамерна адлюстроўвае стаўленне да этнічнай культуры і зрухі ў грамадстве ў самых розных кірунках. На фоне ўзрастання прафесіяналізму асобных удзельнікаў ці калектываў моцна засмучае той факт, што ўсё радзей можна пачуць – не са сцэны, вядома ж – беларускую мову. Чаго прыхоўваць, колькі рускамоўных сяброў экспертнай рады, рускамоўных кіраўнікоў, работнікаў аддзелаў культуры... І тут не напрок, проста канстатацыя факта. Чаго чакаць ад дзяцей, калі яны змалку назіраюць сітуацыю, што мова толькі на сцэне. А ўжо як балюча, што з кожным годам усё менш пачуеш мясцовых дыялектаў. Раней у гэтым плане заўважна вылучаліся заходнепалескія, прынамсі кобрынскія дзеці, што і між сабой гаварылі па-свойму. Памятаю, як на пачатку 2000-х пераказваў бабіну казку лепельскі хлопчык, імправізуючы і дэманструючы найшырэйшы дыяпазон мясцовых моўных асаблівасцей... Цяпер таго і блізу няма.

З якім захапленнем мы вітаем рэгіянальныя адметныя строі ці варыянты той жа полькі, але пры гэтым ігнаруюцца асаблівасці значна больш важнага ў плане захавання этнічнага коду элемента – мясцовай гаворкі. Таму і ў часе так званага конкурсу народнай прозы – завучаныя, нейкія драўляныя фразы.

На сёння і работнікамі культуры, і навукоўцамі, і проста зацікаўленымі асобамі мусіць распаўсюджвацца ідэя аб тым, што дыялекты не толькі жывяць літаратурную мову, але

складаюць важкі і абавязковы падмурак яе існавання ў цэлым. На раённых узроўнях свята, абрад, песня мусяць развучвацца выключна на мясцовай гаворцы.

Выснова застаецца той жа: менавіта фальклор выступае адной з самых дзейсных крыніц для заахвочвання моладзі да беларускамоўнае гаворкі. А арганічнае, натуральнае карыстанне сваёй мовай на глыбінных роўнях актуалізуе арыентацыю на культурную традыцыю, г.зн. такую тактыку (праграму) паводзін, якая, з аднаго боку, садзейнічае ўразуменню нашай самабытнасці, непадобнасці на іншых народаў, з другога – гарантуе стабільнасць, устойлівасць, магчымасць захоўваць душэўную раўнавагу, жыццёвы дабрабыт.

Тамара ВАРФАЛАМЕЕВА

(г. Мінск)

ВЯРТАННЕ ЭТНІЧНАЙ ПАМЯЦІ

(Мётчанская «Берагіня»

на старонках рэспубліканскага друку)

10-га студзеня 1997 г. у адным з перыядычных выданняў Барысаўскага раёна – газеце «Борисовский курьер» – было змешчана інтэрв’ю з тагачасным дырэктарам Барысаўскага раённага цэнтра народнай творчасці і вольнага часу Мажэнай Слабуха, дзе паведамлялася аб прыняцці Мінскім аблвыканкамам доўгатэрміновай мэтавай рэгіянальнай праграмы «Традыцыйная культура Барысаўскага раёна Мінскай вобласці. Адраджэнне, развіццё, пераемнасць», разлічанай на 1997–2000 гг. Называліся кіраўнік праграмы (тагачасны загадчык аддзела культуры Барысаўскага райвыканкама Ю. Варанцоў), яе стваральнік (М. Козенка – на той час выкладчык Вялікаўхалодскай дзіцячай школы мастацтваў), склад творчай групы, характарызаваліся мэты і задачы праграмы, шляхі яе рэалізацыі і метадычнага забеспячэння.

Магчыма трох-чатырохгадовая праграма на разуменне чыноўнікаў і была доўгатэрміновай, аднак аўтар ідэі праграмы і яе распрацоўшчык М.А. Козенка, як гэта стала асабліва відавочна менавіта цяпер, спыняцца на гэтым не збіраўся. Але так ці інакш старт працы быў дадзены і яна пачалася.

Як зараз добра вядома, усё пачалося са стварэння ў сярэдняй школе вёскі Мётча Барысаўскага раёна Мінскай вобласці дзіцячага фальклорнага гурту, назву якому Мікола Аляксеевіч даў не адразу: даволі доўгі час гартаў даведнікі, энцыклапедыі, пакуль аднойчы не спыніўся на слове БЕРАГІНЯ. І вось ужо 20 гадоў культурная грамадскасць Беларусі і замежжа ведаюць яго змест і сэнс.

Першая буйная мастацкая акцыя гурту «Берагіня» адбылася ў маі–чэрвені 1997 г., усяго праз год пасля заснавання калектыву – гэта быў рэгіянальны фестываль «Мядоцкі край і яго таленты». З гэтага часу і пачаўся летапіс гурту «Берагіня», а потым і знакамітага рэспубліканскага (больш дакладна – нацыянальнага) фестывалю з аднайменнай назвай.

Такога роду падзея, якім быў фестываль «Мядоцкі край і яго таленты», на Беларусі ладзіўся ўпершыню, быў з’явай незвычайнай і таму, натуральна, прыцягнуў увагу прэсы. Спачатку раённая газета «Адзінства» аддала яму цэлую паласу, змясціўшы матэрыялы насустрач фестывалю і падборку разнастайных звестак аб гісторыі Мётчанскага краю і сярэдняй школы, мясцовай каляндарна-абрадавай культуры, спонсарах фестывалю; была надрукавана праграма фестывалю, а таксама вершы маладых мясцовых паэтаў-пачаткоўцаў Янкі Лайкова і Алеся Нінько, прысвечаныя Мядоцкаму краю. У першай палове чэрвеня 1997 г. на гэтую падзею адгукнуліся і рэспубліканскія газеты – «Зорька», «Мінская праўда», «Советская Белоруссия», «Беларуская ніва», «Культура». І што асабліва хочацца адзначыць, публікацыі гэтыя насілі далёка не фармальна-інфармацыйны характар. З самага пачатку сваёй дзейнасці *берагінцы* выклікалі ў самых разнастайных гледачоў пачуцці шчырага захаплення. Вось толькі некалькі водгукаў з першых публікацый на выступленні «Берагіні»: «Гледзячы, як танцуюць дзеці, не верылася, што менш за год спатрэбілася для таго, каб з “брыдкага качання” ператварыцца ў “цудоўнага лебедзя”» («Зорька»); у фінале конкурсу народнага побытавага танца «вопытныя эксперты-прафесіяналы – члены журы часам нават вымушаны былі ставіць самыя

высокія ацэнкі адразу дзвюм парам танцораў» («Мінская праўда»); «Адчуванне свята нікога не пакідала. А яшчэ мяне ўразіла: тут так шмат таленавітых дзяцей!» («Беларуская ніва»). «Маленькі цуд», «беларускае дзіва», «кожны чалавек – адметная асоба» – гэта ўсё пра іх – першых берагінцаў ужо далёкага зараз 1997 г. Але самай галоўнай публікацыяй пачатку дзейнасці гурту стаў *даведнік* фестывалю «Мядоцкі край і яго таленты». Як і сам фестываль даведнік гэты ўнікальны. Па форме і змесце гэта прататып даведнікаў, якія потым Мікола Аляксеевіч, кожны раз нешта ўдасканальваючы, рыхтаваў да кожнага рэспубліканскага фестывалю «Берагіня». Карэспандэнт «Советской Белоруссии» Ірына Гурыновіч у поўную меру ацаніла нінаштонепадобнасць даведніка: «Гэта незвычайны даведнік, – пісала яна, – такіх выданняў мне бачыць не прыходзілася... Тут і публіцыстыка, і гістарычныя замалёўкі, ноты і тэксты песень пра родны край, вершы мясцовых паэтаў пра любоў да Айчыны і пайменныя спіскі ўсіх да аднаго юных удзельнікаў першага танцавальнага фестывалю, фота і звесткі пра народных майстроў і музыкантаў і партрэты арганізатараў фестывалю. Гэты даведнік як сямейны альбом цэлага Мядоцкага краю».

Фестывалю «Мядоцкі край і яго таленты» была прысвечана і грунтоўная публікацыя пісьменніцы і журналісткі Галіны Багданавай «Сонца над мядоцкім краем», змешчаная ў 1-м нумары часопіса «Мастацтва» за 1998 г. Упершыню тут прагучалі словы мінскіх навукоўцаў і практыкаў, якія падтрымлівалі Міколу Аляксеевіча ў пачатку яго працы ў Мётчы: «Вандруючы па Беларусі, я бачыла шмат варыянтаў выканання беларускіх танцаў, але фестываль у Мётчы мяне проста ўразіў. Каб такія танцы ды на кожную маладзёжную вечарыну!» (Таццяна Кухаронак); «З фестывалю я прывезла надзею, што побытавы народны танец будзе існаваць не толькі як сцэнічна-паказальны, ён абавязкова забытуе ў нашым жыцці, на нашых святах у той проста, дасягальнай для кожнага чалавека форме, у якой ён, гэты спадчыны танец, убачылі мы ў Мётчы» (Ірына Мазюк); «Мы сёння нібыта нанова адкрываем механізмы захавання культуры. Навучанне народнаму танцу вусным шляхам дае плённыя мастацкія і выхаваўчыя вынікі: дзеці вучацца з большай ахвотай, бо імітацыя больш нагадвае гульню, чым “муштроўку”, да таго ж ім значна прасцей раскрыцца ў пластыцы, якая вызначаеца абсалютнай натуральнасцю і свабодай і разам з тым дэманструе менавіта народны тып эстэтыкі, які можна назваць “прыгажосцю разняволенасці”» (Тамара Варфаламеева).

Пачынаючы з 1999 г., беларуская прэса рэгулярна асвятляе творчае жыццё «Берагіні». Да вышэйназваных выданняў далучаюцца «Рэспубліка», «Чырвоная змена», «Наша слова», «Голас Радзімы», «Раніца», «Гомельская праўда», «Чырвоны кастрычнік», «Чачэрскі веснік», «Народная газета» – усяго каля 70 публікацый і фотарэпартажаў. І ўсюды водгукі толькі станоўчыя, поўныя шчырага захаплення, здзіўлення і ўдзячнасці ўдзельнікам і кіраўнікам гурту, падзякі за тую праўду народнага танца, якую адчулі ўсе, хто хаця б аднойчы бачыў берагінцаў.

У 2001-м калектыў пераступіў першы у сваім жыцці рубаж – пяцігоддзе дзейнасці. Гэтая падзея ў ліку іншых мерапрыемстваў, была адзначана выхадам зноў-такі незвычайнай, па-добраму амбіцыйнай кнігі «Мы – “Берагіня”». Падрыхтаваная А. Абрамовіч і М. Козенкам, яна змяшчае 8 раздзелаў, у якіх з розных бакоў асветлены першыя гады творчага жыцця «Берагіні». Тады ўсё для славітага зараз гурту было ўпершыню: першы яго склад, першыя танцы і гульні, першае выступленне па-за межамі Мётчы, першыя фальклорныя вандроўкі па Мядоцкай зямлі і першыя фальклорныя чытанні як форма падсумавання вынікаў даследавання духоўнай і матэрыяльнай спадчыны Бацькаўшчыны, паездкі за *межы* рэгіёна для ўдзелу ў рэгіянальных і рэспубліканскіх фальклорных

фестывалях, першыя перамогі на Рэспубліканскім конкурсе пар-выканаўцаў народных побытавых танцаў у Чачэрску... Якое насычанае і плённае творчае жыццё!

Кніга расказвала аб гісторыі калектыву, арганізацыі ў ім вучэбна-выхаваўчага працэсу, аб мясцовых носьбітах традыцый, якія перадавалі берагінцам свае веды і ўменні, аб дзіцячых гуртах, створаных на базе дзіцячага садка і пачатковых класаў. Кніга таксама раскрывала адметнасць і самабытнасць калектыву, якія перш за ўсё праявіліся ў прынцыпова новым кірунку ў методыцы далучэння дзяцей да народнай спадчыны – *вусным шляху перадачы-пераемнасці фальклорных традыцый*. Аўтары таксама адзначалі, што, згодна з прынцыпамі этнапедагогікі, дзейнасць «Берагіні» ўяўляе сабой комплексную, сістэмную працу дзяцей, настаўнікаў і бацькоў у рамках пастаўленай мэты, якую яны сфармулявалі так: «вывучаючы традыцыйную танцавальную і музычную культуру беларусаў, зберагаць і распаўсюджваць мастацкія традыцыі свайго наваколля»¹. Дзейнасць «Берагіні» – працягвалі аўтары, – «накіравана на тое, каб кожны з нас, усведамляючы сябе часцінкай Сям’і, Роду, Радзімы і Сусвету, –

- змог у працэсе творчай мастацкай дзейнасці раскрыць свае прыродныя здольнасці, развіць і ўдасканаліць іх;
- прыклаў уласныя намаганні для захавання мясцовых скарбаў традыцыйнай культуры;
- з дзіцячых год “прывязаў” сваю душу да спрадвечнага, блізкага, каранёвага, каб з цягам часу негатыўныя ўздзеянні і чужародныя плыні не адарвалі яе ад зямлі і роду, не ператварылі ў “перакаціполе”»².

Кожны, хто спрычыніўся да «Берагіні», будзь то кіраўнікі гурту, носьбіты мясцовых традыцый, вучні, выкладчыкі, навукоўцы, журналісты – усе былі прадстаўлены годна, з той неабходнай ступенню павагі, якая сведчыла: сярод людзей, што згуртаваліся вакол «Берагіні», няма выпадковых, усе яны і сапраўды – асобы, пра што нястомна напамінаў і працягвае напамінаць сваім вучням Мікола Аляксеевіч.

Асаблівы інтарэс выклікаюць раздзелы «Што для мяне “Берагіня”?!», «З успамін удзельнікаў “Берагіні” пра падзеі ў іх творчым жыцці» і «Пра нас пісалі... (водгукі і рэцэнзіі на мастацка-творчую дзейнасць “Берагіні”)».

З першага раздзела не магу не прывесці словы настаўніка гісторыі Мётчанскай школы Міхаіла Ісакавіча Вінакурава: Калі «стварылі “Берагіню”, – піша настаўнік, – да яе, як звычайна бывае ў такіх выпадках, аднесліся без асаблівага захаплення і з абгрунтаванай сур’ёзнай доляй скептыцызму – звычайныя адносіны настаўнікаў з вопытам да сваіх вучняў. І сапраўды, калі ўсё “...занадта знаёма, што можа быць асаблівага ў хаце?”

Калі ж я пабываў на канцэрце “Берагіні” у Чырвоным касцёле (г. Мінск), які ладзіўся з нагоды святкавання 10-годдзя прыняцця Закона аб мовах у Рэспубліцы Беларусь, і дзе можна было сустрэць і Генадзя Бураўкіна, і Ніла Гілевіча, і Ігара Лучанка, і багата нашых шырока вядомых у рэспубліцы дзеячаў культуры і мастацтва – нацыянальную эліту, я ўбачыў трыумфальнае (інакш не скажаш) выступленне нашых школьнікаў; у мяне, даволі моцнага характару чалавека, з вачэй пырснулі слёзы... Гэта было вялікае майстэрства, сапраўднае мастацтва!

А як нашых рабят прымала гэта шаноўная і высокаінтэлектуальная аўдыторыя! У зале бясконца грымелі бурныя авацыі! Гледачы доўга не адпускалі са сцэны нашых юных артыстаў. Гэта незабываема!...

¹ «Мы – “Берагіня”». З гісторыі фальклорнага гурту «Берагіня» Мётчанскай адукацыйна-выхваўчай установы Барысаўскага раёна Мінскай вобласці. Мінск, 2001. – С. 17.

² Там сама. С. 18.

Не пералічыць, колькі нашымі вучнямі было дадзена такіх канцэртаў па рэспубліцы. «Берагіня» – гэта гонар нашай школы, раёна і, не памылюся сказаць, усёй Беларусі»¹.

А вось некаторыя выказванні першых берагінцаў: «“Берагіня” для мяне – вялікая сям’я. Дзякуючы Міколе Аляксеевічу і Антаніне Анатольеўне гэта сям’я прыгожа жыве і працуе. Я вельмі задаволена тым, што ўдзельнічаю ў “Берагіні”. Для мяне не галоўнае, каб мяне паглядзелі, а галоўнае – які вынік: ці прыгожа танчым, ці зліліся галасы ў песні, ці засталіся задаволены глядачы. А потым – усё астатняе» (Наталля Касцюковіч, на той час вучаніца 7-га класа); «Прыйшоў у ансамбль “Берагіня” я з самага пачатку яго заснавання. Наведваю заняткі з вялікім жаданнем і цікавасцю. Гэта мне дапамагае пазбавіцца многіх комплексаў у маім характары і лепш вучыцца» (Іван Радзюк, таксама тагачасны вучань 7-га класа); Іван прывёў у «Берагіню» і свайго малодшага брата Віктара, які прызнаваўся: «Радуюся, калі ёсць магчымасць паказаць сябе ў розных мастацтвах. Атрымоўваю вялікае задавальненне ад сольнага выканання. Маці і тата, а таксама настаўнікі кажуць, што я мяняюся ў лепшы бок. Магчыма так яно і ёсць. Ад гэтага я і сам радуюся» (у той час Віктар вучыўся ў 5-м класе). Што і казаць, тут што ні выказванне, то прызнанне ў любові да «Берагіні», разуменне яе дабратворнай значнасці ў жыцці кожнага ўдзельніка.

Такія ж хвалюючыя эмоцыі напаўняюць і наступныя раздзелы кнігі. Працытую толькі некаторыя выказванні, нават без спасылак на аўтараў, бо пад імі мог паставіць сваю подпіс кожны, хто знаёмы з творчасцю «Берагіні»: «Мы ганарымся нашымі дзецьмі – удзельнікамі “Берагіні”, іхнімі талентамі і поспехамі. Выдатна, што менавіта ў нашай Мётчы ёсць такія калектывы!»; «Я шчаслівая, што мае сыны маюць магчымасць навучацца сапраўднаму мастацтву – мастацтву нашага народнага танца!»; «Незвычайна ўражаны высокім майстэрствам, сапраўднай “аўтэнтчнасцю” Козенкавых дзетак. Вялікі дзякуй за адраджэнне сапраўднае традыцыі, за ўзровень, з якім цяжка каго-небудзь паставіць побач!»; «Ад убачанага я застаўся ў зачараваным захапленні»; «Гэта цуд! Гэта гонар за наш край!»; «Хай сто гадоў яшчэ міне, а “Берагіня” хай жыве!» – і гэтак далей.

А потым былі дзесяці- і пятнаццацігадовы юбілеі. Былі новыя склады ўдзельнікаў, новыя даследаванні традыцыйнай культуры Мядоччыны, былі новыя фальклорныя чытанні, у якіх прымалі актыўны ўдзел берагінцы і матэрыялы якіх потым друкаваліся ў спецыяльных зборніках і на старонках рэспубліканскіх СМІ, было творчае сяброўства з іншымі беларускімі калектывамі такога ж кірунку, быў удзел у розных фестывалях, новыя творчыя перамогі, узнагароды і званні, павялічвалася колькасць прыхільнікаў з боку навуковай і творчай інтэлігенцыі. Фальклорны рух, на чале якога стаяла «Берагіня», пачаў разрастацца, захопліваючы ўсё новыя рэгіёны Беларусі – Міншчыну (Любанскі, Салігорскі, Валожынскі, Слуцкі, Вілейскі раёны), Гомельшчыну (Акцябрскі, Петрыкаўскі, Лельчыцкі, Кармянскі, Жыткавіцкі, Лоеўскі, Буда-Кашалёўскі, Калінкавіцкі, Гомельскі раёны); Брэстчыну (Маларыцкі, Бярозаўскі, Драгічынскі, Іванаўскі, Лунінецкі, Столінскі раёны); Гродзеншчыну (Смаргонскі, Ваўкавыскі, Шчучынскі раёны); Віцебшчыну (Расонскі, Лепельскі, Полацкі раёны); Магілёўшчыну (Асіповіцкі, Клімавіцкі раёны). Пачала даваць свой плён сапраўды тытанічная падзвіжніцкая праца заснавальнікаў гурту – Мікалая Козенкі і Антаніны Абрамовіч, пачалі, хаця і з цяжкасцямі, рэалізоўвацца асноўныя пункты рэспубліканскай праграмы «Традыцыйная культура і дзеці». Сведкамі тут з’явіліся новыя кнігі: «Народная спадчына Бацькаўшчыны» (асноўную яе частку

¹ «Мы – “Берагіня”». З гісторыі фальклорнага гурту «Берагіня» Мётчанскай адукацыйна-выхавальчай установы Барысаўскага раёна Мінскай вобласці. Мінск, 2001. – С. 49.

складаюць даклады і паведамленні Першых (2001) і Другіх (2002) Мядоцкіх чытанняў – матэрыялаў даследчай і краязнаўчай працы ўдзельнікаў «Берагіні» і настаўнікаў Мётчанскай адукацыйна-выхаваўчай установы «Школа-садок» Барысаўскага раёна Мінскай вобласці; тры выпускі матэрыялаў адпаведна II, III і IV Рэспубліканскіх навукова-практычных канферэнцый «Традыцыйная культура і дзеці: праблемы этнавыхавання» (2004, 2006, 2008); у 2005 г. з’явілася сумеснае даследаванне Антаніны Анатольеўны і Міколы Аляксеевіча «Традыцыйнае вяселле Мядоцкага краю», у 2007 – выйшла кніга «DUM SPIRO SPERO (Пакуль жыву, спадзяюся)», прысвечаная 30-гадовай творчай дзейнасці і 50-годдзю Антаніны Анатольеўны Абрамовіч. Штогод – новая кніга. Агульны аб’ём гэтых выданняў – амаль 103 друкаваныя аркушы. Цяжка сабе ўявіць, што такая праца зроблена па сутнасці дзвюма людзьмі, якія да таго ж заняты і на асноўных сваіх работах. А Мікола Аляксеевіч у той жа час выдаваў яшчэ і даведнікі да першых пяці рэспубліканскіх фестываляў «Берагіня».

У гэтыя дні мы адзначаем 20-годдзе Мядоцкай «Берагіні». Сёння яна – гэта заслужаны аматарскі калектыў Рэспублікі Беларусь (2012), сярод шматлікіх узнагарод якога – дыплом ЮНЕСКА «За значны ўклад у захаванне нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі» (2008). За гэты час праз школу «Берагіні» прайшлі больш за 200 навучэнцаў Мётчанскай установы адукацыі; дзейнасці «Берагіні» прысвечана каля 200 артыкулаў і фотарэпартажаў; у навуковых, навукова-папулярных выданнях, СМІ апублікавана каля 70 даследчых прац, артыкулаў, вершаў непасрэдна саміх удзельнікаў гурту «Берагіня».

Па добрай традыцыі да юбілею падрыхтаваны дзве кнігі. Першая – гэта «Асоба ў народнай культуры і педагогіцы», куды ўвайшлі выбраныя даклады і паведамленні ўдзельнікаў «Мядоцкіх чытанняў» (1997–2012) – вядомых беларускіх вучоных і практыкаў, работнікаў адукацыі і культуры. У кнізе шырока прадстаўлены вопыт фальклорных, краязнаўчых, радаводных даследаванняў настаўнікаў і вучняў Мётчанскай школы. Другая кніга – «Мядоцкая “Берагіня” ў прасторы і часе» – раскрывае метадалогію, прынцыпы, метады, змест творчай дзейнасці ў вясковым асяроддзі фальклорнага дзіцячага гурту, які даў штуршок да нараджэння ў нашай краіне нацыянальнага фальклорнага руху «Берагіня».

На гэтым можна было б і скончыць артыкул, каб не адна акалічнасць, якая падаецца мне не менш важнай, чым афіцыйнае прызнанне дзейнасці гурту. Маю на ўвазе некаторыя думкі былых берагінцаў, якія зараз сталі дарослымі і свядомымі людзьмі і могуць з неабходнай ступенню глыбіні асэнсаваць і значнасць «Берагіні», і ролю берагінскіх настаўнікаў у сваім жыцці. Прывяду толькі два прыклады.

Першы – артыкул Дар’і Колбік «“Берагіня” як сістэма выхавання», надрукаваны ў нумары 47 (снежань 2016 г.) рэспубліканскага выдання «Краязнаўчая газета». «Цяпер мы разумеем, – піша Даша, – што гурт “Берагіня” быў для нас не толькі танцавальным “гуртком”, а ў большай ступені моцным выхаваўчым інстытутам, у шэрагу такіх, як сям’я ці школа». У «Берагіню» «мог прыйсці кожны без адбору па таленавітасці ці матэрыяльнай забяспечанасці сям’і і заняць сваё месца. Адзіныя крытэрыі – зацікаўленасць, працаздольнасць і магчымасць быць лепшым, чым падаецца на першы погляд...»

І далей – «мастацтва – гэта заўсёды індывідуальны падыход, шліфаванне самых простых навыкаў да ўзроўню майстэрства і канешне ж эмоцыі! Думаю, што менавіта эмоцыі ў сілах крануць душу і прымусіць чалавека працаваць над сабой, над сваёй справай з натхненнем “і дзень, і ноч”... Выхаванне мастацтвам не прайшло міма нас бяследна. Мы засвоілі шмат урокаў падчас напружаных рэпетыцый, размоў з нашымі бабулямі

і дзядулямі для збору матэрыялаў песень, танцаў, звестак мінулага аб нашым краі. А колькі мы пабачылі мясцін падчас выступленняў, з якімі эмоцыямі кожны раз чакалі паездак. Нас вучылі сябраваць па-сапраўднаму, адносіцца адзін да аднаго з цяпленнем і павагай. Я думаю, што нават танцавальныя пары фарміраваліся не проста так, а з улікам таго, каб дзеці адзін у аднаго нечаму навучыліся...

І «вырасла ўнікальная сістэма выхавання, якая была сапраўды патрэбная, асабліва ў вёсцы, дзе дзеці несправядліва пазбыты хоць якіх варыянтаў дадатковага развіцця. Увасобіўшы ў сабе традыцыйную мастацкую культуру, заняtkі шматлікімі народнымі рамёствамі, даследчую дзейнасць па вывучэнню самабытнага танца, песні, збору інфармацыі аб родным краі, “Берагіня” за параўнальна кароткі час заявіла аб сабе, як аб унікальным праекце...

Зараз нават цяжка уявіць, на якім энтузіязме нашыя настаўнікі, перш за ўсіх Мікола Аляксеевіч і Антаніна Анатольеўна, прыводзілі ў жыццё гэты праект сваімі сіламі і ў палове выпадкаў – сродкамі. І рабілі гэта не па загаду “зверху”, а па сваёй ініцыятыве і насуперак абставінам».

Другі прыклад – даклад Сяргея Мацюшонка, падрыхтаваны да VII Мядоцкіх чытанняў. Пакінуўшы «Берагіню» напярэдадні выпускных іспытаў, Сяргей потым зноў вярнуўся ў гурт. Як ён сам гаворыць, «аднойчы Антаніна Анатольеўна прапанавала мне акампаніраваць у гурце. У мяне былі нейкія навыкі ігры на гармоніку, але каб акампаніраваць? Аднак згадзіўся. Спачатку проста іграў разам з музыкамі. Але аднойчы захацелася, як кажуць, успомніць маладосць, і я папрасіў дазволу танцаваць.

І мне гэта па-сапраўднаму спадабалася, не так, як у дзяцінстве, а па-іншаму, па-сапраўднаму! Вось тады я і пачаў задумвацца аб тым, наколькі гэта складаная і тытанічная праца – вырасціць з маленькага дзіцяці па-мастацку адораную асобу...

Я назіраў за паводзінамі некаторых маіх “калег па “Берагіні” і не разумеў, як можна адмахвацца ад парад, крыўдзіцца на заўвагі, ігнараваць просьбы? Няўжо цяжка ўсвядоміць, што кіраўнікі рупяцца пра тое, каб мы не проста выраслі, а выраслі патрыётамі, адметнымі людзьмі. Размаўляючы з намі на роднай мове, яны выказваюць нам сваю павагу, паказваюць, што мы вартыя гэтай мовы, вартыя скарбу, які адваявалі для нас Кастусь Каліноўскі і яго паплечнікі, пісьменнікі і паэты 30-х гадоў, пакараныя за любоў да Беларусі. Гэтым трэба ганарыцца, а не адварочвацца, не здраджваць агульнай справе, у якую ўкладваюць душу твае настаўнікі...»

Вось такая моладзь вырасла ў «Берагіні», а значыць «Берагіні» і яе ідэалам жыць і далей. Наперадзе новыя вучні, новая праца, новыя канцэрты і публікацыі, новыя ўзлёты і новыя цяжкасці. Нязменнымі застаюцца толькі пачуццё велізарнай адказнасці за лёс берагінцаў і любоў да сваёй справы, сваёй малой радзімы, любоў да Беларусі.

Алена КРАЧКОЎСКАЯ

(в. Старая Мётча, Барысаўскі раён)

РАБІ ТОЕ, ШТО ТЫ ЛЮБІШ, І ЛЮБІ ТОЕ, ШТО ТЫ РОБІШ

Памяць чалавечая – загадкавы і непрадказальны інструмент. Яна падводзіць і выручае нас у самы нечаканы момант. Тое, па чым так востра балела твая душа, што, здавалася, ніколі не дасць табе спакою, сыходзіць у нябыт. І, наадварот, імгненне, замацаванае пахамі, смакам ці колерамі, прыходзіць нечакана на ўспамін.

Змяняюцца пакаленні людзей: тыя, што былі вучнямі, становяцца выпускнікамі, выпускнікі ператвараюцца ў бацькоў, з’яўляюцца новыя вучні, якіх ты працягваеш называць імёнамі тых, першых. А ты ўсё вучыш і вучыш адвечнаму і доброму, і чым далей, тым усё больш сумняваешся ў сабе, таму што параўноўваеш, аналізуеш, успамінаеш...

Пайшоў 26-ты год, як Мётчанская школа расчыніла для мяне свае дзверы. Было шмат чаго за гэты час: цікавага, руціннага, трагічнага, вясёлага, сумнага, павучальнага, непаўторнага, шчаслівага, радаснага, святочнага і будзённага. За кожным выпадкам стаяць асобы, твары, позіркі людзей. У школе я сустрэла свайго мужа, у школе я знайшла надзейных і вечных сяброў, у школе вучыліся і выраслі мае сыны, школай я жыла і живу.

Успамінаю 1991 год. У краіне перабудова, галоснасць, ідэі нацыянальнага адраджэння, пераасэнсаванне многіх і многіх гістарычных фактаў. На педагогічным савеце абмяркоўваецца пытанне беларускай самасвядомасці, патрыятызму, грамадзянскасці, лёсу беларускай мовы. Агульным рашэннем мы прымаем прапанову перайсці на беларускую мову выкладання ўсіх вучэбных прадметаў. Мётчанская школа становіцца беларускамоўнай. Безумоўна, гэта падзея стала асновай для далейшай, ужо новай, гісторыі нашай установы адукацыі.

1996 год быў запамінальным і багатым на падзеі ў маёй бясконцай і, як можа паказацца, аднастайнай прафесійнай біяграфіі. Адночы пасля ўрокаў увесь педагогічны калектыў запрасілі ў кабінет рускай мовы і літаратуры. Тагачасны дырэктар школы Уладзімір Піліпавіч Лайкоў часта практыкаваў рабочыя нарады для вырашэння тэрміновых пытанняў і пастаноўкі агульных задач. Нам прадставілі вядомага ў Беларусі чалавека, навуковага супрацоўніка Інстытута праблем культуры, харэографа Міколу Аляксеевіча Козенку (неабходна зазначыць, што госці ў нашай школе былі частай з’явай). Чалавек загаварыў на беларускай мове з «французскім акцэнтам» прыемным нягромкім голасам. Гэта быў агітатар. Я не ўспомню дакладна, аб чым была прамова: беларускія народныя традыцыі, родная мова, нематэрыяльная культура, спадчына... Але завяршылася яна тым, што «кожны з нас асоба, якая мае свае творчыя і мастацкія здольнасці». Іншыя госці раз’язджаліся, а гэты застаўся працаваць у школе. І пачалося!

Кожны павінен быў развіваць свае разнастайныя здольнасці і таленты, пра якія раней не ведаў і не здагадваўся. Для вясковых дзетак былі наладжаны самыя сапраўдныя заняткі па харэаграфіі, якія выкладаў самы сапраўдны этнахарэограф. Дагэтуль танцы былі самым неасвоеным відам мастацтва ў школьнай самадзейнасці. Школа «заіграла» на музычных інструментах: дудках, цымбалах, гармоніках, скрыпках, барабанах і бубнах. Школа шыла і вышывала, бо апрануцца неабходна было ў аўтэнтычныя народныя касцюмы. Школа ткала паясы на бердзечках, бо гэты элемент касцюма займае вельмі сімвалічнае месца ў народным строі. Школа ляпіла з гліны, бо ганчарства – наша

традыцыйнае рамяство. Школа пляла з лазы і саломы, бо гэтым займаліся нашы продкі. Школа займалася фальклорным тэатрам і народнай прозай. Школа праводзіла даследчую работу па вывучэнню, распаўсюджанню і папулярызацыі народнай культуры і мастацтва. Дарэчы, гэтае самае традыцыйнае народнае мастацтва стала ў нашай школе надзейным сродкам выхавання дзяцей і падлеткаў на доўгі час, што было афіцыйна засведчана як доўгатэрміновая мэта работы педагогічнага калектыву.

Апагеем усёй дзейнасці стала стварэнне фальклорнага гурту «Берагіня». Гэта была рознаўзроставае суполка дзяцей, педагогаў і бацькоў, якія ўчора былі звычайнымі вяскоўцамі, а заўтра ім неабходна было стаць артыстамі. Я не магу ўспомніць нейкіх асаблівых перашкод і цяжкасцей на гэтым складаным шляху. Помню толькі бясконцыя рэпетыцыі па пятніцах і суботах, выступленні, канцэрты і спакойныя парады Міколы Аляксеевіча гуртоўцам: «Любі мастацтва ў сабе, а не сябе ў мастацтве».

Мікола Аляксеевіч аднолькава сур'ёзна, на навуковым узроўні падыходзіць да арганізацыі фестываляў рэспубліканскага ўзроўню і справаздачных канцэртаў мядоцкай «Берагіні» ў яблыневым садзе падчас правядзення Тыдняў традыцыйнай культуры і мастацтва, падрыхтоўкі фальклорнага гурту «Берагіня» да ўдзелу ў рэспубліканскіх Святах пісьменства і друку і выязных канцэртах у суседніх школах. Пад яго кіраўніцтвам дзіцячы фальклорны гурт «Берагіня» спачатку атрымлівае найменне «узорны», а затым – «заслужаны аматарскі калектыў Рэспублікі Беларусь».

Намаганнямі Міколы Аляксеевіча дзіцячы гурт атрымаў магчымасць удзельнічаць у міжнародных і рэспубліканскіх фестывалях фальклорнага мастацтва «Сожскі карагод», «Палескі карагод», «Барысаўскі прыстанак», «Беларуская полька», «Берагіня». Былі здзейснены гастролі ў Францыю. За захаванне нематэрыяльнай духоўнай спадчыны беларускага народа «Берагіня» ўзнагароджана дыпламам ЮНЕСКА.

Толькі пералічаныя факты даюць падставы меркаваць, што немагчымае магчыма. Вынікам з'яўляецца тое, што на працягу дваццаці гадоў ідзе складаная высакародная няспынная праца вывучэння мастацкай спадчыны свайго народа. Мікола Аляксеевіч Козенка – чалавек, які дазволіў сабе раз і назаўсёды рабіць тое, што любіць, і любіць тое, што робіць. Тым самым заслужыў бясконцую павагу да сябе і вынікаў сваёй дзейнасці.

Народная мудрасць сцвярджае: «Адзін у полі – не воін» і адваротнае «Гуртом добра і бацьку біць». Мікола Аляксеевіч трапіў у патрэбнае месца ў патрэбны час. У нашай школе былі ўсе перадумовы для таго, каб адбылося тое, што адбылося. У той далёкі перыяд настаўніцкі калектыў быў здольны да змен і пераўтварэнняў. Не магу не ўспомніць маіх любімых «пачаткоўцаў»: вопытных і мудрых Аліну Якаўлеўну Ржавуцкую, Вольгу Іванаўну Іванову, Ганну Міхайлаўну Грук, самых маладых Святлану Мікалаеўну Мацюшонак, Ганну Міхайлаўну Абрамовіч, Алену Уладзіміраўну Сусолкіну. Карыфеяў раённай філалогіі Галіну Станіславаўну Палонік і Уладзіміра Піліпавіча Лайкова. Маладых спецыялістаў: настаўніка геаграфіі Дзмітрыя Аляксандравіча Абрамовіча і настаўніка фізікі Марыю Іванаўну Колесень. Бібліятэкара Галіну Якаўлеўну Каптур і любімага ўсімі пакаленнямі вучняў настаўніка фізічнай культуры Валерыя Раманавіча Каптура. Краязнаўцу, летапісца і гісторыка Міхаіла Ісаакавіча Вінакурава. Залатых рук майстра Зінаіду Васільеўну Паўлавец і нястомнага арганізатара і выдумшчыцу Ніну Яўгенаўну Касцюковіч. Своеасаблівую і загадкавую Тамару Сцяпанаўну Коскіну. Настаўніка музыкі і спеваў Ігара Анатольевіча Курэўлева, які меў вельмі далёкае дачыненне да фальклору, але, з'яўляючыся баяністам-віртуозам, доўгі час быў акампаніятарам фальклорнага гурту «Берагіня». І ўсіх тых, хто нястомна працаваў у «ліхія 90-тыя». Многіх няма ўжо на

гэтым свеце, ім – светлая памяць. Некаторыя пайшлі на заслужаны адпачынак. Некаторыя звольніліся, чым даказалі, што настаўніцкая прафесія – гэта прызвание і талент, а не магчымасць бюджэтнага заробку. Колькі людзей – столькі меркаванняў і лёсаў.

Праз дзесяцігоддзі я бачу яшчэ адну перадумову ўсіх далейшых поспехаў Мётчанскай школы ў асобе тагачаснага завуча Антаніны Анатольеўны Абрамовіч, бо працаваць з такімі рознымі педагогічнымі кадрамі здольныя не многія адміністратары.

Колькі сябе памятаю ў Мётчанскай школе, столькі побач – Антаніна Анатольеўна. Яна зусім не мяняецца: спакойная, граматная, простая, прыгожая, вясёлая, мудрая, смелая, творчая, заклапочаная планами і перспектывамі. Асабліваць Антаніны Анатольеўны ў тым, што яна з вялікай павагай ставіцца абсалютна да любога чалавека, які сустракаецца на яе шляху: будзь то малы ці стары. Гэта якасць дазваляе ёй бачачы ўсе нашы хібы, настойліва цвярджаць толькі добрае ў адрас кожнага з нас. За 25 гадоў прафесійнага сяброўства я ніколі не бачыла ў Антаніне Анатольеўне крыўды на лёс і злосці на абставіны. Яна заўсёды знаходзіцца ў творчым пошуку, у працы, у адукацыі і самаадукацыі, у праблемах і радасях сваёй сям’і, у цікаўнасці да людзей і агульначалавечых падзей у свеце. Такому чалавеку нештае часу на тое, каб зайздросціць, ненавідзець ці абвінавачваць. Часам мне здаецца, што гэта жанчына прымае ўсе жыццёвыя абставіны і жыве па прынцыпу «Рабі тое, што трэба, і няхай будзе, што будзе» з надзеяй толькі на лепшае. Антаніна Анатольеўна ўмее быць незалежнай і абасобленай у сваіх думках прыцеснай узаема сувязі з калектывам. Чалавек аналізуе кожнае сваё слова, позірк, выступленне, шмат сумняваецца, і ад гэтага толькі вышэй узнімаецца маральна над будзённым жыццём.

Вучні, берагінцы, дзеці Антаніны Анатольеўны атрымліваюць не толькі глыбокія веды па беларускай мове і літаратуры ад настаўніка-майстра, лёс даруе ім надзейнага сябра і дарадца на ўсё жыццё. Гэтаму спрыяюць унутраныя правілы педагога, якія грунтуюцца на вечных чалавечых каштоўнасцях: такіх як павага да бацькоў, хлеб, чалавечнасць, праца, сям’я, любоў да Радзімы.

Мне здаецца, што Антаніна Анатольеўна надзелена генетычнай памяццю беларускага народнага мастацтва. Яна абсалютна гарманічна выглядае ў традыцыйным народным жаночым адзенні. Музычныя інструменты для яе не з’яўляюцца прадметам авалодвання нечым новым, а толькі прыладай для таго, каб нагадаць тое ўменне, якое ў табе сакрыта. Спевы выдаюць спрадвечныя інтанацыі і пачуцці. Жарты і анекдоты ў яе выкананні – самы сапраўдны народны гумар. У танцы ідзе як царыца. Рухі, жаночая прывабнасць, сціпласць, рахманасць выдаюць у ёй Берагіню, якая ў сваёй Этнагасцёўні збірае, вывучае, назапашвае, ахоўвае, зберагае невычэрпныя скарбы народнай душы.

У ХХІ ст. Антаніна Анатольеўна ўвайшла з перакананнем таго, што знайшла сваё прызначэнне. Яна пакідае пасаду завуча для таго, каб плённа займацца фальклорным мастацтвам, вывучаць і распаўсюджваць народную культуру, стаць музычным кіраўніком фальклорнага гурту «Берагіня», каб мець магчымасць плённа і самааддана рабіць тое, што любіш і любіць тое, што робіш.

У склад фальклорнага гурту прымаюцца вучні, якія маюць вялікае жаданне займацца народным мастацтвам, іншых патрабаванняў да іх асабліва сцей і здольнасцей кіраўнікамі наўмысна не прад’яўляецца. Зразумела, што калі ўзнікае неабходнасць шмат і старанна працаваць, многія ўдзельнікі выбываюць са складу «Берагіні». З аднаго боку, у сувязі з гэтым узнікае вельмі многа праблем, звязаных з арганізацыяй канцэртных выступленняў і мастацкіх імпрэз. Крыўдна, што, дасягнуўшы пэўнага мастацкага ўзроўню ў сваіх уменнях, вучні пакідаюць калектыв. На змену, канешне, прыходзяць іншыя, часцей

малодшыя. І працэс авалодання майстэрствам танца пачынаецца спачатку. З іншага боку, зменны склад «Берагіні» спрыяе распаўсюджанню фальклорнага мастацтва сярод падрастаючага пакалення і няспыннаму развіццю і ўдасканаленню самога фальклорнага гурту. На працягу 20-ці гадоў мастацкія кіраўнікі фальклорнага гурту не змяняюць сваім прынцыпам, пакладзеным у аснову стварэння творчага калектыву, што не перашкаджае гурту адраджацца і кожны раз быць па-новаму прыгожым і таленавітым. Цікава назіраць за тым, як у кожным новым складзе з агульнай колькасці ўдзельнікаў нараджаюцца сапраўдныя зоркі і зорачкі: Абрамовіч Аляксей, Чаравічнік Ірына, Абрамовіч Паліна, Касцюковіч Юрый, Касцюковічы Наталля і Ірына, Колбік Дар'я, Кудрашова Ганна, Касцюкевіч Марыя, Шышко Яўген, Бязозка Дар'я. Я не магу ўспомніць усіх тых, хто радаваў нас сваім мастацтвам, хто сёння жыве сваім дарослым жыццём, выходзіць ўласных дзяцей, але ўпэўнена, што і для іх «Берагіня» з'яўляецца незабыўнай старонкай школьнага жыцця. Сёння мы з замілаваннем глядзім на вучняў IV класа Кавальчука Аляксея і Дрозд Надзею, Касцюковіча Мікіту і Кандратаву Вікторыю, на васьмікласніц Вольгу Якавец і Сашу Гірыну, на дзяўчат-дзевяцікласніц Таццяну Абрамовіч і Юлію Кудзін, Палько Валянціну і Тамко Яўгенію, падобных да кветак ва ўсёй сваёй прыгажосці, грацыі і юнацтве. Не памылюся, калі скажу, што сваім стараннем і сапраўднаю чалавечай вернасцю выклікае павагу да сябе адзінаццацікласнік Мацюшонак Сяргей, які прайшоў з калектывам усе адзінаццаць прыступак сваёй мастацкай гісторыі ад кругленькага няўмелага малышыка да стройнага прыгожага юнака.

Сапраўды, скарбы народнай культуры і мастацтва – незаменны сродак выхавання Чалавека: патрыёта, інтэлектуала, працаўніка, творцы.

Хочацца верыць, што нашы разумныя і таленавітыя дзеці будуць шчаслівымі і ў дарослым жыцці, што часцінка душы, падараная кожнаму з іх роднай школаю, прарасце кветкамі дабрыні і хараства.

*Якое шчасце быць самім сабой!
Рабіць – што любіш, і любіць – што робіш!
Тым самым адчуваць у душы спакой
За тое, што жыццё сваё не губіш.*

*Не бавіш час на тое, што пастыла,
Хаця і важнасці таго не адмяніць.
І ўсміхаешся ўсім таму, што адчуваеш –
Як здорава на свеце гэтым жыць!*

(Алена Крачкоўская)

Ірына ТАМАШЭЎСКАЯ

(г. Мінск)

НАСУПЕРАК ГЛАБАЛІЗАЦЫІ: ТРАДЫЦЫЙНАЯ КУЛЬТУРА ЯК СВЕТАПОГЛЯДНА-ВЫХАВАЎЧЫ КОМПЛЕКС

Захаванне і развіццё традыцыйнай культуры беларусаў у прасторы сучасных працэсаў – адна з галоўных задач грамадства і дзяржавы. Сапраўды задача вельмі важная, але і вельмі складаная. І на гэта ёсць шэраг прычын.

Па-першае, традыцыйная культура – культура сельская, вуснага тыпу (з вуснаў у вусны). Вусны спосаб засваення традыцый адбываецца пры непасрэдных неформальных кантактах з жывымі носьбітамі традыцый, гэта значыць тым самым натуральным шляхам «з вуснаў у вусны», «з нагі на нагу».

Аднак, горад з яго ўстаноўкай на пісьмовыя формы культуры і засваенне іх выключна праз пісьмовыя крыніцы, арыентацыяй на сцэнічныя формы папулярызацыі каштоўнасцей гэтай культуры зусім не знаёмы з метадамі і формамі пераёмнасці і трансляцыі культуры вуснай традыцыі – тымі метадамі і формамі, дзякуючы якім народная культура шмат стагоддзяў захоўвалася і перадавалася з пакалення ў пакаленне ў натуральным асяроддзі свайго існавання – на вёсцы. Між тым, трэба памятаць, што пры вусных спосабах пераёмнасці сапраўдная (аўтэнтчная) народная культура можа зрабіцца часткай асабістага жыццёвага вопыту гарадскіх дзяцей і моладзі, на аснове якога выпяваюць і пэўныя каштоўнасці арыенціры.

Па-другое, глабалізацыя і «выбух камунікацыі» мяжы XX – XXI стст. значна ўскладнілі працэсы выхавання асобы. Відавочна, што гарантыя захавання аўтэнтчнага фальклору, асабліва ў гарадскім асяроддзі па словах Э. Дарашэвіча імкліва дэфармуецца і прагназаваць яго далейшы лёс сёння складана, але трэба. Асабліва ва ўмовах сучаснасці, калі натуральныя міжпакаленныя сувязі аказваюцца часта разарванымі, а інстытут сям’і знаходзіцца ў крызісным стане, пераёмнасць традыцый вусным шляхам трэба аднаўляць і спецыяльным чынам арганізоўваць. Узнавіць гэтыя працэсы немагчыма без удзелу ў іх адукаваных і свядомых людзей. Як паказвае практыка, такімі асобамі часта становяцца работнікі адукацыі і культуры, неабыхавыя да стану глыбіннай беларускай культуры і разумеючыя, як яе мастацкія якасці, так і велізарны адукацыйна-выхаваўчы патэнцыял.

Найбольш актыўны працэс уваходжання ў традыцыйную культуру беларускага этнасу распачаўся на пачатку 1990-х гг. Гэта звязана са стварэннем Беларускага інстытута праблем культуры і ў яго структуры лабараторыі традыцыйнага мастацтва, якая паралельна з даследаваннем традыцыйнай творчасці беларусаў стала актыўна распрацоўваць інавацыйныя праекты па праблеме адраджэння-трансляцыі мясцовай традыцыйнай культуры. Так з’явілася вялікая колькасць фестываляў аматарскай творчасці канца XX – пачатку XXI ст., сярод якіх яскрава вылучаецца Рэспубліканскі фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня». Адметнасць менавіта гэтага фестывалю ў тым, што ён грунтуецца на прынцыпах выяўлення, аднаўлення, захавання, пераймання розных праяў традыцыйнай мастацкай культуры (народнай песні, інструментальнай музыкі, харэаграфічнага мастацтва, народнай прозы, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва) сваёй малой радзімы. Фестывальны рух «Берагіня», які ў 2018 г. адзначыць сваё 20-годдзе, за гэты час далучыў да сваіх творчых радоў шмат дзіцячых фальклорных калектываў, сярод якіх і творчая

групоўка цэнтра «Ветразь». Фестываль падараваў шмат узнагарод, сярод якіх Дыплом лаўрэата II ступені IX Рэспубліканскага свята народнай творчасці «Рудабельскі кірмаш» у намінацыі «Традыцыйны народны касцюм», што атрымала Марыя Снітко ад Міністра культуры Рэспублікі Беларусь Б.У. Святлова.

У ходзе фестывалю «Берагіня» ў рэгіёнах рэспублікі створаны своеасаблівыя дзіцяча-маладзёжныя цэнтры традыцыйнай культуры. У г. Мінску – гэта цэнтр дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі «Ветразь», які ва ўмовах сучаснага горада правозіць вялізарную справу па вывучэнню, засваенню і распаўсюджванню традыцыйнай мастацкай спадчыны. На базе Цэнтра існуе шмат калектываў, якія ў сваёй выхаваўчай дзейнасці звяртаюцца да праблематыкі захавання народнага мастацтва і далучэння да яго сучаснай моладзі.

Педагагічны калектыў ЦДАДіМ «Ветразь» г. Мінска, на чале з вядомым этнахарэографам М.А. Козенкам і кіраўніком фальклорнага калектыву «Мілавіца» М.В. Снітко, мае рэцэпцыю ў гэтым кірунку і бярэ на сябе адказнасць азнаямлення з традыцыяй, этнакультурай праз рэалізацыю ў выхаваўчай прасторы Кастрычніцкага раёна і наогул сталіцы культурна-адукацыйнай праграмы «Традыцыйная культура і моладзь». Праграма прадугледжвае далейшае развіццё і пашырэнне форм работы з моладдзю праз выкарыстанне інавацыйных метадаў засваення каштоўнасцей традыцыйнай культуры беларусаў.

Рэалізацыя Праекта ажыццяўляецца ў адпаведнасці з Планам мерапрыемстваў па выкананню Праграмы на 2016–2020 гг., а таксама мерапрыемствамі рэспубліканскіх і рэгіянальных праграм, накіраваных на падтрымку традыцыйнай народнай культуры, работу з моладдзю.

Змястоўная частка Праграмы ўключае ў сябе калектыўныя і індывідуальныя формы творчасці па засвойванню вусным шляхам узораў абрадавай спадчыны, пазаабрадавай песеннай, харэаграфічнай, гульнёвай творчасці. Сярод базавых праектаў Праграмы – Агляд фальклорных калектываў, фестываль-конкурс па народных рамёствах, конкурс інструментальных ансамбляў народнай музыкі і інш.

Адзін з інавацыйных праектаў Праграмы – конкурс апавядальнікаў беларускай народнай прозы, мэтай якога з’яўляецца падтрымка творчасці дзяцей, моладзі, настаўніцтва ў сферы вывучэння і засваення традыцый народнай апавядальнай культуры ў этнаграфічна дакладнай форме, а таксама дзейнасці настаўнікаў, педагогаў, кіраўнікоў гурткоў апавядальнага жанру, якія развіваюць гэты кірунак на базе школ, устаноў дадатковай адукацыі, сярэдніх спецыяльных і вышэйшых навучальных устаноў.

На наш погляд, у далучэнні дзіцяці да культурнай спадчыны, фальклор – мастацтва вуснай традыцыі – адыгрывае асаблівую ролю ў сучасным выхаванні. Таму ўкараненне ў гарадскую культуру новых сродкаў, метадаў і форм засваення каштоўнасцей народнай культуры беларусаў праз знаёмства і вывучэнне вуснай народнай творчасці мае велізарны сэнс ў сістэме выхавання падрастаючага пакалення.

Натуральна, што ў традыцыйным грамадстве асноўныя сродкі фарміравання светапогляду – галоўным чынам гульня, праца, абрад, матчына мова, песня, казка і г.д. Як сцвярджаюць аналітыкі: «На Беларусі да з’яўлення пісьменнасці першасныя элементы асветы базіраваліся на канонах і ведах народнай педагогікі. Яны былі арганічнай часткай усяго жыцця грамадства, найбольш праяўляліся ў працоўным навучанні», – з чаго зразумела, што традыцыйная культура як светапоглядна-выхаваўчы комплекс пасляхова і этнаэкалагічна перадавалася вусным шляхам «з пакалення ў пакаленне». Таму роля глыбока-карэнных традыцыйных ведаў кожнай этнічнай супольнасці, якія багата прадстаўлены ў фальклорных жанрах народа – сапраўды выключная.

Народная паэтычная творчасць, вусная народная творчасць, фальклор – важныя і неад’емныя часткі духоўнай культуры народа. Яна ўключае праявічныя эпічныя творы – казкі, легенды, апавяданні, анекдоты і жарты. І адзін з самых старажытных жанраў нацыянальнага фальклору – замовы, якія ўзніклі ў той час, калі першабытны чалавек адухаўляў прыроду. Багаццем паэтычных фарбаў і разнастайнасцю зместу характэрызуецца каляндарна-абрадавая і сямэйна-абрадавая паэзія. А працоўны і жыццёвы вопыт, народная мудрасць, светапогляд працоўных, іх эстэтычныя і маральна-этычныя ідэалы трапна і лаканічна адлюстраваліся ў прыказках, прымаўках, загадках, крылатых выразях.

Таму конкурс павінен стаць той творчай пляцоўкай, дзе адбываецца знаёмства з такім разнастайным этнагарафічным матэрыялам, як казкі, забаўлянкі, заклічкі, лічылкі, легенды, паданні і г.д. З маленства творы гэтых жанраў уваходзяць у духоўнае жыццё дзяцей, фарміруюць іх мастацкі густ, даюць уяўленне аб навакольнай рэчаіснасці, вучаць пазнаваць дабро і зло.

«БЕРАГІНЯ» І АДУКАЦЫЙНЫ ПРАЦЭС

У СУЧАСНЫМ МЕГАПОЛІСЕ

Таццяна КРЫЎКО

(г. Мінск)

ЭТНАКУЛЬТУРНАЕ Выхаванне Дзяцей і моладзі ў сучаснай практыцы дадатковай адукацыі

Пошук магчымасцей дыялогу паміж мінулым і сучасным, спалучэнне сучасных педагогічных дасягненняў з тым, што назапашана ўласным народам – актуальная задача сістэмы дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі. Адным з надзённых застаецца пытанне выхавання навучэнцаў сродкамі беларускага народнага мастацтва і традыцыйнай культуры ва ўмовах урбанізацыі.

Дзейнасць Нацыянальнага цэнтра мастацкай творчасці дзяцей і моладзі (НЦМТДіМ) у галіне этнакультурнага выхавання навучэнцаў накіравана на стварэнне спрыяльнага этнакультурнага асяроддзя ва ўстановах дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі, удасканаленне прафесійных этнакультурных кампетэнцый педагогаў дадатковай адукацыі, падтрымку і развіццё творчых аб'яднанняў дзяцей і моладзі, скіраваных на вывучэнне, перайманне і трансляцыю беларускай народнай культуры.

Па выніках маніторынгу, які быў праведзены аддзелам навукова-метадычнага і псіхалага-педагагічнага суправаджэння дадатковай адукацыі НЦМТДіМ, ва ўстановах дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі і агульнай сярэдняй адукацыі на 1 кастрычніка 2015 г. дзейнічала 365 аб'яднанняў па інтарэсах фальклорнага (музычнага) кірунку, з іх 10,4 % маюць найменне ўзорны, народны, заслужаны (заслужаны аматарскі калектыў Рэспублікі Беларусь фальклорны ансамбль «Дударыкі» ДУА «Гімназія № 14 г. Мінска»; заслужаны аматарскі калектыў Рэспублікі Беларусь фальклорны гурт «Берагіня» ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдняя школа Барысаўскага раёна»; заслужаны аматарскі калектыў Рэспублікі Беларусь ансамбль народнай песні «Ярыца» ДУДА «Абласны цэнтр творчасці» г. Магілёва; заслужаны аматарскі калектыў Рэспублікі Беларусь ансамбль песні і танца «Зорачка» НЦМТДіМ).

У аб'яднаннях па інтарэсах музычна-фальклорнага кірунку займаецца больш за 8180 навучэнцаў, з якімі працуюць 390 педагогаў дадатковай адукацыі.

Аналізуючы вынікі маніторынгу, творчую дзейнасць аб'яднанняў па інтарэсах і падыходы ў рабоце з фальклорным матэрыялам, можна вызначыць тэндэнцыі, якія сёння існуюць у дзіцячым і моладзевым фальклорным руху ў сістэме дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі.

Найбольшая колькасць аб'яднанняў па інтарэсах фальклорнага кірунку дзейнічае ў Брэсцкай вобласці – гэта 28,5 % ад усіх фальклорных аб'яднанняў ва ўстановах дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі і агульнай сярэдняй адукацыі. Дастаткова высокая колькасць такіх аб'яднанняў у Гродзенскай, Гомельскай, Віцебскай абласцях (15,6 %, 15,3 %, 14,8 % адпаведна); найменшая колькасць на Магілёўшчыне (каля 5 %), па 10,4 % – у Мінскай вобласці і ў Мінску.

26 % ад агульнай колькасці аб'яднанняў па інтарэсах фальклорнага кірунку ва ўстановах дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі і агульнай сярэдняй адукацыі займаюць калектывы *этнаграфічнага кірунку*. Гэта фальклорныя калектывы, якія арыентаваны на вывучэнне, захаванне і выкарыстанне рэгіянальнай (мясцовай) народнай спадчыны беларусаў, засвойваюць лакальныя традыцыі праз непасрэдны кантакт з аўтэнтычнымі выканаўцамі (носьбітамі фальклору) вусным шляхам, выкарыстоўваюць аўдыявізуальныя матэрыялы і дакладна трансліруюць тыя ці іншыя формы традыцыйнай беларускай культуры, рэпертуар складаецца выключна з традыцыйнага фальклору рэгіёна. Найбольшая колькасць калектываў этнаграфічнага кірунку ў Брэсцкай вобласці – 31,6 % ад усіх аб'яднанняў этнаграфічнага кірунку, невялікая колькасць у Магілёўскай вобласці – 5,3 % і ў Мінску – 7,4 %.

24,4 % ад агульнай колькасці аб'яднанняў фальклорнага кірунку ва ўстановах дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі і агульнай сярэдняй адукацыі займаюць *калектывы народна-сцэнічнага кірунку*. Гэта фальклорныя калектывы, якія выкарыстоўваюць у сваёй творчасці стылізаваны музычны, музычна-харэаграфічны фальклорны матэрыял, стылізаваны народны касцюм, не імкнуцца да дакладнага ўзнаўлення форм традыцыйнай народнай культуры, але прапагандуюць беларускую народную творчасць. Рэпертуар калектываў складаецца з апрацаванага фальклору, але і часткова выкарыстоўваюцца ўзоры беларускай традыцыйнай творчасці пэўнага этнаграфічнага рэгіёна.

Найбольшая колькасць (49,6 % ад агульнай колькасці аб'яднанняў фальклорнага кірунку) займаюць калектывы *народна-сцэнічнага змешанага тыпу*. Гэта калектывы (ансамблі), якія выкарыстоўваюць у сваёй творчасці аўтарскую музыку, стылізаваны музычны, музычна-харэаграфічны фальклорны матэрыял, стылізаваны народны касцюм, народна-песенную манеру выканання. Яны злучаюць у сваёй творчасці розныя музычныя кірункі і стылі, не абапіраюцца на пэўную лакальную традыцыю, выкарыстоўваюць элементы сучаснай эстраднай практыкі.

Прыведзеныя лічбы сведчаць аб тым, што дзіцячы і моладзевы фальклорны рух развіаецца, але ж у большай колькасці ва ўстановах адукацыі пераважаюць калектывы народна-сцэнічнага кірунку, якія і фарміруюць сёння погляд нашых сучаснікаў-слухачоў, а таксама навучэнцаў (удзельнікаў творчых аб'яднанняў) і іх бацькоў на фальклорнае мастацтва.

Неабходна, каб з'яўляліся новыя аб'яднанні фальклорнага кірунку, асабліва тыя, якія б працягвалі вывучэнне і перайманне традыцыйнага фальклору беларусаў вусным шляхам, а тыя фальклорныя калектывы, якія існуюць і працуюць у гэтым кірунку, мелі прыхільнікаў сваёй дзейнасці і неабходную падтрымку педагогічнай і творчай грамадскасці.

Спецыфіка этнакультурнага выхавання ў сучасных умовах патрабуе і бесперапыннага прафесійнага станаўлення, удасканалення этнакультурнай кампетэнтнасці і майстэрства педагогічных работнікаў, а таксама развіцця этнакультурна-адукацыйнай прасторы ва ўстановах адукацыі.

З улікам актуальнасці і надзённасці гэтага пытання, было прынята рашэнне стварыць прафесійную супольнасць, якая б аб'ядноўвала педагогаў дадатковай адукацыі ў галіне народнай творчасці. У выніку пачала сваю дзейнасць рэспубліканская **лабараторыя народнай творчасці** – *метадычнае аб'яднанне педагогічных работнікаў устаноў дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі і агульнай сярэдняй адукацыі*, форма арганізацыі прафесійнага ўзаемадзеяння, накіраваная на сумеснае рашэнне задач этнакультурнага выхавання навучэнцаў. Каардынацыя дзейнасці рэспубліканскай лабараторыі народнай творчасці здзяйсняецца аддзелам навукова-метадычнага і псіхалага-педагогічнага суправаджэння дадатковай адукацыі НЦМТДіМ. Удзельнікі лабараторыі – педагогі дадатковай адукацыі аб'яднанняў па інтарэсах фальклорнага (музычнага) кірунку і аб'яднанняў па інтарэсах народнай дэкаратыўна-прыкладной творчасці.

Асноўны напрамак дзейнасці лабараторыі народнай творчасці – выяўленне, захаванне, пашырэнне і трансляцыя вопыту этнакультурнага выхавання дзяцей і моладзі ва ўстановах дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі і агульнай сярэдняй адукацыі, а таксама вывучэнне праблем і тэндэнцый развіцця дзяцей і моладзі ў сучасны перыяд.

Рэалізацыі праекта рэспубліканскай лабараторыі народнай творчасці папярэднічала доўгачасовая аналітычная і арганізацыйна-метадычная работа.

У 2012–2013 гг. Нацыянальным цэнтрам мастацкай творчасці дзяцей і моладзі быў праведзены Рэспубліканскі конкурс праграм аб'яднанняў па інтарэсах фальклорнага кірунку ўстаноў адукацыі, які выявіў тэндэнцыі развіцця адукацыйных паслуг для дзяцей і моладзі ў галіне этнакультурнага выхавання, узровень этнакультурнай кампетэнтнасці педагогаў дадатковай адукацыі, сучасныя падыходы да выхавання асобы сродкамі беларускіх народных традыцый.

Вынікам конкурсу стаў дапаможнік «Аб'яднанні па інтарэсах: выхаванне сродкамі беларускага фальклору» (пад рэдакцыяй В.А. Кляцовай, Т.М. Крыўко, І.П. Шаўчэнка), які выдадзены ў 2015 г. з грыфам «Рэкамендавана навукова-метадычнай установай “Нацыянальны інстытут адукацыі” Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь» у выдавецтве «Пачатковая школа». Дапаможнік змяшчае 9 лепшых праграм – пераможцаў Рэспубліканскага конкурсу праграм аб'яднанняў па інтарэсах фальклорнага кірунку ўстаноў адукацыі. Яны рэалізуюцца на базавым узроўні, складзены на аснове тыпавой праграмы дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі (мастацкі профіль).

Для інфармацыйна-метадычнага забеспячэння дзейнасці аб'яднанняў па інтарэсах фальклорнага кірунку на працягу 2012–2016 гг. НЦМТДіМ выдадзены шэраг навукова-метадычных і практычных зборнікаў з вопыту работы педагогаў дадатковай адукацыі і ўстаноў адукацыі ў галіне выхавання навучэнцаў сродкамі народнай культуры беларусаў.

У лістападзе 2015 г. адбылося першае пасяджэнне рэспубліканскай лабараторыі народнай творчасці, у межах якой быў прадстаўлены вопыт педагогаў дадатковай адукацыі ў галіне этнакультурнага выхавання дзяцей і моладзі. Для ўдзельнікаў пасяджэння была арганізавана школа майстэрства, якая ўключала майстар-класы, творчыя майстэрні і сустрэчы, трэнінг па беларускай спеўнай этнафоніі, а таксама адбылося знаёмства з пляцоўкай вопыту па этнакультурным выхаванні ва ўмовах вялікага горада, якую прэзентаваў фальклорны калектыў «Мілавіца» ЦДАДіМ «Ветразь» Кастрычніцкага раёна г. Мінска (кіраўнік – педагог дадатковай адукацыі М.В. Снітко).

У межах лабараторыі былі абмеркаваны пытанні выхавання асобы сродкамі беларускага фальклору, вызначаны праблемы і перспектывы работы ў гэтым напрамку.

Дзейнасць рэспубліканскай лабараторыі народнай творчасці працягваецца. У лютым 2017 г. адбыўся педагогічны форум «Культуралагічны падыход у развіцці прафесійнага

майстэрства педагогаў дадатковай адукацыі». Сёлета стартавалі праекты «Культурная спадчына майго краю» (у межах Рэспубліканскай грамадзянска-патрыятычнай акцыі «Збяры Беларусь у сваім сэрцы») і Рэспубліканскі конкурс праектна-даследчых работ навучэнцаў устаноў дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі і ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі «Выхаванне на аснове традыцый беларускага народа. Беларуская народная цацка», якія накіраваны на вывучэнне народнай спадчыны, даследча-прадуктыўную дзейнасць навучэнцаў і педагогаў.

Стварэнне культурна-выхаваўчай этнічнай прасторы ва ўстановах адукацыі – гэта мэтанакіраваная дзейнасць, якая з’яўляецца вынікам узаемадзеяння ўсіх зацікаўленых удзельнікаў адукацыйнага працэсу на аснове прынятых у народзе прыкладах паводзін і каштоўнасцей беларускай народнай культуры. Рэспубліканская лабараторыя народнай творчасці дала добры кірунак для далейшай арганізацыі прафесійнага ўзаемадзеяння педагогаў дадатковай адукацыі, сумеснага вырашэння задач этнакультурнага выхавання дзяцей і моладзі ў сучасных умовах, развіцця этнакультурна-адукацыйнага асяроддзя ва ўстановах адукацыі.

Наталля ПЕТУХОВА

(г. Мінск)

МЁТЧАНСКАЯ «БЕРАГІНЯ» – ШЛЯХ ДА ЭТНАКУЛЬТУРНАГА ВЫХАВАННЯ

У апошнія гады на тэрыторыі Беларусі назіраецца рост інтарэсу грамадства да фальклорных традыцый. Гэта выяўляецца праз адраджэнне старадаўніх свят і абрадаў, аснову якіх складае народнае музычнае і харэаграфічнае мастацтва. Значнае месца ў гэтым працэсе адыгрываюць дзіцячыя фальклорныя калектывы, дзейнасць якіх грунтуецца на аўтэнтчных узорах пераймання і засваення этнакультурнага вопыту, сярод якіх вылучаецца заслужаны аматарскі калектыў Рэспублікі Беларусь «Берагіня» Мётчанскага навукова-педагагічнага комплексу дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна.

У гэтым калектыве дзеці займаюцца па аўтарскай праграме, якую распрацаваў у сваё час старшы навуковы супрацоўнік Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры Мікола Козенка. Яна ўяўляе сабой цэласную сістэму, накіраваную на далучэнне, засваенне, спасціжэнне і аднаўленне дзецьмі фальклорнай спадчыны. Варта вылучыць яе асноўныя напрамкі: пазнавальны, канцэртна-выканальніцкі, рэкрэацыйна-асветніцкі.

Пазнавальны напрамак дзейнасці фальклорнага калектыву «Берагіня» прадугледжвае: знаёмства ўдзельнікаў з асаблівасцямі матэрыяльнай і духоўнай традыцыйнай культуры беларускага народа; вывучэнне народна-песеннай творчасці Беларусі, яе рэгіянальных асаблівасцей; засваенне іншых жанраў народнай творчасці – прыказак, прымавак, легенд, паданняў, казак; авалоданне навыкамі народнай манеры спеваў; знаёмства з танцавальна-гульнёвым і музычна-інструментальным фальклорам.

Канцэртна-выканальніцкі напрамак адлюстроўвае актыўны ўдзел калектыву ў канцэртах і конкурсах, фестывалях, шэсцях і масавых святах, падчас якіх дзеці могуць прадэманстраваць адмысловую і самабытную фальклорную спадчыну.

Рэкрэацыйна-асветніцкі напрамак праграмы этнавыхавання фальклорнага калектыву «Берагіня» мае на мэце наведванне ўдзельнікамі калектыву экскурсій, выстаў народнай творчасці, канцэртаў, удзел у этнаграфічных экспедыцыях і краязнаўчых вандрोўках.

Згодна з ёй удзельнікі калектыву вывучаюць мясцовыя традыцыі Мядоцкага краю, збіраюць ад тутэйшых жыхароў звесткі пра абрады і звычаі, пераймаюць ад іх танцы і песні, творы вуснай народнай спадчыны. На наш погляд, цесная сувязь удзельнікаў калектыву з творчасцю носьбітаў старажытнага фальклору ў значнай ступені абумоўлівае педагагічную эфектыўнасць методыкі Міколы Козенкі.

Даўно вядомыя сведчанні збіральнікаў фальклору аб тым, што паўнаўдаснае эмацыянальнае ўздзеянне фальклорны твор аказвае толькі падчас яго «жывога» аўтэнтчнага выканання і непасрэднага ўспрымання ад носьбітаў. Незвычайная прыгажосць фальклорных твораў, узмоцненая натуральнасцю трансляцыі, усведамленне сваёй роднасці з тымі, хто некалі жыў і выконваў гэтыя творы, аказвае незабыўнае ўражанне на асобу, адкрывае новыя эмоцыі, асацыяцыі, гарманічныя структуры, драматургічныя камбінацыі і г.д. Непасрэднае ўспрыманне ўдзельнікамі фальклорнага калектыву «Берагіня» «жывога» выканання паглыбляе іх жыццёвы і эстэтычны вопыт, садзейнічае павышэнню інтарэса да ўспрымання фальклорных твораў і ўдасканаленню выканальніцкага майстэрства, а непасрэдных стасункаў з носьбітамі фальклору ўзбагачае

жыццё калектыву, спрыяе выхаванню павагі да людзей, якія жывуць побач, абуджаюць жаданне берагчы і працягваць мастацкія традыцыі Беларусі.

Спевакі і выканаўцы на народных інструментах, казачнікі і народныя майстры, узаемаадносіны паміж людзьмі ўтвараюць народна-творчае выхаваўчае асяроддзе, якое дазваляе аднавіць спецыфіку камунікацыйнага акта, асабліва сці ідэйна-эстэтычнай макрасферы традыцыйнага соцыуму падчас узаемадзеяння дзяцей з фальклорнымі артэфактамі. У яго межах ажыццяўляецца трансляцыя сацыяльнага і эстэтычнага вопыту, аднаўляюцца і засвойваюцца найбольш устойлівыя і сцверджаныя супольнасцю стэрэатыпы паводзін. Так, удзельнікі калектыву не проста сутыкаюцца час ад часу з тымі ці іншымі мастацкімі ідэямі і вобразамі фальклору, фрагментамі калектывнай творчай дзейнасці, яны з маленства назіраюць за падзеямі абрадаў, пагружаюцца ў эмацыянальны стан песень, карагодаў і паступова пачынаюць усведамляць іх глыбінны змест. З часам яны становяцца актыўнымі ўдзельнікамі фальклорных дзей і ўжо самі імкнуцца перадаць свой вопыт нашчадкам. Сярод іх народныя музыканты А. Крачкоўскі, П. Шчэрба, спявачка і расказчыца В. Абрамовіч.

Народна-творчае выхаваўчае асяроддзе аматарскага фальклорнага калектыву «Берагіня» спалучае: этнічнае (мову народа, яго светапогляд, матэрыяльную і духоўную культуру, сістэму звычаяў, абрадаў і свят), музычнае (народная музыка ў запісе, у выкананні носьбітамі вуснай традыцыі і прафесійнымі музыкантамі) і выхаваўчае (калектыв аднагодкаў, творчыя стасункі з удзельнікамі іншых фальклорных калектываў, узаемадзеянне з сям'ёй) атачэнне. Варыяцыйнае і разнастайнае па змесце, яно дазваляе найбольш эфектыўна далучаць дзяцей да засваення фальклору, актывізаваць працэс успрымання, усведамлення і інтэрпрэтацыі яго каштоўнасцей. Пры гэтым пражыванне творчага акта гадаванцамі суправаджаецца станоўчымі эмоцыямі, падтрымкай з боку аднагодкаў і дарослых, што спрыяе творчай самарэалізацыі ўдзельнікаў аматарскага фальклорнага калектыву, станаўленню свабоднай і актыўнай асобы. Дзякуючы арганізаванаму такім спосабам асяроддзю ў калектыве замацаваўся спрыяльны маральна-псіхалагічны клімат, маюць месца ўзаемадзеянне і ўзаемападтрымка, што ўплывае на самаадчуванне дзяцей, стварае камфортную, эмацыянальна і інтэлектуальна насычаную атмасферу супрацоўніцтва, бяспекі і добразычлівасці.

На наш погляд, менавіта такая форма засваення фальклору найбольш эфектыўная, бо грунтуецца на стагоддзямі апрабаваным метадазе: ад старэйшага малодшаму, з «вуснаў у вусны». Як слушна падкрэслівае В.С. Болбас, «гэта адзін з істотных момантаў, які мы сёння павінны запазычыць у педагогічнага генія народа і пакласці ў падмурак тэорыі і практыкі выхавання падрастаючых пакаленняў» [1, с. 7].

Педагагічны падыход Міколы Козенкі прадугледжвае арганізацыю працэсу засваення фальклору ў сінкрэтычных формах яго традыцыйнага бытавання (сукупнасці песень, танцаў, карагодаў, казак, легенд, паданняў), якія садзейнічаюць развіццю кругагляду, асацыяцыйнага мыслення ўдзельнікаў фальклорнага калектыву «Берагіня». Сінкрэтызм фальклору адлюстроўвае старажытную еднасць рэлігіі, мастацтва, філасофіі, маралі. Адсюль і своеасаблівае прыроды фальклору: побач з вуснай прамовай у ім прысутнічаюць музычныя, мімічныя, драматургічныя знакі, якія вызначаюць імправізацыю і вар'іраванне танцавальных рухаў, паэтычных тэкстаў і інш. Менавіта таму і ў педагагічным працэсе дзіцячага фальклорнага калектыву выкарыстоўваецца ўся разнастайнасць гучання народных спеваў, жэстаў і мімікі танцаў, гульняў, карагодаў, якія актуалізуюць эстэтычны вопыт, мастацкія ўражанні, асацыяцыі і аналогіі дзяцей.

Засваенне разнастайных фальклорных твораў дапамагае ўсвядоміць значнасць і мастацкую вобразнасць народнага мастацтва, асацыятыўнасць і метафарычнасць яго мовы, што спрыяе мэтанакіраванаму развіццю этнакультурнай творчасці ўдзельнікаў калектыву. Выкарыстанне сінкрэтызму фальклору як сістэмы педагогічнага ўздзеяння значна ўзбагачае досвед, актывізуе эмацыянальны настрой, удасканальвае эстэтычныя патрэбнасці дзяцей.

Варта адзначыць, што «Берагіня» з'яўляецца лаўрэатам шматлікіх фестываляў і конкурсаў, сярод якіх Міжнародны фестываль харэаграфічнага мастацтва «Сожскі карагод» (Гомель, 1999), «Палескі карагод» (Пінск, 2000), «Беларуская полька» (Чачэрск, 2000); Рэспубліканскі фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня» (г.п. Акцябрскі, 1999); абласны фестываль традыцыйнага танца «Мінская кадрыля» (Барысаў, 2015) і інш.

Аднак, берагінцы, удзельнічаючы ў шматлікіх конкурсах, фэстах і канцэртах, рэалізуюць сябе не толькі як артысты, але, даследуючы мастацкую культуру свайго рэгіёна, пішуць навуковыя працы, выступаюць на навукова-практычных канферэнцыях («Традыцыйная культура і дзеці», «Мядоцкія чытанні» і інш.), чым пацвярджаюць педагогічную эфектыўнасць аўтарскай праграмы Міколы Козенкі, яе ўнікальнасць і жыццяздольнасць.

Літаратура

1. Болбас, В.С. Этычная педагогіка беларусаў / В.С. Болбас. – Мінск : Бел. навука, 2004. – 175 с.

Алена БОГАНЕВА

(г. Мінск)

ВЫХАВАЎЧЫ ПАТЭНЦЫЯЛ НАРОДНАЙ ПРОЗЫ

Казка, па меркаванню К.В. Чыстова, з'яўляецца самым раннім і разам з тым самым верным і магутным спосабам далучэння дзяцей да культуры – і агульначалавечай, і нацыянальнай¹. Тое ж можна сказаць пра народную прозу ў цэлым, і ўвогуле пра традыцыйную культуру.

Усе жанры і віды народнай прозы праецыруюцца на адвечныя катэгорыя добра і зла, на іх канфлікт. Разрашэнне гэтага канфлікту будзе розным для розных жанраў, бо кожны жанр па-свойму мадэлюе свет. Напрыклад, у казкавых жанрах ёсць такі сюжэт (СУС² 804 В): Саламон (салдат або каваль) пугае чарцей тым, што пабудуе царкву (касцёл), і такім чынам ратуецца з пекла. Або шырока вядомая з дзяцінства казка пра вяршкі і карэнькі (СУС 1030), дзе разумны і хітры чалавек падманывае дурнога чорта. У мадэлі свету казак такое ёсць: чалавек перамагае нячыстую сілу, той жа цар Саламон у міжнародным казкавым сюжэце (СУС 803) садзіць самага сатану на ланцуг, і той не можа з гэтага ланцуга сыйці. У былічках такое ў прынцыпе немагчыма. Калі герой і ратуецца ад нячыстай сілы, то з вялікімі цяжкасцямі і стратамі для сябе: былічкі па-іншаму мадэлююць свет.

Такім чынам, разрашэнне згаданага канфлікту добра і зла будзе розным для розных жанраў. У няказкавых жанрах далёка незаўсёды дабро перамагае зло, але нават перамога зла (бяды, шкоды, няшчасця, нястачы) заўсёды мае выразную дыдактычную мэту. Разгледзім рэалізацыю гэтага базавага канфлікту ў жанрах казак і легенд – народна-біблейскіх і небіблейскіх.

Казкі – жанр, уласцівы ўсім народам свету, і хоць у кожнага народу свой лёс і свае традыцыі, але, перакрываючы нацыянальныя і этнічныя асаблівасці і адрозненні, у многіх народаў на розных прасторах свету існуе адзіная канцэпцыя, якую можна ўмоўна назваць канцэпцыяй «актыўнага добра»³ – дапамогі слабаму, узаемадапамогі, спачування. З другога боку, у казцы вобразна і пераканаўча дэманструюцца адмоўныя якасці адпаведных персанажаў (зноў жа ў розных народаў гэтыя якасці інтэрнацыянальныя): карыслінасць, чэрствасць, абьякавасць, зайздрасць і да т.п.

Для казак пра жывёл асноўны сэнсавы аспект – маральны, яны прасякнуты гумарам, для іх характэрны яркі аптызм, калі слабыя выходзяць пераможцамі са складаных становішчаў і спаборніцтваў.

Паэтыка казкі – гэта паэтыка ўзнагароджання добра і пакарання зла. Гэта асноўная рухавая спружына казкавага апавядання, асноўны закон пабудовы казкавага сюжэту і сэнс самога існавання казкі. У чарадзейных казках казкавага героя могуць прымаць не за таго, які ён ёсць, але сам герой не мяняецца, ён заўсёды роўны сабе. Як правіла, казкавага героя спачатку непраўільна ўспрымаюць па знешніх прызнаках: бедны, апрануты ў лахманы, непрыгожы і да т.п., але з развіццём сюжэта раскрываецца яго сапраўдная сутнасць. Духоўнай эвалюцыі ў казкавага героя не адбываецца, гэта

¹ Чистов, К.В. Японская сказка и русский читатель // Фольклор. Текст. Традиция : [сб. ст.] [Рос. гос. гуманитар. ун-т, Ин-т высш. гуманитар. исследований, Центр типологии и семиотики фольклора; подгот. текста к изд. А.С. Архиповой]. – М. : ОГИ, 2005. – С. 226.

² СУС – (з рус.) параўнальны ўказальнік сюжэтаў.

³ Вызначэнне прапанавана К.В. Чыстовым. Гл. тамсама, с. 234.

ў прынцыпе чужародна для казкі і для фальклору ўвогуле. І ў гэтым сэнсе казка – не прымітыў, а традыцыйнае стэрэатыпнае абагульненне асноўнага, сутнаснага, самага важнага.

Для казак выключна важнай была сітуацыя выканання. «Па сабраных дадзеных XVIII – XX стст., казка расказвалася як мужчынамі, так і жанчынамі ў наступных жыццёвых абставінах: у час работы і адпачынку, у памяшканні і на адкрытым паветры (дома, у час гаспадарчага вольнага часу, у дарозе, і да т.п.), у рознай пола- і соцыйўзроставай аўдыторыі (сям'я, суседзі, свае і чужыя, дзіцячы, моладзевы, мужчынскі, жаночы, змешаны і прафесійныя колы), у святочных і абрадавых сітуацыях»¹. Прыкладна тыя ж традыцыйныя сітуацыі выканання былі ўласцівымі і для былічкі.

Казкі былі папулярныя не толькі ў дзіцячай аўдыторыі яшчэ два стагоддзя назад: з казачнікамі заключалі своеасаблівыя дамовы арцелі лесарубаў і рыбакоў, каб па вечарах казачнік расказваў казкі да таго часу, пакуль не засне апошні чалавек з арцелі².

Менавіта таму ўсходнеславянскім казкам уласцівыя разнастайныя кантамінацыі, рэтардацыі (запаволненні) дзеянняў, увага да дробязей і падрабязнасцей.

Дыдактыка таксама ляжыць у самой сутнасці «народнай Бібліі» – вусных апавяданняў на тэмы Свяшчэннага Пісання. Апошняя ўся прасякнута выхаваўчымі інтэнцыямі. Як выказаўся адзін з нашых старэйшых інфармантаў Васіль Ёвіч 1923 г.н. прав. з в. Залюцічы Жыткавіцкага р-на (зап. 2004 г.): *«А факцічэскі оно і не положано расказываць тое, што ў Вангеліі. Чытай і знай. <...> Цывілізацыя в Бібліі не сказана. Это і не надо. Там ска- зываецца, какой человек должен быть, у што верыць, што панімаць і што дзелаць. Это Закон. Дзесяць заповедзей надо изучать і дзержацца»*. Пра гэта ж гаворыць Баляслаў Ракоўскі, 1926 г.н., катал. з г. Смаргонь (нар. у засценку Палястына) (зап. 2009 г.): *«<А якім павінен быць чалавек, каб увайсці ў Царства Нябеснае, а не ў пекла?> На гэта есьць дзесяць заповедзей Божых і есць чалавек спалняе заповедзі, ён спаўняе прыказ Божы. Нарушыць прыказ начальніка або воінскага начальніка – гэта праступленне. А тут жа ж тожа ёсць прыказ. І вот любы прыказ чалавек нарушае – праступленне! А за праступленне што? Наказваюць. Вот в чом дзела»*.

Вуснай Бібліі належыць вобласць не толькі пэўных традыцыйных ведаў пра светапабудову, паходжанне розных відаў істот, з'яў, прадметаў, устанаўленняў, але таксама вобласць агульных сэнсаў і ўяўленняў аб этычных катэгорыях добра і зла, справядлівасці, шкоды, граху, дабрадзеі³. Вельмі часта народнабіблейскія расказы суправаджаюцца разважаннямі і каментарамі на тэмы маралі, веры, выратавання. *«Гэта дзесяць заповедзей. Каб Бога – любі, уважай і не мей чужых богаў перад сабой. Вон колька сектантаў ёсць, і кожны мае свайго бога. І імена падаваўшы, вон тут Ёгай называюць бога... Вот мы Богом называем, а ісламцы – у іх Алах. Па-разнаму называюць сваіх багоў. От віш: не будзеш мець чужых багоў перада Мною. Будзеш любіць Бога з цэлай душой, з цэлага сэрца. І любі бліжняга свайго – як сам сябе самога. А ў нас сваім эгаізмам чалавек забывае гэтыя прыказы Божыя. <...> Чці оіца свойго і матку свою. Другой жаны не прыводзь – чужога, свайго прыцяля. Не убівай. І не гавары фальшывага свідэцтва проці бліжняга свого. Бліжні – есць кожны чалавек. Не звяртай увагі: ілі ён*

¹ Бернштам, Т.А. Сказка в быту и культуре русского крестьянства // Традиционная культура – № 1 – 2000. – С. 27.

² Гл. тамсама, с. 233.

³ Больш падрабязна пра гэта: Боганева, Е.М. Ценностные представления белорусов о вере : белорусская «народная Библия» и комментарии к ней носителей традиции // Категория оценки и система ценностей в языке и культуре / отв. редактор С. М. Толстая. – М., 2015. – С. 285–303.

бліжні, ілі ён бомж. Чалавек жывы – значыць бліжні. Яго нада цаніць, нада уважаць кажнага чалавека. Не жадай жаны чужой – эта я сказаў... І не крадзі, во. І калі чалавек будзе спаўняць гэтыя дзесяць заповедзей, ён свабодна мае права знаць, што ён не парушыў. <І тады можа папасць у Царства Нябеснае?> От тады можа папасць...» (зап. А.М. Боганева ў 2009 г. ад Б. Ракоўскага, 1926 г.н., катал., 4 кл., нар. у засц. Палястына, Смаргонскага р-на, жыве ў г. Смаргонь).

Носьбіты традыцыі, як правіла, не адрозніваюць заповедзяў «закона» – Старога Запавету і заповедзяў Евангельскіх, Новага Запавету. Уласна з новазапаветных заповедзяў найбольш часта называецца прабацэнне. *«Вот ён на цябе каменем, а ты на яго хлебом. Не злуй. Далі Бог, праўду. Ой, нашто, хай злуюць, хай клянучь. А я хочу, каб маім дзіцям здароўя было да ўнукам. <...> Без Бога ні да парога. Што ні зробіцца – Бог з табою, Бог вам суддзя, но не я»* (Зап. А.М. Боганева і Т.Б. Варфаламеева ў 2003 г. ад Марфы Іванаўны Туцінай, 1928, прав., в. Гулічы, Ляхавіцкі р-н, Брэсцкая вобл.).

Этыялагічныя легенды небіблейскага характару – гісторыі пра паходжанне з’яў, прадметаў, устанавленняў, не звязаныя напрамую з біблейскімі сюжэтамі і тэмамі. Гістарычна гэтыя легенды выконвалі функцыю тлумачэння свету – што як і адкуль пайшло. Паказаць першапачатковую сітуацыю стварэння жывых істот (прадметаў, прыродных і культурных аб’ектаў, звычайў, прадпісанняў і да т.п.) азначала прадэманстраваць прычыну не толькі набыцця імі пэўных якасцей, але і адносінаў да іх з боку людзей.

У сучасны час інфармацыйная функцыя перастае пераважаць у этыялагічных легендах: і старэйшыя, і, тым больш, маладзейшыя інфарманты не абавязкова вераць у іх абсалютную праўдзівасць. І на першы план выходзіць менавіта дыдактычна-выхаваўчая функцыя. *«Калісьці мне бабуля казалася, што бацяў да палавіна белы, ат палавіна чорны. Бог сабраў усё гэтае ў ворак: ну жуўжлу якую, зьмяі, жабы каторыя, – і даў бабе нясыці. Сказаў: “Толька не аглядайся і не развязаў ні за што”. А баба ж, знаеце, якая цікавая. Яна ж не выдзержала. Панясла, і давай жа ўжо палядзіць. І як развязала еты ворак і выпусціла ўсё назад. Так Бог зазлаваўся, і яе пераўраціў у бацяна. Вот за тое яна ходзя і жабы гэтыя сабірае, і жуўкі, і зьмяю можэць бацяў задушыць. <...> Так <бабуля> казалася: “Не будзь цікавая! Бо будзеш, як бацяў хадзіць пабіраць усё”. Баба ж была цікавая, так відзіш, цяпер перавярнуў Бог у бацяна і ходзя сабірае і жабы, і ўсяго»* (Зап. А.М. Боганева і Т.Б. Варфаламеева ў 2002 г. ад Марыі Макевіч, 1940 г.н., 7 кл., катал., в. Быстрыца, Астрэвецкі р-н, Гродзенская вобл.).

Што тычыцца духоўна-этычных легенд, то дыдактычная функцыя ў іх была і застаецца першапачатковай. Духоўна-этычныя легенды ў вобразна-прытчавай форме выяўляюць духоўна-маральныя законы чалавечага жыцця на зямлі, разважаюць пра грахі і дабрадзеі, спалучаюць у сабе алегорыю і дыдактыку. Асноўныя матывы духоўна-этычных легенд – багацце і беднасць, ганарлівасць і пакорнасць, упэўненасць у сваіх магчымасцях і спадзяванне на Бога, скупасць і шчодрасць, жорсткасць і міласэрнасць. Пры тым, першыя і другія члены пералічаных апазіцый у легендах узаемна карэліруюць: багацце – значыць ганарлівасць, упэўненасць у сваіх магчымасцях, скупасць, жорсткасць; адпаведна беднасць – пакорнасць, цярплівасць, спадзяванне на Бога, шчодрасць, міласэрнасць. Асноўны змест гэтых легенд заключаецца ў выпрабаванні людзей, і ў залежнасці ад вынікаў гэтага выпрабавання Бог узнагароджвае міласэрных і спагадлівых, карае скупых і жорсткіх. *«Бог прыйшоў, а пякла хлеб хазяйка. І Ён гавора: “Дай, я так есьці хачу, што прама ад голаду гатоў памярці”. Так яна тады: “Ай, ідзіце Вы к чорту, у нас хватае такіх многа галодных! Усё толькі есьці і есьці...”* Атказалася. І Бог ужо пайшоў. А яна думае: трэба ж павярнуць еты хлеб ужо другім канцом, каб ён

запёкся харашо. А там адны гады з хлеба палучыліся. А яна тады: “Ай, гэта чараўнік, гэта чараўнік!” А гэта быў не чараўнік, а сам Бог. Пробоваў, якія людзі. Чы яны скарынкай хлеба падзеляцца, чы яны не. А да другога пайшоў, там ужо бедненькі такі быў старычок. Але ён гавора: “Я жалею”... І там што меў, тое даў. Так ён збагацеў той старычок. Бо ён астатняю скарыначку пачаставаў, і даў Яму есьці. І ён усягда меў хлеба, а гэная <жанчына, што хлеб някла>, бедная асталася» (зап. А.М. Боганева і Т.Б. Варфаламеева ў 2002 г. ад Сабіны Мацкевіч 1934 г.н., 4 кл., катал., в. Ізабэліна, Астравецкі р-н, Гродзенская вобл.).

На прыкладзе разгледжаных казкавых і некаторых няказкавых жанраў (народнабіблейскіх легенд, этыялагічных легенд небіблейскага характару, духоўна-этычных легенд) відавочна, што народная проза «завострана» на выхаванне – і дзяцей, і дарослых, таму што выхаваўча-дыдактычная функцыя (разам з камунікатыўнай і забаўляльнай) прысутнічае практычна ва ўсех жанрах, відах і творах, толькі па-рознаму праяўляецца ў залежнасці ад жанру і віду, а таксама аўдыторыі, для якой прызначана выкананне таго ці іншага твора.

Святлана МАЦЮШОНАК

(в. Антаневічы, Барысаўскі раён)

РОЛЯ МАЦІ Ў ВЫХАВАННІ ДАЧКІ

Маці, Матуля... Чароўнае слова!

Мама – сапраўды чароўнае, святое слова. З яе дабрыні, з яе любові пачынаецца жыццё кожнага чалавека. Мама – гэта чалавек, які не толькі бярэ на сябе клопат і адказнасць за наша жыццё, але і будзе заўсёды побач, ахіне нас сваім цяплом і ўвагай, павядзе па жыцці, будзе самым надзейным сябрам і верным дарадчыкам.

На свеце няма любові мацнейшай за любоў маці і няма адказнасці большай, чым быць маці.

З даўніх часоў у сем'ях выхаванне дзяцей ляжала на жаночых плячах. Царква патрабавала ад жанчын выхавання ў дзецях паслухмянасці, цяроўнасці, павагі да старэйшых.

Асаблівая роля адводзілася маці ў выхаванні дзяўчынкі. Менавіта матуля павінна была навучыць дзяўчынку быць гаспадыняй у хаце: прыбраць, прыгатаваць ежу, пашыць і адрамантаваць адзенне, дагледзець агарод і гапдарку. Акрамя гэтага дзяўчынка павінна ўмець спяваць і танцаваць, мець пачуццё густу і меры, быць жанчынай: калі трэба – слабай і безабароннай, калі тэба – валявой і моцнай духам. На мой погляд, гэтымі якасцямі павінны валодаць і сучасныя дзяўчаты. Так некалі выхавала мяне і мая матуля, Галуза Валянціна Фёдараўна, самы дарагі і блізкі для мяне чалавек на Зямлі.

Нарадзілася мама ў перадваенным 1939 г. у сям'і Кажэўкаў Фёдара Піліпавіча і Пелагеі Пятроўны, у в. Дроздзіна. У сям'і было васьмёра дзяцей, чатыры дзяўчынкі і чатыры хлопчыкі. Валечка была трэцяй па ліку, таму з самых малых гадоў даводзілася клапаціцца пра малодшых. Калі маме споўнілася 9 гадоў, яе аддалі ў памочніцы бабулі Сынклеце, якая пражывала ў в. Боркі. Дзед Петра памёр і бабулі было цяжка спраўляцца з гаспадаркай: каровай, свіннямі, курамі, гусямі. Нялёгка прыходзілася дзяўчынцы: бо раней сена на карову збіралі па ахапачку, насілі «ношкамі» сырую траву, якую жалі сярпом у балацінках, лясных палянках, а потым дома сушылі. І «ліст даводзілася шморгаць маленькімі рукамі, баючыся лесніка. Канешне, хацелася дадому, да братаў і сястрычак, матулі, якая ўжо пачала хварэць на сухоты. І вось дзяўчынка адна цераз лес ідзе правесці родных, за плячыма нясе катомку з малаком, творагам, сыраваткай. Цяпер мама ўспамінае, што вельмі баялася таго лесу, бо вадзіліся там ваўкі і дзікі, таму старалася пераадолець яго бягом.

У хуткім часе маці, Пелагея Пятроўна, памерла. Маёй матулі было чатырнаццаць, а малодшай сястры Тамары ўсяго чатыры гады. Клопат пра малодшых раздзяліла разам з бацькам і мая матуля.

Мама вельмі рана пайшла працаваць у калгас, бо трэба было дапамагаць і бацьку, і бабулі, якая страціла апошнюю дачку. І жыта жала сярпом, і лён брала, і бульбу садзіла, і капала рыдлёўкай, і кукурузу садзіла пад «шнурок», і ўсе гэта за «палачкі» (працадні).

У 20-гадовым узросце пайшла працаваць на торфараспрацоўкі. Там было не лягчэй, але плацілі грошы, прычым даволі добрыя. Акрамя працы, успамінае мама і іншыя моманты. Успамінае, як ладзіліся вечарыні ў Каляды ў хатах, бо клуба ў Борках не было, як танцавалі пад гармонік і «Падыспань», і «Лысага», і «Польку», і «Жыдовачку», як спявалі песні, калі вышывалі ручнікі, абрусы, ткалі «пасцілкі», вязалі «кануркі». Электрычнасці ў той час яшчэ не было, а калі і была, то да пэйнага часу, то рабілі гэта ўсё пры лучыне, бо керасін быў дарагі.

Успамінае мама, як хадзілі на танцы ў суседнія вёскі: у Дроздзіна, Унтальянку, а калі там моладзі не падабалася, дабіраліся да Сморака, што за 12 кіламетраў ад Борак. І ўсё гэта пёхам, з песнямі і жартамі. А раніцай зноў трэба ўставаць, прагнаць карову ў поле, вытапіць печ і ісці на працу. Ніхто не скардзіўся, што не высыпаўся, або стаміўся.

Пасля вяселля, якое адбылося ў 1965 г., тата з мамай вырашылі пераехаць у горад Барысаў. Але пасля нараджэння сына Сашы вярнуліся да бацькоў у вёску Антаневічы, пабудавалі свой дом, нарадзілі мяне, Святлану.

Мама мая ўвесь час сумленна працавала ў паляводчай брыгадзе. Яна была першай з граблямі і з віламі, з матыгай і шуфлём. Праца мамы адзначана шматлікімі граматамі і падзякамі. Не пазбаўлена яна і пачуцця гумару. Неаднойчы расказвала, як падчас сенакосу ў абедзенны перапынак, калі мужчыны і жанчыны спрабавалі падрамаць, звязвала ногі паясамі, а потым папярэджвала аб тым, што прыехаў брыгадзір. Людзі падхопліваліся, падалі, рагаталі...

Мама, здаецца, і не адпачывала ніколі. Клапацілася пра нас, асабістым прыкладам прывівала любоў да працы, вучыла не браць чужога, паважаць старэйшых, даводзіць пачатую справу да канца. Разам з бацькамі мы нарыхтоўвалі дровы на зіму, сушылі сена, даглядалі агарод, пасвілі кароў і гусей.

А якая мама гасцінная гападыня! Яна ўмее і любіць гатаваць, прымаць і частаваць гасцей. Раней на Пакровы, калі ў Антаневічах ладзілі «кірмашы», у нашай хаце было поўна гасцей. І чаго толькі не было на сталі! Але асаблівай павагай карысталіся маміны блінчыкі, перапечкі, вушкі з творагам. Да гэтага часу маміны бліны для мяне смачнейшыя, чым чыесыці. Вельмі часта мае дзеці просяць яе спячы хворасту, перапечак, сухарыкаў.

Здаецца, матуля і не праводзіла выхаваўчых гутарак, пасадзіўшы перад сабою. Але ў час працы казалі: «Зрабі так», або «Так рабіць нельга». І гэта было лепшым выхаваннем. Мамачка не заканчвала ўніверсітэтаў (адукацыю атрымала толькі базавую), але яна надзелена той жыццёвай мудрасцю, якая характэрна людзям, шмат пабачыўшым на сваім вяку. Дзякуючы гэтаму, яна змагла вырасціць спачатку нас з братам, а потым і маіх дзяцей, Леначку і Сярожу, сціплымі, працавітымі людзьмі. Яна навучыла нас працаваць, умець дараваць, імкнуцца дасягнуць большага і быць удзячнымі за тое, што маем.

Няхай простая сельская жыхарка Валянціна Фёдараўна Галуза не здзейсніла працоўных і ваенных подзвігаў, не перавярнула свет навуковымі адкрыццямі. Яна зрабіла больш: нарадзіла, выхавала і вырасціла дзяцей, здольных ганарыцца сваім родам, паважаць, берагчы і захоўваць як самую галоўную сямейную рэліквію імя чалавека, падарыўшага ім жыццё – імя Маці!

У наш час можна пачуць, што дзеці сталі іншымі, не паддаюцца выхаванню, школа не выходзіць. Дзяўчаты цягнуцца да цыгарэт і алкаголю, не берагуць сваёй цнатлівасці... Выйшаўшы замуж, не ўмеюць гатаваць ежу, трымаць у парадку дом, не хочуць ісці на кампраміс. На мой погляд, ні школа, ні грамадства не здолеюць зрабіць тое, што можа зрабіць зацікаўленая ў лёсе свайго дзіцяці матуля. Калі маці курыць сама, як растлумачыць яе дачцэ, што гэта шкодна? Калі маці сядзіць у інтэрнэце, забыўшыся пра абед і вячэру, пра парадак у доме, пра праблемы дзяцей, хто зможа пераканаць дзяўчынку ў тым, што так рабіць нельга? Бо, менавіта, матуля – і прыклад, і аўтарытэт, і самы галоўны чалавек у жыцці.

Таму хочацца параіць матулям часцей дарыць сваім дзецям усмешкі, ласку, пяшчоту і любоў, быць прыкладам для сваіх дзетак. Недарэмна ў народзе кажуць: «Яблык, ад яблыні далёка не падае».

Святлана ЯКАВЕЦ

(в. Старая Мётча, Барысаўскі раён)

СЦЯЖЫНКІ МАЙГО РОДУ

Каб зразумець і ацаніць спадчыну, што дасталася нам ад дзядоў, трэба ведаць гісторыю свайго краю, свайго роду. У памяці кожнага чалавека заўсёды знойдуцца куточкі, дзе хаваюцца прыемныя ўражанні, успаміны пра сцяжынкi, па якіх не адзін раз даводзілася ісці ў школу, бегчы на рэчку, у лес. А зараз мы пройдземся па гэтых сцяжынках і ўспомнім, з чаго пачынаўся мой род, наша вялікая і дружная сям'я.

Калісьці больш за сто год назад, у далёкім 1915 г., у сям'і Арыны і Фёдара Палаўчэні з'явілася маленькая дзяўчынка Сцепаніда. Неўзабаве пасля нараджэння дачкі Фёдар, які быў добрым плотнікам, разам з іншымі мужчынамі з вёскі паехаў на заробкі ў далёкую Амерыку, у горад Нью-Ёрк. Засталася Арына адна. Фёдар прысылаў грошы, але вяртацца назад не хацеў. Прайшоў год, за ім другі, трэці. Арына – «ні ўдава, ні мужняя жана» – нарадзіла сына Грышу. Цяжка было жанчыне адной гадаваць дваіх дзяцей, і калі стары вясковы ўдавец пазваў яе замуж, Арына згадзілася. А меў гэты ўдавец ні многа ні мала пяцярых сыноў: Кірэя, Сяргея, Канстанціна, Хведара і Аляксея.

Сцепанідзе на гэты час было ўжо 14 гадоў. І прыглынулася маладзенькая прыгажунька старэйшаму, Кірэю. Не дзяўчына вырашыла свой лёс – сілком аддала яе ў 16 год замуж за зводнага брата Кірэя родная маці Арына. А ў прыданае аддала маладым на выхаванне свайго сына, бязбацькавіча Грышку.

Цяжка было Сцепанідзе жыць з нялюбым мужам, які меў характар жорсткі, быў пануры і ўпарты, ды яшчэ і сквапны. Не раз даводзілася маладзіцы хаваць акраец хлеба, каб цішком ад мужа пакарміць брата. Плакала Сцепаніда ад жалю да Грышкі, што прымяняла яго маці на чужых дзяцей, ды і яе не пашкадавала. А затым пасыпаліся свае дзеці. У 1932 г. на свет з'явіўся Мікола, праз два гады – Валодзя, затым Волька, пасля яе, у 1939 г., Люба. 22 чэрвеня 1941 г. Кірэй пайшоў на фронт, а ў кастрычніку нарадзілася Марыя, мая мама. Ніводнага пісьма не атрымала жонка ад Кірэя, а ў 1943 г. на яго прыйшла пахаронка.

Так мая бабуля, Гур Сцепаніда Фёдараўна, засталася адна з пяццю дзецьмі. Як маглі, дапамагалі брат Грышка і старэйшыя хлопцы. Часта ўпрогаладзь, працавалі з ранку да вечара. Акрамя работы ў калгасе (працавала бабуля даяркай, кожны дзень уручную даіла 17 кароў), зарабляла ўдава на хлеб шыццём. Была яна добрай швачкай, неслі да яе то пашыць, то перашыць. Вечарамі і шыла, і прала, і ткала.

У 1946 г. гора прыйшло ў бабуліну сям'ю. Вясковыя дзеці залезлі да суседа ў сад, па яблыкі. Злавіў сусед самую маленькую, яе дзевяцігадовую Волечку, і з усяе злосці перакінуў праз агароджу. Праз некалькі тыдняў Волька памерла.

Ішоў час, дзеці падраслі. Вучыліся жыць і выжываць у цяжкія пасляваенныя гады. Як расказвала бабуля, варылі суп з кармавых буракоў, збіралі вясной на полі гнілую бульбу, сушылі яе і пяклі аладкі. Мелі гэтыя аладкі апетытную назву – пышкі. Выратоўваў і дапамагаў людзям і бабулінай сям'і лес – нязменны сябар і карміцель. З ранняй вясны і да позняй восені «жылі з лесу»: бралі ягады, насілі грыбы. Усё гэта ішло ў ежу ў свежым выглядзе і заставалася на зіму ў звязках, у бочках, у дзежках, у слоіках... А зімой цэлымі мехамі насілі з лесу шышкі.

Неўзабаве хлопцы ажаніліся, стварылі свае сем'і. Марыя, мая будучая мама, таксама выйшла замуж, выйшла маладзенькай, як і яе маці Сцепаніда, – у 16 год. Не

нашмат старэйшым быў і жаніх. Яму было 18. Яны і працягнулі новыя парасткі нашага роду.

Мой тата, Салавей Уладзімір Паўлавіч, застаўся ў вайну круглым сіратой. Родам ён з маленькай вёскі Дубнікі, што на Любаншчыне. Яго дзядуля (прозвішча Слінько, больш звестак аб ім няма) быў кулаком, меў 20 кароў, 2 кані, гадаваў шмат свіней, гусей. Наймаў на дапамогу людзей, якія кожны дзень даглядалі яго гаспадарку. Адным з такіх наймітаў быў у яго хлопец па імені Павел – Салавей Павел Мацвеевіч. Яго абавязкам было даглядаць і пасвіць свіней. І, як у казцы, закахалася ў свінапаса маладая і прыгожая «кулакова» дачка Жэня. Калі асмелілася яна сказаць пра гэта свайму бацьку, абурыўся ён, раззлаваўся, выгнаў яе з дому, даў у прыданае свінню і сказаў: «Палюбіла свінапаса, вось і ідзі з ім, разжывайся з свіней!»

Так і трапілі мае будучыя дзядуля Павел і бабуля Жэня ў вёску Аточка Старадарожскага раёна. У 1940 г. у іх нарадзіўся Валодзя, мой тата. Таксама шмат працавалі, былі ў гаспадарцы і карова, і конь, і гусі. А такіх свіней, якіх вырошчвала бабуля, не было ні ў каго.

З самага пачатку вайны дзед Павел пайшоў на фронт. Бабуля Жэня, як і іншыя жанкі, працавала, гадала сына, чакала мужа. Так здарылася, што загінуў ён непадалёку ад дому – пад Слуцкам. Ішоў 1943 г. Нядоўгім быў і бабулін век. У 1947 г. Жэня захварэла і, не атрымаўшы патрэбнага лячэння, памерла.

Застаўся яе сыноч адзін, і забраў яго да сябе дзядзька, бабулін брат, у Расію, у Растоў-на-Доне. Толькі несалодка было дзіцяці ў чужой сям’і. Дзядзька быццам і шкадаваў, і цукеркамі частаваў, ды неўзлюбіла малага дзядзькава жонка. Карміла праз раз, а біла за кожную правіннасць. Не вытрымала дзіця, уцякло з дому і на таварных цягніках дабралася дадому, у Аточку. Гэта немагчыма ўявіць, але пасляваенная рэчаіснасць была такой: дзевяцігадовы хлопчык жыў адзін, яго кармілі суседзі, цётка, якая жыла ў вёсцы. Хадзіў у школу, добра вучыўся, асабліва цікавіўся гісторыяй і матэматыкай.

Тут, у Аточцы, пазнаёміўся і ўжо ніколі не разлучаўся з Марыяй. Разам гулялі, разам пасвілі кароў, разам хадзілі ў школу, у адзін клас. Скончылі сямігодку, і на гэтым дзяцінства скончылася.

Вучыцца далей не было магчымасці – не было абутку, адзення. У сваёй школе яшчэ неяк можна было, а хадзіць у суседнюю ў валёнках было ўжо сорамна. Трэба было працаваць.

Пажаніліся мае бацькі ў 1957 г. Нарадзілі сына і трох дачок (у 1958 г. Валю, у 1962 – Толью, у 1967 – Тамару, у 1969 – мяне, Свету). Наша жыццё было ўжо інакшым, не такім цяжкім, не такім бязрадасным, не такім галодным. Але набытая маімі продкамі прывычка працай ствараць жыццёвы дабрабыт саслужыла і нам добрую службу. Людзі з вышэйшай адукацыяй, мы не баімся цяжкай вясковай працы. Як і нашы дзяды, умеем весці гаспадарку, вырошчваць жывёлу, даглядаць агарод, выхоўваць дзяцей. Вучымся не толькі на добрых прыкладах, але і памылкі бярэм пад увагу.

Адклалася ў памяці, як мы з дваюрадным братам вучылі бабулю Сцепаніду пісаць, каб распісвацца ў ведамасці за пенсію. Па характары яна была строгая, нават суровая, таму трэба было яшчэ падумаць, каб аб нечым запытацца. Але і спагады ў яе хапала на ўсіх. Увесь час яна была ў працы, ніколі не сядзела без справы. Калі пасыпаліся ўнукі, а затым праўнукі, яна і тут знаходзіла час, каб пераняць, як кажуць, рукі і пазабаўляцца з малымі. На ўсіх хапала ў яе добрых слоў і забаўлянак. Запомнілася і мне:

«Прыг-скок, прыг-скок, малады драздок, па вадзічку пайшоў, маладзічку знайшоў. Маладзічанька невялічанька, сама з вяшок, галава з гаршчок».

Любіла я разам з бабуляй хадзіць у ягады. І збіраць цікава, і бабуліны прыдумкі слушаць, і пакаштаваць смачна. Асабліва смачныя і духмяныя суніцы. Не хочацца класці іх у кошык. У бабулі палова збанка, а ў мяне толькі на донцы. Бабуля вучыць:

– Светка, а ты збірай і кажы:

«Сунічкі, сунічкі, гарлачык невялічкі, сытцеса роўна, каб было поўна». – Тады і набярэш хутка.

І праўда, справа хутчэй пайшла. Толькі калі падрасла, зразумела бабулін сакрэт: калі гаворыш, няма калі ягады есці. Помню, як цікавіла мяне тады пытанне, чаму бабуля, астаўшыся адна з дзецьмі на руках, так і не выйшла пасля вайны замуж. Ёй жа было пасля гібелі Кірэя толькі 30 гадоў! Самы час любіць, кахаць.

Спытала я ў яе пра гэта, калі была ўжо дарослая. Пастарэлая, спаралізаваная бабуля горка адказала:

– Не ведаю я, Светка, што такое любоў. Не кахала я свайго Кірэя. У шаснаццаць гадочкаў ужо ўсяго нацяпелася...

Можа, пагэтаму ніколі я не чула, каб бабуля пашкадавала, што муж загінуў. Жорстка, непрымірыма казала: «Добра, што ён не вярнуўся». Не магла дараваць і сваёй маці, што прамыяняла тая яе з братам на чужых дзяцей, што аддала за нялюбага.

Нелітасцівы быў да яе лёс і ў старасці. На працягу сямі гадоў смерць забрала двух сыноў, брата, унука і праўнука. Гэта гора падарвала нярэвую сістэму бабулі Сцепаніды. Пайшла яна аднойчы ў грыбы і заблудзілася ў лесе, які ведала да драбніц. Знайшлі бабулю ў Глускім раёне толькі праз тры сутак. А праз год у Слуцку, куды бабуля паехала, каб купіць насенне, ёй стала блага, і ў бальніцы яна апытомнела ўжо спаралізаваная. Шэсць доўгіх гадоў ляжала яна прыкаваная да ложка. Зараз у яе ўжо было багата часу, каб расказаць пра сваё жыццё...

Наш род, які пачаўся ад бабулі Сцепаніды, налічвае 129 чалавек. Такую вялікую сям'ю пакінула пасля сябе на нашай зямлі маленькая, худзенькая, але такая моцная духам мая бабуля – Гур Сцепаніда Фёдараўна.

Антаніна АБРАМОВІЧ

(в. Старая Мётча, Барысаўскі раён)

БРАМУ СКАРБАЎ ТВАІХ АДЧЫНЯЮ...

Пакой, які сёння ўжо звыкла называюць у Мётчанскай школе Этнагасцёўняй, маладзейшы за фальклорны гурт «Берагіня» на некалькі год. З прыстасаванага пад вучэбны кабінет памяшкання, якое кіраўніцтва школы некалі прадаставіла калектыву для заняткаў, паступова стварыўся асяродак, у якім сканцэнтраваліся духоўныя і матэрыяльныя каштоўнасці, напрацаваныя і здабытыя ў працэсе даследчай, мастацкай і інтэлектуальнай дзейнасці берагінцаў і іх настаўнікаў. Таму і лічаць яны Этнагасцёўню музеем, укладаючы ў гэта слова свае да гэтага пакоя адносіны – трапяткія, паважлівыя, беражлівыя.

Нават не абстаўлены этнаграфічнымі рэчамі, кнігамі, фотаздымкамі, сувенірамі, музычнымі інструментамі, ён напоўнены стваральнай энергіяй настаўнікаў, кіраўнікоў гурту, кіраўнікоў і работнікаў школы, бацькоў, якія масцілі падлогу, клеілі сцены, збівалі самаробныя паліцы і шафы, рабілі рамкі для партрэтаў, стваралі прыстасаванні для партрэтнай галерэі... усяго не пералічыш.

Змест Этнагасцёўні фарміраваўся не хаатычна, а быў падпарадкаваны ідэі, на якой заснавана ўласна дзейнасць «Берагіні» – вывучаць гісторыка-культурную спадчыну, пераймаць, засвойваць і папулярызаваць мастацкія традыцыі свайго краю, захоўваць скарбы нематэрыяльнай і матэрыяльнай культуры Бацькаўшчыны.

Сустрэкаючы наведвальнікаў, нашы юныя экскурсаводы расказваюць пра Этнагасцёўню так.

«Пакой, у якім мы зараз знаходзімся, называецца цёпла і ўтульна — Этнагасцёўня, і назва гэта адлюстроўвае традыцыі гасціннасці і дабрыні, уласцівыя народу нашага Мядоцкага краю. Этнагасцёўня існуе ў школе як метадычны і музейны цэнтр фальклорнага гурту “Берагіня” і як асяродак для інтэлектуальных і мастацкіх заняткаў вучняў нашай школы. Вялікую дапамогу ў стварэнні Этнагасцёўні аказалі кіраўнікам “Берагіні” самі вучні, настаўнікі працоўнага навучання, кіраўнікі гурткоў, а таксама носьбіты мастацкіх традыцый Мяdochчыны, якія падаравалі нам для Этнагасцёўні дарагія іх сэрцу рэчы і прадметы. Мы ўдзячны таксама кіраўніцтву школы і раённаму аддзелу адукацыі за клопат пра матэрыяльную базу і знешні выгляд гасцёўні.

Мэту існавання і сэнс дзейнасці Этнагасцёўні мы бачым у тым, каб далучаныя да народнага мастацтва дзеці ўсвядомілі любоў да Радзімы як галоўную святыню, што так хараша выказаў Францыск Скарына ў вечных словах:

*Ад нараджэння звяры,
што ў чашчобах блукаюць, —
ведаюць ямы свае;
Птушкі, наветра свідруючы, —
гнёзды свае не губляюць;
Рыбы ў морах бурлівых —
чуюць свой вір без памылкі;
Пчолы і іншая жыўнасць —
вулі бароняць заўжды.
Гэтак і людзі: дзе нарадзіла іх маці,
на ішчасце ўскарміўшы, —
Ласку да месца таго
берагуць заўсягды!»*

Як своеасаблівая праграма, як эпіграф да ўсёй гісторыі фальклорнага гурту «Берагіня» свецяцца золатам на вышытым пано гэтыя Скарынавы словы. Пано – рукатворная праца берагінцаў на чале з народным майстрам Нінай Раманаўнай Бойка. З яго пачынаецца знаёмства з Этнагасцёўняй.

Першая частка пакоя – **інтэлектуальная прастора Этнагасцёўні, своеасаблівы метадычны цэнтр**. Тут вучні і настаўнікі маюць магчымасць узбагаціць свае веды пра айчынную і сусветную культуру, а таксама ўбачыць уласны плён у справе вывучэння і захавання мясцовых мастацкіх традыцый. Гэта адлюстравана ў шматлікіх фотаматэрыялах пра 20-гадовую дзейнасць «Берагіні». На стэндах і ў альбомах можна прасачыць шлях станаўлення калектыву, яго стасункі з мясцовымі старажыламі, удзел у раённых і абласных мерапрыемствах, рэспубліканскіх і міжнародных фестывалях фальклорнага мастацтва. Можна з гонарам і павагай знайсці знаёмыя імёны і назвы ў энцыклапедыі «Беларускі фальклор», у кнігах серыі «Традыцыйная мастацкая культура беларусаў», у даведніках Рэспубліканскага фестывалю «Берагіня» – ад першага да дзявятага, у матэрыялах перыядычнага друку, у іншых зборніках і манаграфіях.

Ганарымся мы і тым, што сярод салідных, цікавых кніжных выданняў нашай бібліятэкі значнае месца займаюць **кнігі нашага ўласнага, «берагінскага кнігазбору»**:

«Мядоцкі край і яго таленты», 1997 г.;

«Мы – «Берагіня»», 2001 г.;

«Народная спадчына Бацькаўшчыны», 2002 г.;

«Традыцыйная культура і дзеці», 2006, 2008 гг.;

«Традыцыйнае вяселле Мядоцкага краю», 2005 г.;

«Пакуль жыву, спадзяюся», 2008 г.;

«Хто, калі не я?», 2011 г.

Сваімі, берагінскімі, лічым мы і кнігі пра жыццё і дзейнасць вядомых людзей Беларусі, дзеячаў беларускай навукі і культуры Уладзіміра Конана, Тамары Варфаламеевай, Адама Чопчыца, Уладзіміра Гілепа, Ангельса Дарашэвіча, Ліліяны Анцух, таму што аўтарам ідэі і ўкладальнікам гэтых кніг з’яўляецца наш мастацкі кіраўнік, усімі пакаленнямі берагінцаў любімы і паважаны Мікола Козенка.

Пра слаўны шлях «Берагіні» сведчаць і шматлікія падарункі, сувеніры, дыпламы, узнагароды калектыву і яго ўдзельнікаў. Дзясяткі дыпламаў і грамат самага рознага ўзроўню – ад раённага да міжнароднага.

Сярод іх – дыпламы Гран-пры Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня», заваяваныя Ганнай Кудрашовай (2008) і Марыяй Касцюкевіч (2010), дыплом ЮНЕСКА «За значны ўклад у захаванне нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі» (2008), падзякі за ўдзел у міжнародных кніжных кірмашах (2011, 2012), дыплом Лаўрэата спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва, якім уганараваны Мікола Козенка ў 2014 г.

Асаблівым гонарам нашай Этнагасцёўні з’яўляецца **фотагалерэя «Славутыя постаці Бацькаўшчыны»**. Тут размешчаны партрэты знакамітых вучоных і дзеячаў беларускай культуры, многія з якіх асабіста знаёмы з нашай школай і з «Берагіняй». Гэта светлай памяці філосаф Уладзімір Конан, этнамузыкалаг Тамара Варфаламеева, літаратуразнаўца Аляксей Рагуля, фалькларысты Арсень Ліс, Таццяна Кухаронак, Галіна Барташэвіч. Знакава, што з абодвух бакоў галерэі, бы на варце айчыннай навукі пра народ і яго культуру, знаходзяцца партрэты вядомых мовазнаўцаў і фалькларыстаў XIX ст. Яўхіма Карскага, Адама Кіркора, Паўла Шпілеўскага і дзеячаў XX ст. Рыгора Шырмы і Генадзя Цітовіча.

А ў цэнтры змешчаны партрэт звычайнай вясковай бабулі. Гэта – светлай памяці Аўгіння Іванаўна Грук, наш гонар, наша сумленне, наша любоў і павага. На працягу 10 год бабуля Аўгіння з'яўлялася нашай сяброўкай і галоўнай настаўніцай «Берагіні». І таму невыпадкова звесткі пра гэту незвычайную жанчыну знайшлі сваё месца ў першым томе энцыклапедыі «Беларускі фальклор».

Ёй жа прысвечана апавяданне «Аўгіння», якое ўпершыню пабачыла свет ў газеце «Звязда», а затым было надрукавана ў кнізе «Пакуль жыву, спадзяюся».

Да бабулі Аўгінні прыязджалі карэспандэнты мясцовых і рэспубліканскіх СМІ, пісалі пра яе жыццёвы подзвіг у газетах і часопісах, расказвалі па радыё.

Да яе, за шэсць кіламетраў ад школы, прыходзіла кожнае пакаленне берагінцаў, каб на свае вочы пабачыць незвычайную жанчыну – маці, жонку, працаўніцу, унікальнага носьбіта мастацкіх традыцый сваёй вёскі.

Прыходзілі, каб пачуць і ўжо ніколі не забыць вясельныя, радзінныя, паставыя, калядныя, масленічныя, велікодныя, купальскія, жніўныя песні, каб навучыцца нідзе больш не бачаным танцам, каб на бабуліным прыкладзе ўсвядоміць, што духоўнасць нашага жыцця амаль цалкам залежыць не ад таго, хто вакол нас, а ад таго, якія мы – добрыя ці зайздросныя, вясёлыя ці панурыя, сумленныя ці хлуслівыя, працавітыя ці лянiвыя.

Урокі бабулі Аўгінні працягваюцца і зараз, калі ў Этнагасцёўню прыходзяць школьнікі з настаўнікамі гісторыі, літаратуры, музыкі і вывучаюць гісторыка-культурную спадчыну Беларусі, пачынаючы з гісторыі свайго роднага Мядоцкага краю.

Яны пазнаюць на фота людзей, якія жылі або жывуць у іх вёсцы, даведваюцца, чым гэтыя людзі заслужылі гонар насіць імя **«Носьбіты мастацкіх традыцый Мядоцчыны»**. Менавіта так называецца другая партрэтная галерэя, на якой увекавечаны лікі амаль 30 старажылаў, якія захавалі ў сваёй памяці і перадалі нам бяспэчныя скарбы народнай мастацкай творчасці краю.

За кожным з партрэтаў – адметны лёс, адметны характар, адметны творчы почырк. Тут музыкі і танцоры, спявачкі і апавядальніцы, гаспадыні і рукадзельніцы. Многіх ужо няма з намі. З намі толькі бязмерны сум і шкадаванне аб не здзейсненым, не пачутым, не запісаным, не перанятым...

Трэцяя партрэтная галерэя прызвана захоўваць гісторыю дзейнасці нашага гурту ў фотопартрэтах людзей, якіх мы называем настаўнікамі і сябрамі «Берагіні». Яна ж вучыць нашых дзяцей быць удзячнымі да кожнага, хто спрычыніўся да станаўлення і творчага развіцця калектыву. Маладое пакаленне берагінцаў з цікавасцю распытвае пра знаёмых ім настаўнікаў, са здзіўленнем даведваецца, што Алена Валер'еўна іграе на цымбалах, а Людміла Віктараўна – на гармоніку, што яны былі ў свой час кіраўнікамі групы «Зярняткі», што Уладзімір Піліпавіч ездзіў з «Берагінняй» у Францыю, што Яўген Пясецкі – «гэта ж той дзядзечка, што зімой нас фатаграфіраваў!». Старэйшыя берагінцы ведаюць імёны тых, хто былі акампаніатарамі, касцюмерамі гурту, хто вучыў іх іграць на дудачках, хто рамантаваў іх музычныя інструменты, хто пісаў пра іх у газетах, хто спрыяў іх гастрольнай дзейнасці. Пазнаюць на партрэтах тых, з кім сустракаліся на фестывальных раскрэсах.

Асабліва прываблівае дзяцей фотагісторыя «Берагіні», якая месціцца на стэндах, на планшэтах, у альбомах. Любімы заняткаў наведвальнікаў – усесціся вакол вялікага авальнага стала, зробленага рукамі нязменнага на працягу 10 год акампаніятара гурту Паўла Еўсцігнеевіча Міцкіна, і гартаць альбомы.

Стол засцелены беленькім абрусам, які разам з касцюмерамі Зінаідай Васільеўнай Паўлавец і Нінай Раманаўнай Бойка вышывалі дзяўчаты-берагінкі.

Альбомы – пра рознае. Самы першы прысвечаны ўдзелу ў «Сожскім карагодзе». Ёсць альбом, дзе захоўваецца памяць пра адпачынак ў фальклорнай змене Рэспубліканскага летніка «Зубраня». Адзін з альбомаў – захавальнік фотаздымкаў, якія адлюстроўваюць багацце мясцовых традыцый ткацтва і вышыўкі, будаўнічых традыцый. Ёсць альбом, які расказвае пра гісторыю фальклорных вандровак, пра сустрэчы з носьбітамі, стасункі з імі.

Своеасаблівыя альбомы – гэта фотастэнды, якія падчас знакавых падзей і свят перасяляюцца з Этнагасцёўні ў фазе школы. Кожнае пакаленне берагінцаў можа ўспомніць тут сваё творчае жыццё. Рэпетыцыі і канцэрты, сустрэчы і развітанні, праца і адпачынак, фестывалі, вандроўкі, танцы на вясковай вуліцы і на гарадскім асфальце – усё можна ўбачыць на фотастэндах.

Другая частка Этнагасцёўні прызначана для захавання і дэманстрацыі этнаграфічных матэрыялаў. На шатку развешаны саматканыя і вышываныя ручнікі і абрусы, падараваныя «Берагіні» мясцовымі старажыламі. Самы старажытны ручнік – ад Вольгі Аляксандраўны Абрамовіч, 1918 г.н. Яго вышывала яшчэ ў канцы XIX ст. свякроў Вольгі Аляксандраўны, якую звалі Дар’я. А падарыў ручнік калектыву былы дырэктар школы Дзмітрый Аляксандравіч Абрамовіч, праўнук майстрыхі.

Самы «сучасны» ручнік-набожнік і ікона Божай Маці вышыты і падараваны роднаму калектыву яго ўдзельніцай Таццянай Міхайлаўнай Паўлавец. Ёсць яшчэ адзін сучасны ручнік. Яго вышыла да 120-гадовага юбілею школы жанчына-легенда Мядоцкага краю Марыя Ціханаўна Абрамовіч, 1944 г.н.

Цікавыя для дзяцей даўнія прылады працы, прыстасаванні, інструменты. Ёсць тут незвычайны каромысел, ёсць крысалоўка, ёсць палоззе ад саней. Ёсць начоўкі, ёсць дзіцячая люлька, у якой калыхалі дзяцей на працягу 60 гадоў у сям’і Бойка Таццяны, удзельніцы «Берагіні». Асабліва каштоўныя кросны, іх падаравала гурту жыхарка вёскі Селішча Лідзія Ігнатаўна Алісіевіч, якой у наступным годзе споўніцца 100 гадоў!

Можна памацаць самапрадку, верацяно, прасніцу, можна на свае вочы ўбачыць, як захоўвалі нашы продкі лён і лянныя ніткі, заплятаючы іх у доўгія косы. Можна патрымаць у руках сарочку і андарак, падзівіцца з ніжняй самаробнай бялізны, захапіцца прыгажосцю і разнастайнасцю ўзораў на тканых і вышываных вырабах... А галоўнае, усвядоміць, што за гэтай прыгажосцю – талент і праца людзей, якія жылі і жывуць побач з табой, на тваёй зямлі, на тваёй Бацькаўшчыне.

Этнагасцёўня – гэта і месца знаёмства з народнымі інструментамі, месца навучання ігры на іх. Тут на самаробных лаўках стаяць гармонікі, ляжаць дудкі і дудачкі, свістулькі, жалейкі, ударныя і шумавыя прыстасаванні. Ёсць нават беларуская дуда.

Пэўная частка гэтага арсенала набыта для «Берагіні» са сродкаў аддзела адукацыі, школьных сродкаў. Большасць жа інструментаў – з калекцыі мастацкага кіраўніка калектыву. Самабытныя гармонікі, дудачкі, акарыны, аўтэнтчныя цымбалы з вёскі Леванова, падараваныя Міколу Козенку Васілём Іванавічам Баравулем, 1922 г.н., і рэстаўраваныя намаганнямі народных майстроў. Этнагасцёўня – сапраўдная скарбонка нашай берагінскай гісторыі!

За кожнай рэччу – час, за кожнай рэччу – чалавек.

Такім чынам, наша Этнагасцёўня – гэта адзін з магчымых варыянтаў спалучэння матэрыяльнага і духоўнага ў сістэме вывучэння, захавання і трансляцыі традыцыйнай мастацкай культуры і гісторыка-культурнай спадчыны ва ўмовах агульнаадукацыйнай установы. З’яўляючыся месцам для творчых узаемін па форме і музеем па сутнасці, Этнагасцёўня акумулюе ў сабе вопыт мастацка-педагагічнай працы ў дзіцячым фальклорным калектыве ў самых розных праявах, у самых разнастайных формах.

АДНАЎЛЕННЕ І ПАПУЛЯРЫЗАЦЫЯ ТРАДЫЦЫЙНАЙ НАРОДНАЙ КУЛЬТУРЫ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

Антаніна АБРАМОВІЧ

(в. Старая Мётча, Барысаўскі раён)

«ДАЎНА ЛЮДЗІ ЗНАЛІ...»

Узаеміны з носьбітамі мастацкіх традыцый Мядоччыны – асаблівая, ні з чым не параўнальная старонка нашай 20-гадовай біяграфіі. Мноства пешых і аўтамабільных вандровак, мноства спісаных сшыткаў, касет, дыскаў. Мноства ўражанняў, мноства разваг, мноства думак, параўнанняў, вывадаў... «Веданне памнажае смутак...» – справядлівая выснова. І зварот да персаналій пры напісанні дакладаў і сачыненняў для Мядоцкіх чытанняў абумоўлены незгасальнай цікавасцю дзяцей і нас, педагогаў, да тых людзей, хто перадаў нам у спадчыну самае дарагое багацце – багацце душы, хто перажыў такія падзеі і пакуты, праз якія не дай Бог прайсці нам і нашым нашчадкам.

Яны, гэтыя людзі, вельмі розныя. Але і вельмі падобныя, бо захавалі ад продкаў і нясуць наступным пакаленням веды пра жыццё і пра тое, як гэтым жыццём распарадзіцца. Пра адных мы згадваем часта, бо выконваем запісаныя ад іх фальклорныя творы, пра іншых часта расказваем, бо перажываем імі – гэта наша гісторыя. Некага ўспамінаем, беручы ў рукі вышываны ручнік ці вытканы абрус, называем імёны, назвы, даты... Невывярнутая глыбіня для выхаваўчай працы!

У гэтай сувязі хочацца падзяліцца думкамі пра чалавека, якога ўжо няма на гэтым свеце і перад якім засталася ў нас пэўная вінаватасць. Не раз, расказваючы пра нашых бабуль, пра багацце і разнастайнасць іх характараў, самабытнасць іх душэўнага складу, іх мастацкіх уменняў, даводзілася, хочаш не хочаш, параўноўваць людзей адно з адным. А так як у фальклорных вандроўках удзельнічалі дзеці, звярталася ўвага на педагогічныя аспекты ўзаемін. Так, Аўгіння Іванаўна Грук, 1914 г.н., была для ўсіх нас настаўніцай. Яна была настолькі далікатнай, што не дазваляла сабе пры дзецях ні грубага слоўца, ні аповеду з падтэкстам. А калі і патрэбна было гэтае слоўца вымавіць, адпраўляла за дзверы не толькі дзяцей, але і кіраўніка – мужчыну. Кацярына Аляксандраўна Шчуцкая, 1923 г.н., была добрай бабуляй, якая распытвала пра бацькоў, пра родзічаў, багата ведала сама пра мясцовых людзей. Вольга Аляксандраўна Абрамовіч, 1918 г.н., з вёскі Завалы была найперш бабуляй любімага настаўніка Дзмітрыя Аляксандравіча, а яе суседка Вольга Аляксандраўна Конан, 1932 г.н., – прыкладам вясёлага і адчайнага характару.

А вось да Вольгі Фядосаўны Кажука, 1929 г.н., з в. Дроздзіна мы так і не звязалі дзяцей, хаця самі былі там неаднойчы. Жартам мы тлумачылі гэта тым, што Фядосаўна была жанчынай вострай на язык і магла ў народна-гутарковай манеры добраўня прайсціся па асобах вяскоўцаў, родзічаў, знаёмых. Шмат расказвала яна розных гісторый, якія паходзілі на казкі са знаёмымі і незнаёмымі сюжэтамі. Часта акцэнт у гэтых аповедах рабіўся на інтымных момантах сямейнага жыцця. Была яшчэ тая акалічнасць, што яна перанесла цяжкую аперацыю і не магла спяваць.

Асоба гэтай неардынарнай жанчыны раскрылася для нас пазней. Найперш тады, калі ўнучка Фядосаўны Вікторыя Лыскавец, удзельніца «Берагіні», напісала працу «Піліпаўскія вечары ў Дроздзіне», у аснову якой былі пакладзены аповеды бабулі пра тое, чым займаліся людзі ў Піліпаўскі пост, як яны працавалі, пра што гаварылі, да чаго рыхтаваліся. Праца ўтрымлівала шмат цікавых звестак пра ткацтва, пра выраб адзення, пра іншыя працоўныя працэсы.

Захапіўшыся ўспамінамі пра даўняе жыццё, Вольга Фядосаўна праявіла ініцыятыву і стала сама запісваць успомненае і перадаваць у нашу скарбонку цэлыя сшыткі з запісамі. У гэтых запісах таксама ўтрымліваліся «салёныя» слоўцы, але раптам паўстала надзвычай каштоўная адметнасць гэтых запісаў: сама будучы жанчынай вельмі руплівай, працавітай, Вольга Фядосаўна грэбавала гультаямі, няўмекамі, абібокамі, і таму памяць найперш падказвала ёй усё, што гаворыцца ў народзе пра такіх людзей. Прыказкі і прымаўкі, былічкі і аповеды гумарыстычнага характару адлюстроўваюць найбольш побытавыя моманты, звязаныя з вядзеннем гаспадаркі, прыгатаваннем ежы, міжасобаснымі ўзаемінамі.

Была ў бацькі адна дачка. З ліца красівая, ды лянівая. Прышлі да яе ў сваты. А бацька вазьмі ды прызнайся, што яна некудычная. А свёкар кажа:

– У мяне будзе ўсё робиць!

Вот год прайшоў, другі. Бацька і кажа мацеры, што трэба з'ездзіць праведаць дочку. А маці не пускае, не едзь, кажа, бо толькі апазорышся. Не паслухаў бацька, паехаў. Утрачае дачка бацьку – вясёлая, радасная. Нічога бацька не панімае. А сват яму і кажа:

– Дзякуй, сваток, за дочку! Усё робе, не лянiцца.

– А як ты, сваток, гэтага дабіўся?

– А ў мяне ў хляве многа авечак. Трэба было зарэзаць адну. Я нож узяў і пайшоў у хлeў, а нявестку напрасіў, каб яна падсобіла. Баран забіўся ў вугал, а я яго схавіў за шэрсць ды нож да горла прыставіў. Вот так, кажу, хто мяне слухацца не будзе, тое самае і яму будзе. Твая дачка спужалася і стала ўсё робиць.

Паехаў бацька дамоў давольны, што прывучылі яго дачку к рабоце.

Адметнасцю запісаў Фядосаўны з'яўляецца тое, што тэксты розных жанраў народнай прозы звязаны ў яе тэматычна і ўяўляюць своеасаблівыя блокі, дзе з аповеду вынікае прыказка альбо прымаўка, а то і загадка, наступны аповед або казка. Такі ланцужок адлюстроўвае асаблівасці светапогляду і мыслення расказчыка, яго характар, маральна-этычныя якасці. Іншы раз у такіх блоках назіраецца парушэнне логікі, але, ведаючы чалавека, вельмі лёгка ўявіць ход яго разважанняў, паслядоўнасць ці непаслядоўнасць выкладу думкі. Напрыклад, казка пра лянівую дачку заканчваецца такімі выслоўямі:

Мужык з жонкай сварыцца, як у гаршку трасца варыцца.

Карову пастух б'е за зык, мужык жонку – за язык.

Дай Бог усё ўмець, ды не ўсё робиць.

Калі дровы ў печы добра гараць, то кажуць: «Гарыць, як у караля, а варыцца, як у бабыля».

Багаты дзівіцца, адкуль бедны жывіцца.

Слова *багаты* з апошняй прымаўкі падказвае Фядосаўне наступную былічку, і запісы працягваюцца:

Ішоў багаты дарогай, а на дарозе гуляе хлопчык. Усё прытонвае ды прыгаварвае:

– *Гоп паснедаўшы, гоп паснедаўшы!*

Вот багатаму і думаецца: «Чым гэта ён мог так рана паснедаць?»

Пытаецца ў хлопчыка:

– *Чым жа ты, бедны, змог так рана паснедаць?*

– *Дай хлеба, тады скажу!*

Даў яму багаты акраец хлеба, хлопчык з'еў і зноў заскакаў, прыгаворваючы:

– *Гоп паснедаўшы, гоп паснедаўшы!*

– *Дык чым жа ты снедаў? – заглаваўся багаты.*

– *А ты ж мне даў хлеба, вот ім і паснедаў!*

Падмануў бедны багатага!

Вялікая частка казак і былічак Вольгі Фядосаўны закранае тэму смерці і адносін людзей да яе. Трэба сказаць, што гэтыя творы характарызуюць і саму расказчыцу – вясёлую, жартаўлівую, аптымістычную жанчыну, якая ўсё сваё жыццё аддала сям'і (яна вырастала чацвярых дзяцей, рана пахавала мужа і апошнія пятнаццаць гадоў шукала і чакала старэйшага сына, які бяследна прапаў па дарозе з работы) і сэнс жыцця бачыла ў працы, якой займалася да самай смерці.

Даўна людзі зналі, калі яны памруць, і перад смерцю нічога не рабілі, нічым не запасаліся – сядзелі і ждалі смерці. Вот у аднаго наваліўся плот, а гарадзіць няма чым. Узяў ён саломы і гарадзіць ёю. Ідзе Бог і пытаецца:

– *Што ты, чалавеча, робіш?*

А ён Богу атвячае:

– *Я заўтра памру, дык нашто мне крэпкі забор?*

Вот з таго ўрэмя і даў Бог людзям, каб яны не зналі, калі памруць.

І тут жа тэма смерці працягваецца ў прыказках:

– *Калі ў каго гора, то так людзі скажуць: «Бяду бядзі, а парадак вядзі».*

– *Бедавала мама, што хлеба мала. Памерла – і таго не паела.*

Запісанае Вольгай Фядосаўнай дае падставу меркаваць, што пэўная частка яе запісаў – гэта поўная або частковая імправізацыя. Асабліва гэта відавочна ў заключных частках аповедаў і казак.

Напрыклад, такая былічка.

Жыла старанькая бабка. Была ў яе ўнучка, ужо вялікая, і сучка. Жылі яны ўтраём. Вот бабка думала, што яна скоро памрэць. І ўсё ляжала на печы, нічога не робіла – ні поле не сеяла, ні агарода не садзіла. Людзі ідуць на поле з сярпамі зярно жаць, а яна ўсё на печы. Пытаюцца людзі:

– *Чаму ты нічога не робіш?*

А яна ім атвячае:

– *Я старая, скоро памру. Унучка замуж пойдзе. Сучка здохне. Так навошта мне робіць?*

Прышла зіма. У бабкі нечага есці, і ўнучку, і сучку нечым пакарміць.

Вот вецер як засвішча! А бабка ў унучкі і пытаецца:

– *Унучанька, паглядзі ў акно, можа гэта мяне жаць завуць?*

Ледзь дажылі яны да цёплых дней.

Альбо такая казка.

Надакучыла старой бабцы жыць адной, ды і смерці яна баялася. Рашыла яна пайсці ў дзіцячыя яслі. Там дзеткі маленькія, смерць па іх не скоро прыйдзе,

вот там і буду жыць. Прышла бабка ў яслі, там дзеткі абедуюць, далі і бабцы паесці. А смерць ужо яе паджыдае:

– Ну, што ты, бабка, робіш?

– Ням-ням! – прыкідваецца бабка маленькай.

А смерць і кажа:

– Ну, бабка, раз ты панямала, то сабірайся, пойдзем бай-бай! – і павяла бабку за сабой.

Куды ні хавайся ад смерці, усё роўна яна цябе знойдзе.

Многія казкі Фядосаўны – варыянты казак, якія бытуюць у народзе і сталі хрэстаматычнымі. Напрыклад, казкі пра птушак, звяроў, паўзуноў.

Бог сабраў усіх паўзуноў у мех і прыказаў чалавеку, каб той занёс іх у мора і ўтапіў. Толькі каб мех на дарозе не развязаў. А чалавек дасужы быў, не вытрымаў – дужа захацелася яму паглядзець, што ў меху. Развязаў і выпусціў усіх. З той пары зрабіў яго Бог буслом і прыказаў хадзіць і лавіць вужакаў. А назваў яго Рыгорам. Вот ён і ходзіць і збірае, а яны яго не кусаюць.

А далей запісаны назіранні і прыкметы:

«Калі бусел сядзе высока, то будзе дождж, а калі ходзе па нізіне, то будзе суха».

«Варона вясной крычыць па-вясенняму: «Ня-пра-ха!» , – гэта тая вуціца, якая не напрала кудзельку сваю. Другая крычыць: «Ня-тка-ха!»,— гэта тая, якая не паткала сваіх кросен».

Паўзуны – героі і наступнай казкі:

Адзін хазяін пайшоў на поле аглядаць свае пасевы. А на мяжы ляжала бальшая змяя, якая называецца межніца. Ён узяў і забіў яе. А яго жонка хадзіла па лесе, збірала ягады. І чуе яна голас:

– Ідзі дамоў, скажы кутніцы, што твой хазяін забіў межніцу.

Прышла яна дамоў і стала гэта дзецям расказваць. А кутніца (гэта вуж, каторы ў хаце жывець) пачуў гэта, падпоўз да вядра і напусціў туды яду. Не трэба было проста так змяю забіваць.

А наступны аповед, сюжэт якога пераносіць нас у сучаснасць, наадварот, пачынаецца з уступу, які па сэнсе і тэматычна мала звязаны з сюжэтам:

Бог сказаў: Не рабіце, як я раблю, а рабіце, як я вялю.

Вот бацюшка з адным вучоным паспорыў, што яго кот вельмі граматны і што ніхто яго не перабядзіць (не пераканае). А вучоны даказвае, што прырода навуку перамагае. І вот яны вечарам сабраліся разам, паклалі кніжку перад сабой і пасадзілі коціка. Бацюшка чытае кніжку, а коцік унімацельна слухае. І тут адкуль ні вазьміся – мышка. Кот і кінуўся за мышкай. Вот вучоны і кажа бацюшку:

– Цяпер ты бачыш, што прырода навуку перамагае?

Вялікую цікавасць уяўляюць тэксты песень, прыпевак. Песні самыя розныя – ад абрадавых да перакладных рускамоўных. Некаторыя тэксты песень таксама завяршаюцца прыказкамі і прымаўкамі па закранутай тэме. І зноў чырвонай ніткай – павага да працавітых і высокамаральных людзей. Таму шкадуем, што не паспелі выкарыстаць патэнцыял гэтай адметнай жанчыны-носьбіткі мясцовых традыцый для выхаваўчай працы з дзецьмі.

Тамара ЗАХАРАВА

(в. Старая Мётча, Барысаўскі раён)

БЫЦЬ УДЗЯЧНЫМІ ЗА ЖЫЦЦЁВУЮ МУДРАСЦЬ

Калі распытваеш у старых людзей пра даўнія падзеі, пра даўняе жыццё, заўсёды здзіўляешся той духоўнай моцы, якая дапамагала выжыць у цяжкія гады, перажыць холад, голад, страту блізкіх людзей. Захапляешся мужчынскай сілай, жаночай мудрасцю, цярпеннем. А больш за ўсё здзіўляе і захапляе, што ніякія ліхія гады, ніякія беды не знішчылі ў душах маіх землякоў і родзічаў любові да дзяцей, да людзей, да працы, да жыцця. Мне здаецца, што менавіта гэта любоў і стварыла традыцыйную народную культуру, каб з яе дапамогай магло жыць і выжываць кожнае наступнае пакаленне сям'і, роду, народу.

Мой лёс склаўся так, што ўсё добрае ў ім было і ёсць звязанае з дзецьмі. Мае дзядуля і бабуля, Барысёнак Ілья Пракопавіч і Рашэтнік Наталля Пракопаўна, родам з Вяляціцкага краю. Дзядуля нарадзіўся ў 1882 г. у Вяляцічах, а бабуля – у 1887 г. у в. Крывіца.

Мой тата, Барысёнак Уладзімір Ільч, 1930 г.н., быў апошнім дзіцем у сям'і, дзе вырасла пяць дачок і трое сыноў. Яшчэ трое дзяцей памерлі ў маленстве. Лёсы маіх цётка і дзядзькоў склаліся па-рознаму. Аўдоця і Надзея па вярбоўцы паехалі ў Расію і засталіся там – у Свядлоўску і ў Бранску. Таццяна, Лідзія і Вольга асталяваліся недалёка ад бацькоў – на Барысаўшчыне. У цёткі Ліды не было сваёй сям'і, і таму ўсю сваю нерастратаную любоў яна аддавала нам, пляменнікам – пяцярым Валодзевым і чацвярым Вользіным дзецям. Прыязджаючы ў родную вёску з Барысава, яна хадзіла з намі ў грыбы, у ягады, вучыла нас любіць і разумець прыроду.

Старэйшага дзядзьку, Арцёма, я ніколі не бачыла. Ён загінуў у васьмнаццацігадовым узросце ў лесе, пры нарыхтоўцы дроў. Дзядзька Міхаіл загінуў на фронце ў 1942 г. у Прыбалтыцы. Лічыўся без вестак прапаўшым аж да 1970 г., пакуль чырвоныя следы не прыслалі бабулі паштоўку, у якой паведамлялася, што па салдацкіх рэчах, знойдзеных у безыменнай магілцы, устанавілі імя воіна. Так бабуля даведалася, што магілка яе сына знаходзіцца ў далёкай Латвіі.

Вайной быў апалены і лёс цёткі Ліды, 1923 г.н. У пачатку Вялікай Айчыннай вайны яе, як і многіх мясцовых дзяўчат, загналі ў Германію, дзе яна працавала на заводзе, на станку. Дадому яна вярнулася праз чатыры гады. Вярнулася без двух пальцаў на правай і трох на левай руцэ... Перажыўшы шмат гора, пабачыўшы свет, яна насіла ў сабе безліч розных успамінаў. І для нас, дзяцей, у яе на ўсе выпадкі жыцця былі свае гісторыі, вельмі цікавыя, часта страшнаватыя, таямнічыя.

Мае дзядуля і бабуля лічыліся ў вёсцы знахарамі, умелі лячыць людзей ад розных хвароб. Цётка Ліда (так называлі яе мы, дзеці) таксама ўмела гэта рабіць. У час лясных вандровак яна паказвала нам лекавыя расліны, расказвала, ад чаго яны, прыгаворвала замовы. Не сакрэт, што найбольш часта дзецям баляць жываты. Цётка Ліда дапамагала гэтай бядзе, гладзячы балючае месца і прыгаворваючы:

«Ішоў Ісус Хрыстос праз жалезны мост, залатым кіёчкам апіраўся, у залатых лапціках, шаўковых аборках. Лапцікі, парвіцёся, аборкі, дзяржыцёся, жывоцікі, суніміцёся!»

Некаторыя з яе замоў я запамінала. Аднойчы гэтыя веды прымяніла, але была за гэта пакарана.

Мой брат Валера захварэў на *вогнік*, *ці агнявіцы* (так называла бабуля фурункулёз). Ніякія лекі не дапамагалі. І тады за справу ўзяўся «лекар» у маім абліччы. З дапамогай

бабулі я мазала болькі, шаптала замовы. І дапамагло! Назаўтра ўсе скулкі, якімі было пакрыта цельца чатырохгадовага дзіцяці, прарвалі, і брацік пайшоў на папраўку. Я падзялілася сваёй радасцю з сяброўкай, у якой бацька працаваў старшынёй калгаса. Вестка хутка разляцелася па вёсцы і дайшла да маёй настаўніцы. Я была пакарана за «несвядомасць» – увесь тыдзень павінна была заставацца пасля ўрокаў і адна сядзець у класе да вечара. У гэта цяжка паверыць сённяшняй моладзі, а мы – пакаленне пасляваенных савецкіх школьнікаў – былі на раздарожжы: калі паважаеш сямейныя традыцыі, не вынішчаныя атэізм і іншымі «ізмамі», калі падпарадкоўваешся бацькам (а гэта абавязак кожнага дзіцяці), калі не цураешся каляднай куцці, велікоднага яйка – значыць, будучь непрыемнасці ў школе. Што ўжо казаць пра царкву, пра могілкі, пра лячэнне народнымі сродкамі! Калі ж нехта пачынаў ганьбіць спрадвечныя святыні, без ваганняў прымаў атэістычныя догмы – становіўся чужым для сям’і, губляў у ёй падтрымку і павагу. Тым не менш сёння, азіраючыся ў мінулае, разумееш, што ўсё добрае, светлае, дарагое – адтуль: з сям’і, з дзяцінства, з роду. І гэта добрае дае табе падтрымку ў трудныя хвіліны, дае веды, калі яны патрэбныя, дае ўспаміны, якія грэюць і прасвятляюць.

Мой тата сустрэў сваё каханне на Поўначы, у Архангельскай вобласці, куды паехаў па вярбоўцы. Дзяўчыну звалі Лідзія Мікалаеўна Равякіна, 1932 г.н.. Тата павёз яе ў Свядлоўск да сястры Аўдоцці, і тая адобрыла выбар. Яны заключылі шлюб, і ў 1954 г. на свет з’явілася я, а праз два з паловай гады – брат Валерый. Трое малодшых братоў – Аляксандр, Мікалай і Іван – нарадзіліся ўжо ў Беларусі, у маленькай прыгожай вёсачцы Унтальянка Барысаўскага раёна, куды тата прывёз сям’ю, не захацеўшы жыць на чужбіне.

Нялёгка жылося ў той час вяскоўцам. Не выключэннем былі і мы, Барысёнкi. З ранку да вечара працавалі, зрэдку адпачывалі, шанавалі святы, паважалі людзей, любілі і шкадавалі дзяцей. Не мелі вялікага дастатку, але радаваліся з’яўленню кожнага дзіцяці, колькі б іх ні было.

Традыцыі, звязаныя з нараджэннем дзіцяці, былі ў вёсцы самымі важнымі і шануюнымі.

Дзевяць месяцаў носіць жанчына дзіця пад сваім сэрцам. І вось надыходзіць час паявіцца маленькаму чалавечку на свет. У наш час дзяцей нараджаюць у спецыяльнай для гэтага ўстанове – радзільным доме, дзе шчыруюць над парадзіхамі ўрачы, акушэркі, санітаркі. А даўней у кожнай вёсцы пражывала бабуля-павітуха, якая ведала, як дапамагчы маці і дзіцяці і валодала навыкамі і сакрэтамі гэтай дапамогі. Вось такой умелай і жаданай у хаце кожнай парадзіхі была мая бабуля, Наталля Пракопаўна. Дапамагала яна пры родах і сваім дочкам і нявесткам. Не памятаю, пры якіх абставінах, але ад бабулі я чула такую замову для парадзіхі:

«Божжа Маці, прыдзі рабу Таццяну ратаваці, яе цела распрастаці, яе жылкі выпраўляці».

Трэба адзначыць, што кожная замова пачыналася словамі, звернутымі да Госпада Бога, да Божай Маці, Да Святой Прачыстай. Гэта былі своеасаблівыя малітвы-просьбы дазволіць прыступіць да лячэння, якія, на жаль, мая дзіцячая памяць не захавала.

Лячыла бабуля і ад звіху:

«Ішоў Гасподзь па шырокай дарозе, па вялікіх лясах, па зялёных лугах, костачкі-сустаўкі сабіраў, рабу Івану ад звіху помачы даваў».

Сёння, праз шмат гадоў, як паэтычны твор, жыве ў памяці і замова, з дапамогай якой я лячыла некалі браціка:

«Госпаду Богу памалюся, Прачыстай Мацеры пакланюся. Прачыстая Божая маці, прыдзі к рабу Божаму Ёваньку на помач стаці. На сінім моры-акіяне, на востраве Буяне медны стоўп стаіць, на ім Ганна-панна сядзіць. Сядзіць, шые-вышывае, скулкі скалае. Скулка-скуліца, я цябе замаўляю, скулка-скуліца, я цябе выклікаю. Тут табе не стаяць, не бываць, цела раба Божага Ёванькі не ламаць. Ідзі на высокія горы, у глыбокія моры. Там табе жыць-пражываць, у раба Божага Іванькі больш хваробы не бываць. Амінь».

...Закончыўшы Унтальянскую васьмігодку, я паехала ў Архангельск, да мамінай радні, каб там пачаць свой дарослы шлях. Там выйшла замуж. Затым вярнулася ў сваю вёску – у родны Мядоцкі край. Нарадзіла і вырасцела траіх дзяцей. Маю трое ўнукаў. Трыццаць год адпрацавала ў Мётчанскім дзіцячым садку, з іх дваццаць пяць – выхавальнікам. Акрамя ведаў па педагогіцы і псіхалогіі дашкольнага выхавання, у рабоце з дашкольнікамі актыўна прымяняла свой жыццёвы вопыт. Асабліва ўдаваліся заняткі па азнаямленню з навакольным светам.

З дзецьмі хадзілі мы ў розныя куточки нашай вёскі. Але больш за ўсё падабалася нам мясціна Замкі, дзе асабліва прывольна было вясною і ўлетку. З намі заўсёды была адна асоба – неад’емная частка дзіцячага ўзросту – лялька. Гэта быў «хлопчык» Антон. Мы размяшчаліся на круглай горцы, якая носіць назву Булачка, і пачыналі гутарку пра ўсё, што бачылі вакол сябе.

Знаёміліся з раслінамі, у тым ліку лекавымі. Калі ў час гульні наш Антончык змазольваў ножку, мы прыкладалі да ранкі траву-падарожнік, спачатку абмыўшы ранку і лісток вадой. Адшуквалі траву-чыстацел, даведваліся, што яе нельга ўжываць унутр, але можна купаць у ёй дзіця, каб скура была чыстая. «Заварвалі» траву ў кубачку, умывалі Антончыка. Калі ён «скардзіўся» на боль у калене, абмотвалі ножку лапухом, калі на боль у жываце – паілі гарбатай з рамонку.

У такія светлыя хвіліны яднання з прыродай, з чыстымі дзіцячымі душамі аднекуль прыходзілі – ці то згадваліся, ці то нараджаліся – радкі:

*Мой край запаветны, мой край жывапісны!
Квітнеюць палеткі пад сонцам агністым.
Мой край рамантычны, ён самы прыгожы
І вабіць гасцей да нас у падарожжа.
Жывуць і працуюць тут шчырыя людзі,
І добрым гасцям мы заўжды рады будзем!*

Прайшлі гады. Не прайшлі, а прабеглі, працяцелі. Зараз ужо ёсць час паразважаць над усім, што перажылося. Ёсць час зразумець, як гэта важна – помніць свой род, свае карані, перадаваць дзецям і ўнукам веды пра жыццё, падараваныя продкамі. Не бывае таго дня, асабліва летняга, каб не ступала мая нага на каляровую коўдру лугу, каб не клікала сэрца ў лес – любімы злётны куточак, дзе разам з дачкой і ўнукам збіраем ягады, грыбы, лекавыя травы-зёлкі: зверабой, мяту, чабор, карэньчыкі калгану – усё, што ўжывалі некалі ў ежу і прымянялі для лячэння хвароб мае дзяды і прадзеды. Усё гэта старанна перапрацоўваем, захоўваем па спрадвечных рэцэптах. Калі ёсць патрэба, надзяляем сваіх знаёмых, радню, сяброў. І тады на душы становіцца лёгка-лёгка і радасна ад таго, што набытыя ў далёкім дзяцінстве веды, уменні і навыві прыдаліся ў дарослым жыцці табе і пераходзяць да тваіх унукаў.

Я вельмі ўдзячна лёсу, што вырасла на гэтай любай зямлі, што ў маім жыцці былі мудрыя дарадцы. Дзякуй вам вялікі, мае дарагія суродзічы!

Таццяна ПЛАДУНОВА

(г. Мінск)

КУПАЛЛЕ НА ФЕСТИВАЛІ «БЕРАГІНЯ»

Неабходнасць трансляцыі традыцыйнай культуры беларусаў як адной з культурна-гістарычных адметнасцей народа зразумела спецыялістам культурна-адукацыйнай сферы і накіроўвае іх да пошуку шляхоў і сродкаў па яе вывучэнню і адэкватнай прэзентацыі. Аўтару дадзенага артыкула перспектыўным уяўляецца мастацкая рэканструкцыя абрадавага свята.

Не сакрэт, што ў цяперашні час перад намі паўстае праблема знікнення «жывых» абрадаў, і адным з рашэнняў яе з'яўляецца іх мастацкая рэканструкцыя. У рэканструяванай форме ўзнавіліся шматлікія абрады і святы, рэкрэацыйныя практыкі ў рэгіёнах і нават у гарадах¹. Навуковым абагульненнем гэтай дзейнасці з'явілася эстэтычная канцэпцыя рэканструявання народных мастацкіх традыцый метадамі мастацка-практычнай фалькларыстыкі філосафа У.М. Конана, паводле якой магчыма актуалізацыя каляндарна-абрадавых свят як развітой мастацкай сістэмы праз пошук метадаў увядзення іх у кантэкст сучаснай мастацкай культуры ў якасці *эстэтычна арганізаванай традыцыі* [1, с. 483].

Аўтар дадзенага артыкула меў непасрэднае дачыненне менавіта да такой «эстэтычна арганізаванай традыцыі» купалавання на Рэспубліканскім фестывалі фальклорнага мастацтва «Берагіня», на якім з 1999 г. яна была распачата яго аўтарам М.А. Козенкам і дырэктарам С.А. Беразоўскай.

З 2008 г. арганізуюць і праводзіць Рэспубліканскае Купалле на «Берагіні» маюць гонар студэнты і выкладчыкі кафедры этналогіі і фальклору БДУКМ² (аўтар і рэжысёр, хормайстар свята Т. Пладунова; музычны кіраўнік В. Калацэй).

Канцэпцыя і падыходы да вывучэння і ўзнаўлення Купалля як масавага свята змешчаны аўтарам дадзенага артыкула ўскладзеным ёю метадычным дапаможніку «Купальскі спеўнік» [2], у якім адлюстравана этнафанічна партытура беларускага Купалля і прадстаўлены ўласны творчы падыход у рэчышчы мастацкага рэканструявання свята. Сцэнар мастацкай рэканструкцыі Купалля адлюстраваны ў структуры прапануемага песеннага збору, якую прадывядала сама песня. У змесце падабраных купальскіх песень кожная рубрыка выбудоўвае драматургію свята: 1. Песні да збору зёлак і завівання вяноў; 2. Песні на скліканне грамады на свята («абход двароў»); 3. Песні на абход жытнёвага поля; 4. Песні да абрання Купалінкі і адорвання дзяўчат вянкамі; 5. Песенная містэрыя распальвання купальскага агню (карагоды); 6. Песні на ўтрыманне купальскага агню; 7. Ігрышча (жартоўныя песні, песні-пікіроўкі дзяўчат і хлопцаў); 8. Купальскія балоды і ўмоўна прымеркаваныя песні; 9. Песні на спальванне ведзьмы; 10. Песні на пусканне вяноў па вадзе; 11. Песні да купання ў рацэ на раніцу; 12. Песні вітання сонца на золку.

¹ Распрацоўцы тэарэтычных падыходаў да рэканструкцыі традыцыйных абрадаў, практыцы іх пераймання і ўзнаўлення прысвечана праца многіх фалькларыстаў-практыкаў, этнапедагогаў і аматараў фальклору Беларусі: В. Якімовіч, А. Галіча, І. Арыстава, Л. Рыжковай, Р. Гамзовіч, Н. Матыліцкай, Т. Пладуновай, В. Калацэя, А. Глушко, І. Мазюк, А. Абрамовіч, Л. Пятроўскай, С. Выхваркі і інш.

² Студэнцкія гурты «Этна-Суполка» пад кіраўніцтвам Т. Пладуновай, «Кроса» – пад кіраўніцтвам Л. Рыжковай, «Раме» – пад кіраўніцтвам В. Калацэя, «Страла» – пад кіраўніцтвам Э. Шчадрыной, «Вяснянка» – пад кіраўніцтвам Н. Петуховай.

Тэзісна прадстаўляе сцэнарыі («па гарызанталі» і «па вертыкалі») і распрацаваная аўтарам-укладальнікам абрадавая карта Купалля¹.

Абрадавая карта Купалля на Беларусі (фрагмент)

Акцыянальны код	Тэмпаральны код	Лакатыўны код	Пэрсанальны код	Атрыбутыўны код	Музычна-вербальны код	Музычна-інструментальны код	Пластычны код
<i>Ход абрадавых дзей</i>	<i>Час летняга сонцавароту – 23–24 чэрвеня (06–07 ліпеня)</i>	<i>Месца адпраўлення абрадавых дзей</i>	<i>Кола ўдзельнікаў, персанажы</i>	<i>Абрадавая атрыбутыка і прылады ў абрадавых дзеях</i>	<i>Песеннае і вербальнае суправаджэнне абрадавых дзей</i>	<i>Інструментальнае суправаджэнне абрадавых дзей</i>	<i>Пластычнае ўвасабленне абрадавых дзей</i>
1. Збор зёлак і завіванне вяноў	На працягу светлага дня	Луг, поле, лес	Дзяўчаты, жанчыны	Святаянскія зёлкі і кветкі (рута, браткі, багатка, валошка, папараць, салодка, канюшына, лапух, канапляны цвет, рамонак, чарнабыльнік, ліпнік, палын, ружа)	1) Песні-купалкі, у якіх распеваецца пра сэнс збірання зёлак, кветак і завівання вяноў; 2) Купалкі перадшлюбнай тэматыкі; 3) Купалкі, у якіх выказваецца просьба добрай пагоды для купальскага гуляння		Пляценне вяноў – седзячы (стоячы) на зямлі
2. Абход вёскі (двароў) – скліканне грамады на свята	Надвячорак (перад захадам сонца)	Вясковы вуліцы, падворак хаты	Уся грамада на чале з Купалінкай (разам з Купалішам) «Старцы» (травесцічныя персанажы продкаў «Дзед» і «Баба»)	Шэст з купальскім колам уверсе, ці з мазніцай (прымацаванай ёмістасцю з палаючым агнём). Запаленыя паходні.	1) Купалкі, што заклікалі грамаду ісці на гулянне; 2) Дыферынцыраваныя купалкі да абходу двароў. Дыялогі паміж гаспадарамі і купальскай дружнай: заклікі ісці на Купалле і запыт-патрабаванні падарункаў «купальнічкам»	Купальскія найгрышы на дудзе, скрыпцы	Шэсце шарэнгамі

¹ Абрадавая карта свята распрацавана Т.А. Пладуновай у рамках вучэбнай дысцыпліны «Методыка арганізацыі фальклорнай дзейнасці» спецыялізацыі «Этнафоназнаўства» БДУКМ як метады сістэматызацыі кампанентаў свята (кодаў) на аснове метадыкі гістарычнай рэканструкцыі абрадаў расійскіх вучоных Н.І і С.М. Толстых [3, с. 370–385].

Акцыянальны код	Тэмпаральны код	Лакатыўны код	Пэрсанальны код	Атрыбутыўны код	Музычна-вербальны код	Музычна-інструментальны код	Пластычны код
<i>Ход абрадавых дзей</i>	<i>Час летняга сонцавароту – 23–24 чэрвеня (06–07 ліпеня)</i>	<i>Месца адпраўлення абрадавых дзей</i>	<i>Кола удзельнікаў, персанажы</i>	<i>Абрадавая атрыбутыка і прылады ў абрадавых дзеях</i>	<i>Песеннае і вербальнае суправаджэнне абрадавых дзей</i>	<i>Інструментальнае суправаджэнне абрадавых дзей</i>	<i>Пластычнае ўвасабленне абрадавых дзей</i>
3. Абход жыта	Вечар (на захадзе сонца)	Межы жытнёвага поля	Жанчыны на чале з Купалінкай (разам з Купалішам)	Шэст з купальскім колам уверсе, ці з мазніцай (прымацаванай ёмістасцю з палаючым агнём)	Купальскія песні аграрнага зместу: 1) Звароты да Купалы (Мар’і, Івана, Іллі) абыйсці жыта з мэтай добрага ўраджаю і перасцярогі ад урокаў ведзьмы; 2) Купалкі-заяццанні дзяўчат да хлопцаў («Пойдзем, дзеўкі, кругом жыта»)		Шэсце шарэнгамі, парамі «ланцужком»; карагоды: кругавыя, «крывым танком»
4. Адорванне Купалінкай дзяўчат вянкамі	Вечар, ноч (пасля захаду сонца)	Луг, лес, поле	Дзяўчына-Купалінка і незамужнія дзяўчаты	Вянкі, сплеченыя са святаянскіх кветак	Песні, звернутыя да Купалы і яе дачкі (Купалінкі). Пажаданні-зычэнні Купалінкі дзяўчатам добрага лёсу, жаданага шлюбу, інш.		Шэсце (шарэнгамі), карагоды (кругавыя)
5. Дзеі, прымеркаваныя да распальвання і ўтрымання купальскага агню, спальвання купальскага дрэва, бараны	Поўнач, ноч (да новага ўсходу сонца)	Гара, высокае месца над ракою, ці возерам, лес, перакрываючае дарог, поле (жыта)	Уся грамада, Купалінка (разам з Купалішам), ведзьмакі і нячысцікі, «старцы»	Купальскае вогнішча. Шэст з колам уверсе, аздобленым вянкам з дубовых ветах і купальскіх кветак, усталяваны ў цэнтры вогнішча. Запаленыя паходні. Купальскія вянкi, букеты кветак, крапівы. Арэлі. Барана, аздобленая кветкамі	1) Песні, звернутыя да сонца, месяца, Купалы (Купаліша, Купалінкі), Іллі, Бога з просьбай раскласці агонь; 2) Купальскія карагоды; 3) Купальскія антыфоны-«перапевы» двух і больш спеўных гуртоў; 4) Жартоўныя песні-пікіроўкі, у якіх высмейваліся хлопцы і дзяўчаты		1-3) Карагоды: кругавыя, «крывым танком», «кола ў коле», «ручайком праз вароты». Статычнае спяванне гуртоў у дзве-тры «шоры, 4-6) Скокі праз вогнішча

На аснове дадзенай абрадавай карты і яе этнафанічнага каментарара – рэпертуарнага зборніка «Купальскага спеўніка» – абрадавае свята магчыма адаптаваць пад рэгіянальнае (міжрэгіянальнае), ці агульнанацыянальнае Купалле – шляхам вылучэння асобных абрадавых этапаў і падбору да іх песенных узораў (адпаведна мэце правядзення свята)¹.

Менавіта на фестывалі фальклорнага мастацтва «Берагіня» аўтару артыкула як рэжысёру і хормайстру рэспубліканскага Купалля выпала магчымасць адпрацаваць алгарытм правядзення буйнога масавага свята з удзелам шматлікіх рэгіянальных калектываў Беларусі, а таксама гасцей з іншых краін. Так, за аснову драматургіі свята быў ўзяты традыцыйны купальскі «сцэнарый», прыведзены вышэй у абрадавай карце. На фестывалях 2008, 2010 гг. ён уключаў асноўныя масавыя абрадавыя падзеі: завіванне дзяўчатамі і жанчынамі вяноў, купальскага абходу двароў, распальвання вогнішча, ігрышча вакол вогнішча, пусканне вяноў па вадзе. На фестывалях наступных гадоў быў уключаны абрад ушанавання Купалінкі і адорвання ёю незаможных дзяўчат вянком, а таксама была ўведзена сучасная канцэртная частка прэзентацыі купальскіх песень рэгіянальных фальклорных гуртоў. Гэта мастацкая падзея была выклікана самой сутнасцю фестывалю – прадстаўлення творчасці калектываў, прагі да нязмушанага самавыражэння яго ўдзельнікаў, камунікацыі паміж удзельнікамі і гледачамі фестывалю праз мастацкую творчасць. Гэтую частку купальскай фееры аўтар задумвала як наяўную сустрэчу-пераклічку рэгіянальных купальскіх «галасоў» у адным месцы – на Рудабелскім Купаллі! Спеўныя дыялогі гуртоў (з Брэстчыны, Міншчыны і інш. рэгіёнаў Беларусі, а таксама Літвы, Украіны, Латвіі, Расіі, Польшчы) па задуме рэжысёра маркіруюць віртуальны розгалас купальскай этнафоніі розных прасторавых локусаў (рэгіёнаў і земляў) у адным часе (купальскай ночы).

Вядома, пры адпраўленні абраду ва ўмовах гарадской рэканструкцыі непазбежны элементы мастацкага пераасэнсвання, аднак яны маюць на мэце падкрэсліць сэнсавыя асаблівасці абрадавага свята, не парушаючы норм народнай этыкі і эстэтыкі і пакідаючы месца для імправізацыі выканаўцаў. Таксама ўключэнне тэхнічных сродкаў (мікрафонаў для выканаўцаў і вядучай, фонавай музыкі і гукавых эфектаў, фейерверкаў) непазбежна на буйным масавым свяце.

Рэжысёрскі план «Рудабелскага Купалля»

на Рэспубліканскім фестывалі фальклорнага мастацтва «Берагіня» –
25.06.2016

Час	Дзея Персанажы Рэжысёры Куратары гуртоў	Пляцоўка, мізансцэны	Музыка, спевы, аўдыяфон(CD)
20.00- 21.00	I. Завіванне вяноў	Гарадскі сквер – Лакалізацыя гуртоў вакол сваіх кветнікаў	Купальскія песні на завіванне вяноў, балады. Купальскія антыфоны
21.00- 21.30	II. Абход вёскі – шэсце на чале з Купалінкай і Купалішам Кіраўнікі і куратары гуртоў	Цэнтральная вуліца КУПАЛІНКА + КУПАЛІШ + сяброўкі Купалінкі Калона гуртоў: 1. «Этна-Суполка»	Купальскія песні. Купальскія антыфоны. Інструментальная музыка

¹ Паводле гэтых матэрыялаў студэнтамі спецыялізацыі «Этнафоназнаўства» БДУКМ ужо былі прадстаўлены шматлікія купальскія этнафанічныя праекты (дыпломны праект «Купалле на Віцебскім Падзвінні» (2008), «Купальская містэрыя» на фестывалях «Сонцаварот» (2013), і «Берагіня» (2008, 2010, 2012, 2014, 2016).

Час	Дзея Персанажы Рэжысёры Куратары гуртоў	Пляцоўка, мізансцэны	Музыка, спевы, аўдыяфон(CD)
		2. «Страла» 4. «Рапе» 5. «Мілавіца» 6. «Вянок» (в. Ракаў) 7. «Расіца» (в. Сарачы) 8. «Калыханка» (в. Міханавічы) 9. «Берагіня» (в. Мётча) 10. «Згадка» (в. Мачуль) 11. «Вытокі» (в. Дзятлавічы) 12. «Журавушка» (в. Адвержычы) 13. «Знічка»+ капэла (в. Палата) 14. «Нальшчаначка» (в. Жодзішкі) 15. «Казлоўчынскі ДК» ДУК 16. «Гулянок» (г. Сморгонь) 17. «Вербіца» (в. Іванава) 18. «Таняжанка» (в. Тонеж) 19. «Лёс» (в. Бабічы) 20. «Рудабельскія зорачкі» (г.п. Акцябрскі) 21. «Праменьчыкі» (г.п. Акцябрскі) 22. «Купалінка» (в. Пратасы) 23. «Перазваны» (г.п. Акцябрскі) 24. «Цярэшкавы шчодрыкі» (в. Рассветаўскі) 25. «Некрашынка» (в. Валосавічы) 26. «Reketukas» (Літва) 27. «Лазоры» (Расія) 28. «Елізаветціцы» (Расія) 29. «Жэмэрва» (Польшча) 30. «KUD ELEKTROPORCELAN» (Сербія) 31. «KUD ZLATIBOR» (Сербія)	
21.30- 21.40	III. Выхад да купальскага вогнішча Калона гуртоў уваходзіць праз браму на Купальскую паляну, утварае вакол вогнішча статычны карагод, Купалінка аб'яджае на кані пляцоўку Кіраўнікі і куратары гуртоў	Брама Купальская паляна – лакалізацыя гуртоў вакол вогнішча . Сцэна – вядучая Пладунова; музыкі гурту «Рапе»; спевакі гурту «Этна-Суполка»	1. Фанаграма ўрачыстай дударскай музыкі – Трэк № 1+Трэк № 2. 2. Замова вядучай «Ой, месяцу». 3. Гурт «Этна-Суполка» - Песня № 1 «У нас сягоння Купалачка».
21.40- 21.50	IV. Адорванне Купалінкай дзяўчат вянкамі Купалінка спускаецца з каня з дапамогай Купаліша , уваходзіць у купальскі статычны карагод абодва становяцца каля вогнішча (яшчэ не запаленага!). Да Купалінкі падыходзяць яе сяброўкі (Караліна, Таня, Марта, Хрысціна). Каля вогнішча раскладзены вянкi (20–30), сяброўкі бяруць іх (па 6–8) і з «блаславення» Купалінкі разыходзяцца чатырма промнямі (на захад-усход-поўнач-поўдзень), уваходзяць у фестывальныя гурты і ўскладаюць на галовы ўспадабаных ім дзяўчат вянкi. Вянкi раздаюць на працягу	Купальская паляна – Агульны статычны карагод гуртоў Вогнішча – каля яго Купалінка і Купаліш с запаленай паходняй	4. Песня № 2 «Йшла Купалка па вуліцы». 5. Песня № 3 «Купала на йвана» (пад дуды і барабан гурту «Рапе») 6. Замовы дзяўчат сінхронна, на іх фоне сола вядучай «Купала, купала, дзе ноч начавала?» 7. Песня № 4 «Купалінка».

Час	Дзея Персанажы Рэжысёры Куратары гуртоў	Пляцоўка, мізансцэны	Музыка, спевы, аўдыяфон(СD)
	гучання належных да гэтай дзеі песень. Купалінка з Купалішам статычна назіраюць за адорваннем вянкамі дзяўчат.		
21.50-22.00	V. Распальванне Купальскага вогнішча Купаліш уручае запаленую паходню Купалінцы , яна абыходзіць з ёю тройчы купальскае вогнішча, запальвае яго, калі агонь разгараецца, Купаліш пераймае паходню. Увесь час разгарання агню Купалінка ходзіць вакол вогнішча, назірае і падтрымлівае агонь. Карагоды гуртоў пачынаюць злучацца ў агульны карагод, які пад спевы і гукі барабанаў рухаецца «па сонцу», набіраючы моц.	Вогнішча – кругавы карагод гуртоў вакол вогнішча «па сонцу»	8. Песня № 5 «Сягоння ў нас Купала, то-то-то» (барабаны, бубны, варган). 9. На фоне жывога гучання песні – купальская «барана» з трэка № 4.
22.00-22.10	VI. Падтрыманне Купальскага агню Кругавы карагод паступова пераходзіць у карагод «змейкай», «ручаёк», разрываецца, утвараюцца карагоды ў карагодзе, г.д. Купалінка ходзіць вакол вогнішча, назірае і падтрымлівае агонь.	Купальская паляна – карагоды вакол Вогнішча	10. Песня № 6 «Ляцела дзераўцо» (пад дуды і барабан). 11. Песні № 7, 8 «Купала, Купала, дзе ты прабувала», «Чырвоная ружа» (антыфоны ў «дзве шоры»). 12. Прамова вядучай – фонам аўтэнтычная купальская песня з трэка № 5.
22.10-23.00	VII. Купальскае ігрышча – прэзентацыя купальскіх песень, гульняў і побытавых танцаў гуртоў Пасля Містэрыі Купальскага агню, уся грамада супыняецца і адвольным парадкам распалагаецца на Купальскай паляне: сядзяць на траве, посцілках, ходзяць ці стаяць – слухаюць спевы фальклорных гуртоў, глядзяць і ўдзельнічаюць у прэзентуемых гульнях і танцах. Куратары рыхтуюць выхад гуртоў загадзя, каля сцэны выстрайваць за адзін нумар.	Купальская паляна – глядачы, гурты. Сцэна – вядучая, «Этна-Суполка», гурты фестывалю	Вядучая аб'яўляе выступленне гуртоў як вітанне Рудабельскага Купалля ад Купалля рэгіёнаў – праз ключавыя словы песні «Ой, рана на Івана, кругом, кругом сонца ходзя, стана-вілась сонца – у(назва мястэчка, адкуль прыехаў гурт): 1. Купальскі заклік да Мінска Мінскія гурты – праграма з купальскіх песень, гульняў і танцаў свайго рэгіёна (па 10 хвілін.). 2. Купальскі заклік да Міншчыны. 3. Купальскі заклік да Магілёўшчыны. 4. Купальскі заклік да Гродзеншчыны. 5. Купальскі заклік да Брэстчыны. 6. Купальскі заклік да Віцебшчыны. 7. Купальскі заклік да Гомельшчыны

Час	Дзея Парсанажы Рэжысёры Куратары гуртоў	Пляцоўка, мізансцэны	Музыка, спевы, аўдыяфон(СD)
23.00- 24.00	VIII. Пусканне вянок па вадзе	Бераг возера – дзяўчаты кідаюць вянкі па вадзе, плывуць платы з запаленым агнём. Купальская паляна, Вогнішча – хто жадае, застаецца каля вогнішча, частуецца купальскімі прысмакамі і слухае ўжо пост- фальклорную музыку.	Заклік вядучай да варожбаў на вянках па вадзе. Развітальныя словы. Фонавая музыка на купаль- скую тэматыку ад беларускіх фальклорных гуртоў і фольк-мадэрн.

Такім чынам традыцыя святкавання Купалля аўтарам можа быць выкладзена ў наступным алгарытме мастацкай рэканструкцыі свята:

1. Сакральная абрадавая частка свята – Містэрыя.
2. Рэкрэацыйна-забаўляльная частка свята – Ігрышча (танцы, гульні, забавы, купальскія і пазаабрадавыя спевы, частаванне).

І самае галоўнае – аўтар і рэжысёр «Купалля» на фестывалі «Берагіня» імкунуўся разам з выкладчыкамі і студэнтамі кафедры этналогіі і фальклору БДУКМ актывізаваць яго глядачоў і ўдзельнікаў да ўспрыняцця галоўных ідэй і сэнсаў свята:

- Духоўнага яднання людзей на падмурку купальскай песні, народнай музыкі і танца.
- Еднасці грамады з роднай зямлёй праз мастацкія формы ўшанавання яе прыродных з’яў і пражывання яе музычна-паэтычнага эпасу (упрыгожванне сябе і наваколля кветкамі і вянкамі; песенныя і мастацкія вобразы Купалля; падтрыманне купальскіх абрадавых традыцый праз іх актыўнае ўзнаўленне).
- Спасціжэння трансцэндэнтных¹ канцэптаў быцця: антынамістычнага адзінства ўсяго жывога на зямлі і ў сусвеце (адасаблення-яднання зямлі і неба, верху і нізу, людзей і вышэйшых сіл, знешняга і ўнутранага і г.д.); глыбіннай сувязі жыцця соцыуму і жыцця космасу ў цыклічнай бесперапыннасці быцця; энэргіі радасці як рухавіка жыцця (захапленне і замілаванасць ад творчых праяў прыродных /моц, велічнасць, стыхійнасць, прыгажосць/ і людскіх /прыгажосць і дабрыня/)².

Спіс літаратуры

1. Конан, У.М.. Выбранае / уклад. М.А. Козенкі; прадм. М.А. Козенкі. – Мінск : Смэлтак, 2009. – 536 с. : іл. – (Выдатныя постаці Беларусі.)
2. Купальскі спеўнік : метадапаможнік / аўтар-укл. Т.А. Пладунова. – Мінск : Інстытут культуры Беларусі, 2013. – 160 с. : іл.
3. Толстой, Н.И., Толстая, С.М. К реконструкции древнеславянской духовной культуры (лингво- и этнографический аспект) // Славянское языкознание / VIII Междунар. съезд славистов, Загреб-Люблина, сент. 1978 г. – М. : Наука, 1978. – 469 с., 1 л. карт.

¹ Тансцэндэнтнае – філасофскі тэрмін, які характарызуе ўсё тое, што выходзіць за межы пачуццёвага вопыту і эмпірычнага пазнання; у Канта і тое, што недаступна тэарэтычнага пазнання, але з’яўляецца прадметам веры (Бог, душа, неўміручасць).

² Беларускі культуралаг А.У. Рагуля абагульняе эстэтычныя і этычныя якасці чалавека ў катэгорыю Хараства.

Вольга МЯДВЕДЗЕВА

(г. Мінск)

МЕТАДЫ НАВУЧАННЯ І ВЫХАВАННЯ ФАЛЬКЛОРНАГА ГУРТУ «СУНІЧКА» СРОДКАМІ БЕЛАРУСКАГА ФАЛЬКЛОРУ

У ХХІ ст. фальклор, безумоўна, існуе, але ён па большай частцы дэфармаваны сучаснымі інавацыямі і матывамі. Галоўная праблема – недахоп у грамадстве ведаў па гісторыі нашых продкаў, імкненне да эстэтыцы замежных культур і недакладныя метады навучання і выхавання пераемнікаў традыцыйнай культуры і мастацтва. А ўсё гэта выклікана недахопам сумленных спецыялістаў па навучанню падлеткаў у напрамку пераемнасці этнамастацтва, і, таксама, няведаннем народнай культуры і традыцыйнай педагогіцы бацькамі пры выхаванні дзяцей.

Асабліва ва ўмовах вялікага горада – сталіцы – можна пабачыць, як некаторыя мастацкія кіраўнікі калектываў непаважліва адносяцца да народнага мастацтва і насычаюць яго зусім сучаснымі або класічнымі сродкамі і формамі выразнасці і выдаюць вынік за фальклорны матэрыял. Гэта тычыцца не толькі харэаграфічнага і вакальнага напрамкаў творчасці, але і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

Праграмы па музычнаму выхаванню для вучняў агульнаадукацыйных школ амаль не прадугледжваюць вывучэнне беларускага музычнага фальклору. У дадзенай сітуацыі ўзнікае неабходнасць у арганізацыі фальклорных гурткоў і студый ва ўстановах пазашкольнай адукацыі і выхавання.

На базе дзяржаўнай установы адукацыі «Цэнтр дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі “Кантакт”», г. Мінск, з 2003 г. існуе *вакальна-фальклорны гурт «Сунічка»*. Асноўны ўзрост дзяцей 6–17 год. Кіраўнік гуртку прарабіла велізарную працу з дзецьмі розных узроставак груп у арганізацыі выхаваўчых адносін, абапіраючыся на ўзроставыя і індывідуальныя асаблівасці навучэнцаў. У гурт прымаюцца дзеці, якія не маюць развіты музычны слых і рытм, але жадаюць пазнаёміцца з беларускім музычным фальклорам.

Развіццё творчых здольнасцей фарміруецца на правільна арганізаванай форме працы: не толькі групавыя заняткі, але і індывідуальныя. Групавая праца ў ансамблі прадугледжвае сумесныя заняткі некалькіх чалавек для развіцця ўмення чуць і слухаць адзін аднаго, а таксама для сумеснага ўдзелу ў канцэртах і конкурсных праграмах. Індывідуальная форма заняткаў прадугледжана ў сувязі з тым, што ў кожнага вучня свае асаблівасці музычнага развіцця і для таго, каб акцэнтаваць яго ўвагу на пэўных момантах навучальнага матэрыялу.

Вядзецца праца над тэатралізаванымі вобразамі і злучэннем спеваў з элементамі харэаграфіі.

Гурт «Сунічка» мае багаты сцэнічны вопыт у розных напрамках музычнага мастацтва не толькі ў краіне, але і за яе межамі, таму ў іх адукацыйную праграму ўваходзіць азнаямленне з фальклорнымі традыцыямі іншых народаў. З дапамогай пэўных спецыялістаў гурт мае ў сваім рэпертуары спевы на польскай, чэшскай, нямецкай і англійскай мовах, што несумненна падабаецца навучэнцам і іх бацькам, якія ў некаторых выпадках з вялікім задавальненнем далучаюцца да выступу са сваімі дзецьмі.

У гурт «Сунічка» мною былі ўнесены некаторыя змены ў практычную частку праграмы навучання.

Мэта: выхаванне грамадзянска-патрыятычных якасцей падрастаючага пакалення сродкамі беларускага фальклору і далучэнне навучэнцаў да вясковай культуры продкаў ва ўмовах вялікага горада.

Мае галоўныя **задачы**, як мастацкага кіраўніка:

- абудзіць цікавасць сучаснай моладзі да мастацкай культуры і пашырыць светапогляд дзяцей і падлеткаў у межах традыцыйнай беларускай культуры;
- разгледзець асаблівасці спеўнай этнафоніі розных рэгіёнаў Беларусі;
- развіць творчыя здольнасці: спевы, харэаграфія і тэатральнае майстэрства;
- узбагаціць дзяцей беларускамоўным запасам слоў;
- пабудзіць паважлівыя адносіны да кожнага ўдзельніка гурту праз беларускія гульні і размову.

Для гэтага выкастоўваюцца наступныя метады: славесны (бяседа і дыскусія), практычны (характэрныя распеўкі і практыкаванні), гульнявы, метады аўдыя-візуальнай і дэманстрацыйнай антрапатэхнікі.

На пачатковым этапе работы з дзецьмі ад кіраўніка патрабуецца прафесіяналізм, творчая ініцыятыва, ўменне выкарыстоўваць прагрэсіўныя метады навучання, якія садзейнічаюць фарміраванню індывідуальных здольнасцей навучэнца (творчага імпульсу, уяўлення, уражлівасці, музычнай памяці і г.д.). Гэта вялікая, карпатлівая праца.

За два месяцы работы дзеці пазнаёміліся з асноўнымі аспектамі каляднай абраднасці на Беларусі, разгледзілі песенныя традыцыі розных рэгіёнаў, і прынялі ўдзел у рэканструкцыі каляднага абыходу на Палессі.

Навізна ў падрыхтоўцы мерапрыемства зацікавіла дзяцей, з вялікім задавальненнем прайшоў прагляд культурна-антрапалагічнага фільма З.Я. Мажэйка «Палесскія калядкі» (1972), у якім яны пабачылі тэатралізаваныя моманты свята, пачулі аўтэнтычныя спевы і пазнаёміліся з сімваламі і персанажамі свята. Наступны этап – славесны метады – бяседа, дыскусія. Дзеці і падлеткі ўключаюцца ў аналіз і абмеркаванне матэрыялу, што развівае іх інтарэс да пазнавальнага працэсу ў падрыхтоўцы мерапрыемства. Малодшая група найбольш актыўна праявіла ініцыятыву ў пошуку каляднага матэрыялу, нават прынеслі песні з рускага фальклору для параўнання.

Практычны этап навучання пачынаецца з падрыхтоўкі пеўчага апарату (індывідуальны падыход з улікам узроставых асаблівасцей). Фарміраванне тэарэтычных і практычных ведаў аб гігіене голасу і спеўнай культуры.

Каб узмацніць зацікаўленасць дзяцей і падлеткаў пры развучванні музычнага фальклорнага матэрыялу выкарыстоўваліся аўдыя- і відэазапісы не толькі саміх носьбітаў, але і постфальклорных сучасных гуртоў, якія скіраваны на захаванне менавіта аўтэнтычнага беларускага народнага мастацтва.

Самы распаўсюджаны ў традыцыйнай культуры метады навучання сродкамі дэманстрацыйнай антрапатэхнікі застаецца актуальным у працы з вучнямі і сёння. Як з маленства ад бацькоў, так далей ад настаўнікаў дзеці пераймаюць такім шляхам асноўныя навыкі для жыцця і творчасці. Гэты метады найбольш арганічны, асабліва для навучэнцаў на пачатковым этапе. «З голасу на голас», «з нагі на нагу» дзеці развучваюць спеўны, танцавальны і гульнявы матэрыялы з захаваннем рэгіянальных дыялектаў.

За два месяцы ўжывання гэтых новых для гурту «Сунічка» метадаў дзеці паспелі набыць каштоўныя веды і навыкі для далейшага развіцця творчых здольнасцей, для засваення і далучэння да народнага мастацкага вопыту. Дзейнасць калектыву стала больш істотна накіравана на захаванне сістэмы традыцый беларускага народа сродкамі яго фальклору.

Валянціна ПРАНКЕВІЧ

(г. Чачэрск, Гомельская вобласць)

ДУША НАРОДА Ё ТАНЦЫ

Сёння мала чым можна здзівіць нашу моладзь, падростаючае пакаленне. Нашпігаваныя сусветнай павуцінай рознымі відамі інтэрнэтгульняў, падлеткі «завісаюць» у інтэрнэтнай прасторы, адхіляючыся ад навакольнага свету і чалавечых стасункаў. Іншы раз цяжка знайсці падыходы да выхавання ў іх пачуцця гонару за сваё паходжанне, родную мову, традыцыйную культуру. Як жа абудзіць у хлопцоў і дзяўчат цікавасць да прыгожага, адарваць ад манітораў камп'ютараў, сфарміраваць іх самасвадомасць і эстэтыку?

Дапамагчы вырашыць гэту сацыяльную праблему ў пэўнай ступені дапаможа народны танец. Так, менавіта ў ім закладзены асаблівасці нацыянальнага характару, чалавечыя пачуцці і ўражанні. Танец эстэтычна адлюстроўвае прыгажосць фізічную і псіхалагічную, фарміруе ўнутраную культуру і служыць сродкам нацыянальнага і патрыятычнага выхавання. Гэта гаючая вада, якая наталіць душу, прынясе асалоду ад усведамлення сваёй прыналежнасці і да гэтага свету, і да жыцця, і да гісторыі продкаў. Пры пастаноўцы розных танцавальных па, у дзіцяці, па-першае, паляпшаецца самаадчуванне, фарміруецца пластыка цела, шліфуецца ўменне весці сябе на сцэне, набываецца ўпэўненасць, рашучасць, ўменне лагічна думаць. А па-другое, танец аб'ядноўвае, дае пасыл для маральнага ўзбагачэння, навучае любіць музыку, абуджае зацікаўленасць да народнай харэаграфіі, стымуліруе да вобразнага мыслення і фарміруе духоўна багатую таленавітую асобу.

Трэба сказаць, што высокаінтэлектуальны грамадзянін станоўча глядзіць на навакольнае асяроддзе, не паддаецца маркоце, негатыўным адчуванням і дурным думкам, хутчэй спраўляецца з жыццёвымі перашкодамі. Таксама музыка, танец дапамагаюць справіцца з дрэнным настроем, знімаюць стрэс і настройваюць на пазітыўны лад, навучаюць ветлівасці і прыстойнасці. Падчас рэпетыцый і канцэртных выступленняў у падлеткаў не застаецца месца для шкодных звычак і гультайства. Гэта вельмі важна ў цяперашні час шырокай інфармацыйнай прасторы, адкуль юнакі і дзяўчаты пераймаюць не толькі станоўчыя якасці інстытута чалавека, але і набываюць дрэнныя звычкі, чэрпаюць адмоўную энергетыку, развіваюць такія рысы характару як жорсткасць, насілле, распуста.

Але і гэта яшчэ не ўсё, бо адным з важных момантаў беларускага народнага танца з'яўляецца пераемнасць пакаленняў. Кожны варты сябе беларус павінен ведаць этнаграфію малой радзімы, адметныя каштоўнасці мясцовасці і, канешне ж, культуру і побыт свайго краю. Нездарма кажуць, што ў танцы – уся душа. Сапраўды, праз рухі і мелодыю можна перадаць шум ветру і спеў салоўкі, горыч і асалоду, мудрасць і глупства. І тут шыкоўная падстава самарэалізавацца і праявіць талент дзецям сціплым, альбо наадварот – выплюхнуць шквал эмоцый і перапаўняючай энергіі непаседлівых і гарачым.

Танец аб'ядноўвае, гуртуе, выходзіць, навучае і дазваляе зірнуць на ўсё вакол іншым поглядам. І тое, што ў нас на Беларусі ёсць людзі апантанія і зацікаўленыя, чыё сэрца прасякнута любоўю да гістарычнай спадчыны, вельмі радуе. Яны памнажаюць бацькоўскую скарбніцу, захоўваюць радавыя карані і прапагандуюць беларускі фальклор. А ці ж гэтага мала для таго, каб пайсці за імі, заслухацца акампанеентам традыцыйных мясцовых найгрышаў, закружыць у віхуры феерычнага і запальнага танца жыцця, надзей і радасці.

Таццяна *КАРКОТКА*

(г. Вілейка, Мінская вобласць)

ФАЛЬКЛОРНЫ КАЛЕКТЫЎ «ЧАБАРОК». ТРАДЫЦЫЙНАЯ КУЛЬТУРА І ВЫХАВАННЕ

Дзіцячы фальклорны калектыў «Чабарок» створаны пры дзяржаўнай установе адукацыі «Вілейская гімназія № 2» у верасні 2001 г. Першым яго мастацкім кіраўніком была З.В. Крупская.

Калектыў шмат працуе над вывучэннем, захаваннем і прапагандай традыцыйнай беларускай культуры і асабліва культуры Вілейшчыны. Падчас этнаграфічных экспедыцый запісана вялікая колькасць твораў каляндарнай і сямейнай абраднасці, мясцовых народных танцаў і гульняў. Было падрыхтавана і паказана шматлікім гледачам мноства тэатралізаваных фальклорных свят і абрадавых дзеянняў: «Багач», «Стрэчанне», «Масленіца», «Вялікдзень», «Юр'я», «Сёмуха», «Купалле», «Жаніцьба Цярэшкі», «Вячоркі», «Вяселле», «Хрысціны», «Дзяды» і інш.

«Чабарок» пастаянны ўдзельнік раённых і абласных аглядаў-конкурсаў дзіцячай творчасці, Рэспубліканскага фальклорнага фестывалю «Берагіня». Калектыў мае шмат узнагарод, сярод якіх – адзнакі за самыя значныя перамогі – Дыплом першай ступені фестывалю «Берагіня» ў намінацыі «Народная песенная творчасць» і Дыплом за перамогу ў конкурсе фальклорных калектываў на Рэспубліканскім фестывалі «Юныя таленты Беларусі», які праводзіўся ў Нацыянальным дзіцячым аздараўленчым лагеры «Зубраня».

Дзіцячы фальклорны калектыў «Чабарок» быў створаны як творчая суполка пры этнашколе, якая плённа працавала ў гімназіі на працягу 10-і год. Кожны клас этнашколы ўтвараў фальклорны гурт і па выніках сваёй працы двойчы ў навучальным годзе дэманстраваў заліковае мерапрыемства – фальклорнае свята.

Праграмамі этнашколы былі прадугледжаны групавыя і індывідуальныя заняткі па спецыяльных вучэбных прадметах: фальклорны тэатр, мастацтва вуснага слова, фальклорныя спевы, музыка (гармонік, скрыпка, дудка, цымбалы), фальклорны танец, мастацкая праца (саломалляцтва, лозапляцтва, вышыванне, выцінанка, аплікацыя, роспіс, крой і шыццё, разьба па дрэве і інш.) і нават мастацкая гімнастыка і акрабатыка.

Асноўнымі прынцыпамі этнашколы былі: вучыць усіх дзяцей па жаданню, незалежна ад іх здольнасцей; заняткі па ўсіх прадметах праводзіць толькі на беларускай мове, выкарыстоўваючы цікавыя гульнёвыя формы; за асноўны матэрыял браць аўтэнтычныя фальклорныя творы і вывучаць іх не столькі для сцэнічнага ўвасаблення, колькі для ўжыткавага прымянення; у паўсядзённай практыцы прытрымлівацца народнага календара беларусаў.

Захаванне нацыянальнай адметнасці немагчыма зараз без апоры на ўстановы адукацыі і стварэння цэласнай сістэмы выхаваўчай работы. Пачатак такой сістэмы быў зроблены этнашкалай, якая даволі паспяхова працавала ў рэспубліцы. Першыя гады жыцця этнашколы ў Вілейцы былі вельмі складанымі. Мы распрацоўвалі канцэпцыю этнавыхавання, метадычныя парады па выкладанню спецыяльных прадметаў, сцэнарыі заліковых фальклорных мерапрыемстваў, сустракаліся з носьбітамі традыцыйнай культуры на Вілейшчыне і збіралі мясцовы фальклорны матэрыял. Паралельна ішло навучанне настаўнікаў, працавалі метадычныя аб'яднанні па розных кірунках этнавыхавання сучасных школьнікаў. На базе пачатковай школы № 6 і гімназіі № 2 (пазней далучыўся і дзіцячы садок № 11) рыхтаваліся і праводзіліся рэгіянальныя, абласныя і рэспубліканскія

навукова-практычныя семінары і канферэнцыі. Вяліся спрэчкі, у якіх часта сапраўды нараджалася ісціна. Работы было шмат, але і плён быў відавочным.

Сёння на шляху этнавыхавання існуе шмат праблем. Калі гаварыць пра праблемы пераймання, захавання і трансляцыі фальклору ва ўмовах сучаснай школы, то можна ўмоўна раздзяліць іх на некалькі асноўных блокаў: праблемы, якія датычаць умоў пераймання; праблемы, звязаныя з выяўленнем носьбітаў традыцыйнай культуры; з пераемнікамі, або нашымі вучнямі; і з арганізатарамі працэсу, або настаўнікамі [3, с. 170].

Гаворачы пра ўмовы пераймання фальклору, трэба ўзгадаць, што раней гэта адбывалася ў натуральных умовах жыццядзейнасці. Ніхто не быў у ролі настаўніка ці вучня і, тым больш, у ролі пасрэдніка. Дзіця з першых дзён свайго жыцця чула калыханкі, забаўлянкі, казкі; падрастаючы, забаўляла імі сваіх меншых братоў і сясцёр, потым, у дарослым узросце, паўтаралася ўсё для сваіх дзяцей, а ў старасці – для ўнукаў. Падобнае паслядоўна і арганічна адбывалася і з засваеннем іншых форм фальклору, сямейнай і календарнай абраднасці, працоўных і жыццёвых навыкаў. Цяпер традыцыя цалкам парушана. Носьбіты і пераймальнікі знаходзяцца ў штучных умовах, што не спрыяе раскрыццю творчага патэнцыялу першых і зацікаўленаму засваенню другіх [3, с. 170].

Калі гаварыць пра носьбітаў традыцыйнай культуры на Вілейшчыне, трэба адзначыць, што іх вельмі мала і з кожным годам становіцца ўсё менш. Яны адыходзяць, а разам з імі знікаюць і адметныя культурныя традыцыі кожнай вёскі. Ну а пакуль такія людзі ёсць, то мае сэнс працягваць працу па перайманню, збору і захаванню фальклорнай спадчыны.

«Вялікі ўплыў на разбурэнне традыцыі аказвае сучаснае тэлебачанне і навізаная ім і СМІ масавая культура, якая адводзіць чалавека ў свет бездухоўнасці. Многія з тых, хто раней яшчэ строга выконваў у сям'і традыцыйныя абрады, зараз забыліся пра іх» [3, с. 171].

Калі гаварыць пра праблемы, звязаныя з пераемнікамі, ці вучнямі, то трэба адзначыць, што большасць з іх, зноў жа ў сілу адарванасці ад жывой традыцыі, псіхалагічна не гатовыя к арганічнаму перайманню. Многія словы з фальклорных тэкстаў застаюцца для вучняў незразумелымі да канца нават пасля доўгіх тлумачэнняў. Менавіта таму ў нашай гімназіі мы стварылі этнаграфічны куток, каб больш даступна на наглядных матэрыялах дзеці маглі знаёміцца з тымі рэчамі, назвы якіх сустракаюцца ў фальклорных творах і амаль нічога не гавораць сучаснаму дзіцяці.

У працэсе этнанавучання сёння патрэбны новыя падыходы, новыя тэхналогіі, новыя методыкі. Нацыянальная свядомасць, патрыятызм і жаданне быць носьбітам традыцыйнай культуры не прыходзяць разам з апананнем народнага касцюма. Працэс гэты складаны. Ён, найперш, патрабуе падрыхтаванасці настаўнікаў. Ад іх прафесіяналізму, асабістай зацікаўленасці і любові да фальклорнай спадчыны, ад умення працаваць з дзецьмі і весці размову з носьбітамі традыцыйнай культуры залежыць вынік усёй гэтай складанай і адказнай справы.

Вілейскай гімназіі № 2 з настаўнікамі пашанцавала. Мы ганарымся тым, што ў нас доўгі час працавала і зараз падтрымлівае сувязі настаўніца фальклорнага танца З.В. Крупская, якая сама з'яўляецца адным з самых цікавых і багатых носьбітаў традыцыі на Вілейшчыне; у нас працуюць цудоўныя настаўнікі, якія шмат сіл аддалі этнашколе: К.І. Гардынец, М.М. Іваненка, Т.П. Матусевіч, С.Ф. Габрыновіч, А.Т. Паўлоўская і інш.

Прайшоў час, змянілася жыццё, памяняліся людзі, вобраз іх мыслення і стыль паводзін. Мы ніколі не вернемся да мінулага традыцыйнага ўкладу жыцця, і такая задача

не стаіць сёння перад этнавыхаваннем. Але нам трэба выходзіць нашых дзяцей сапраўднымі беларусамі, якія б ведалі гісторыю і культуру народа і ганарыліся тым, што яны беларусы. Працуючы з дзіцячым фальклорным гуртом «Чабарок», мы і стараемся імкнуцца да гэтай мэты.

Спіс літаратуры

1. Арлова, Г.П. Народная педагогіка ў выхаваўчай рабоце школы / Г.П. Арлова. – Мінск : ГВЗАТ «Маладняк», 1995. – 160 с.
2. Аўтэнтычны фальклор : праблемы вывучэння, захавання, пераймання : зб. навук. прац удзельнікаў VI Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі, Мінск, 27–29 красавіка 2012 г. / БДУКМ; редкал.: М.А. Мажэйка (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БДУКМ, 2012, – 254 с.
3. Іваненка, М.М. Праблемы пераймання аўтэнтычнага фальклору Вілейшчыны ў сістэме сацыяльна-педагагічнага праекта «Этнашкола» / М.М. Іваненка // Аўтэнтычны фальклор : праблемы бытавання, вывучэння, пераймання : матэр. навук.-метад. канферэнцыі (15–16 сакавіка 2007 г.). – Мінск, 2007. – С. 169–172.
4. Кухаронак, В.Г. Выхаванне дасканалай асобы – асноўная мэта народнай педагогікі беларусаў / В.Г. Кухаронак, Т.І. Кухаронак // Традыцыйная культура і дзеці. Выпуск 1 : Рэсп. эксперым. праект «Танцавальны фальклор і дзеці» / уклад. М.А. Козенка. – Мінск : БелДІПК, 2004. – С. 20–24.

Зінаіда КРУПСКАЯ

(в. Вілейка, Вілейскі район)

НАРОДНЫ ТАНЕЦ НА ВІЛЕЙШЧЫНЕ: ПЕРСПЕКТЫВЫ ЗБЕРАЖЭННЯ

*Не высахне народная крыніца,
Была і будзе чыстаю вадзіца.
Спрадвеку так вялося, ды і вядзецца –
У дзецях нашых гэта застанецца...*

З. Крупская

Вілейскі край – прыгожы і маляўнічы куточак, які мае багатую і слаўную гісторыю, сваю адметную этнакультуру. Для многіх з нас менавіта тут пачынаецца малая радзіма – зямля, якая абудзіла беларускасць, цікаўнасць і любоў да роднай мовы, захопленасць этнакультурай свайго рэгіёна. І ўсё мы пераймаем, як можам, ад носьбітаў народнай культуры. Гэтыя старэнькія бабулі і дзядулі ўмеюць лекаваць нашы душы сваімі мудрымі парадамі, песнямі, жартамі, забаўлянкамі, калыханкамі, скокамі. Яны вельмі сціплыя і добрыя людзі, па-вясковаму разважлівыя і таленавітыя, шчырыя і чыстыя. Гэта яны змаглі зберагчы і данесці да нашых дзён фальклор ва ўсёй яго паўнаце і прыгажосці.

Як часта сёння можна пачуць: «Каму трэба ваш фальклор – два прыхлопы, тры прытопы?..» Што казаць, напэўна, змест многіх фальклорных твораў схаваны ад пустых сэрцаў і няўважлівых вачэй. Тым не менш, можна не толькі растлумачыць сэнс, але і намаляваць жывую карціну, напоўненую цудоўнымі вобразамі, па-народнаму агучыць гэтыя вобразы і прымусіць разважаць разам з сабой, увайсці ў глыбіню і зразумець сэнс.

Людзі старэйшага ўзросту з'яўляюцца носьбітамі самабытнай вясковай культуры (і працоўнай, і ўжыткавай, і мастацкай). Яна ўвайшла ў іх душы і засталася там назаўсёды. Няма такой тэмы ў фальклору, якую б яны не маглі растлумачыць, прыводзячы шматлікія прыклады са свайго жыцця. Яркія і цікавыя расповеды іх аб тагачасных святах і абрадах можна слухаць гадзінамі. Нават не заўважаеш, як сам са слухача ператвараешся ва ўдзельніка падзеі.

Я лічу, што, пераймаючы ад носьбітаў фальклор, сучасныя вучні, падлеткі і моладзь, у першую чаргу, пераймаюць узор светаўспрымання, які зашыфраваны ці адкрыта паддзены і ў мове, і ў танцах, і ў песнях. Нават для цяперашніх дзяцей фальклор можа быць падмуркам грамадзянскага станаўлення, арганічнага ўспрымання народнага духу, вечнай маралі і хрысціянскай веры.

У сваёй працы з дзецьмі я заўсёды старалася выкарыстоўваць традыцыі народнай педагогікі. Усё тое, чаму навучылася сама за сваё жыццё ад мудрых людзей, назіраючы за імі і ў святы, і ў будні.

Амаль з дзяцінства і да сталага ўзросту я іграла на вяселлях па вёсках Вілейшчыны. За гэты час мной занатавана вялікая колькасць народных танцаў у розных варыянтах выканання. Гэтыя танцы амаль усе развучаныя мною з дзецьмі і настаўнікамі гімназіі і запісаныя на відэа, да іх прыкладзены нотны матэрыял. Зроблена значная праца па ўвекавечанню харэаграфічнай спадчыны Вілейскага краю. Вялікую дапамогу ў гэтым мне аказаў таленавіты музыка, чалавек, усім сэрцам улюбёны ў народную культуру, – Міхаіл Уладзіміравіч Ермаковіч. У маі 2016 г. яго не стала: ён адышоў у Вечнасць – светлая яму памяць... Менавіта Міхаіл Уладзіміравіч на слых запісаў ноты да кожнага танца, найграў мелодыі для запісу і сам па-майстэрску, у пары з Таісай Фёдараўнай Гамолкай, выконваў многія нашы танцы. Маю надзею, што гэты багаты матэрыял будзе запатрабаваны. І я з вялікай ахвотай, дакуль хопіць сіл, буду дапамагаць маладым не проста вывучаць рухі танцаў, але і ўспрымаць фальклор у цэласным арганічным адзінстве, сэрцам адчуваць псіхалагічную глыбіню і маральную чысціню спрадвечнай культуры народа.

Больш за 20 год я выкладала ў школах Вілейкі побытавы беларускі народны танец. За гэты час выпрацавала і ўдасканаліла многія методыкі, якія прадугледжваюць развіццё ў вучняў пластыкі, каардынацыі рухаў, музычнасці, выразнасці. А пачынала працу з простага: «Рабі за мной, рабі, як я!» Паказвала тыя ці іншыя рухі канкрэтных танцаў, вучні паўтаралі і запаміналі іх.

Шмат разоў адпрацоўваюцца асобныя элементы, прывязваюцца да рытму музыкі, узгадняюцца з рухамі партнёра ці партнёраў па танцы. Паступова нарошчваецца складанасць і разнастайнасць рухаў, расце колькасць вывучаных танцаў і майстэрства вучняў. З гадамі заўважыла, што тэхніка не павінна быць загнанай у штучныя рамкі. Галоўнае ў побытавым танцы – гэта ўменне абстрагавацца ад патрабаванняў класічнага канона і, выкарыстоўваючы прафесійныя навыкі, вызваліць пачуцці і цела ад харэаграфічных стэрэатыпаў, увайсці ў поле творчай імправізацыі. Менавіта гэта з’яўляецца неабходнай адметнасцю сапраўднага танцора ў народным разуменні.

Падпарадкоўваючыся заканамернасцям агульнай педагогікі, танцавальная педагогіка абапіраецца на дыдактычныя прынцыпы: выхаваўчага навучання; навуковасці і даступнасці вучэбнага матэрыялу; нагляднасці; сістэмнасці ведаў, уменняў і навыкаў; індывідуальнага падыходу; актыўнасці творчай дзейнасці; сувязі навучальнага матэрыялу з жыццём і інтарэсамі вучняў і інш. Акрамя агульнапрынятых прынцыпаў навучання, у харэаграфічнай педагогіцы існуюць і суб’ектыўна-індывідуальныя прынцыпы. Яны характарызуюцца асабістымі поглядамі настаўніка на спосабы практычнага ажыццяўлення намечаных мэт і задач, яго бачаннем прадмета і найбольш эфектыўных метадаў навучання.

Пры навучанні побытаваму танцу не ставяцца строгія патрабаванні, але наяўнасць творчай імправізацыі і тут сведчыць аб высокім узроўні выканаўцы. Як адзін з метадаў развіцця такіх здольнасцей – прапанова вучню выканаць некаторыя элементы імправізацыі пад музыку. Менавіта музыка задае характар імправізацыі, яе трэба адчуць душой і пастарацца выказаць прыгожымі рухамі. Гэтыя рухі могуць развівацца па класічных лініях і цалкам адпавядаць патрабаванням класічнай школы, але і свабодна выходзіць за іх межы. Безумоўна, тэхніка павінна стаць роднай мовай вучня, бо ў танцы ён не павінен думаць аб «літарах», з якіх складаюцца яго танцавальныя фразы. Калі навучанне

вядзецца з дзіцячага ўзросту, то дзіця танчыць аўтаматычна, у сілу сваёй ўласнай прыроды. Яго цела патрабуе танца, і яно само адчувае, як лепш танцаваць. Часта маленькія дзеці імправізуюць лепш, чым дарослыя, бо апошнія ўжо заняволеныя сваімі комплексамі. Вельмі важна адразу паказаць і прапанаваць дзецям такі танец, які задасць кірунак для «тэхнічнага» і «духоўнага» развіцця і пакладзе аснову станоўчай матывацыі далейшых заняткаў. Трэба паступова ісці разам з вучнем ад простага да больш складанага, падтрымліваючы яго асабістыя якасці і пралічваючы для яго на кожным новым этапе сітуацыю поспеху.

Танец – гэта гісторыя, якая расказваецца праз рухі і рытмы. І паколькі фальклор – з’ява гістарычная і жывая, то і фальклорны танец патрабуе творчай імправізацыі, якая можа з’явіцца толькі пры асаблівым унутраным адчуванні і спецыфікі самога побытавага танца, і гісторыка-культурнай складаючай усёй спадчыны беларускага народа. У сувязі з гэтым, вялікае значэнне мае выхаванне любові да традыцыйнай культуры беларусаў і ўсіх славянскіх народаў. Паралельна трэба вучыць дзяцей спяваць народныя песні і іграць на музычных інструментах, расказваць ім казкі, легенды, паданні, тлумачыць прыказкі і прымаўкі. Я часта апранала на ўрокі нацыянальны касцюм, каб падкрэсліць арганічную ўзаемасувязь усіх складнікаў нацыянальнай культуры, без якіх немагчыма зразумець сэнс, глыбіню і выразнасць народнага танца.

Раней у Вілейскай гімназіі № 2 было шмат фальклорных гуртоў. Часта ладзіліся фальклорныя святы, фестывалі і конкурсы. Праводзіліся метадычныя семінары для сваіх настаўнікаў і для настаўнікаў з устаноў адукацыі са ўсёй рэспублікі. Запашаліся на мерапрыемствы ў гімназію фалькларысты, самадзейныя музыкі і народныя майстры. Этнашкала даўно перастала існаваць, але па-ранейшаму гімназія стараецца працягваць тыя традыцыі, якія гадамі збіралі прыхільнікаў народнай культуры і дапамагалі зберагаць нашу спадчыну. Зараз мы разам з гімназічным калектывам «Чабарок», з клубам ветэранаў на базе гімназіі наладжваем фальклорныя святы, вечары народнага танца, майстар-класы для моладзі і ўсіх жадаючых. На такія мерапрыемствы збіраецца народ з Вілейкі, Маладзечна і нават з Мінску. Я шчыра радуюся гэтаму: і ў наш прагматычны век ёсць яшчэ людзі з жывой душой!

Памятаючы народную мудрасць: «Паміраць збірайся, а жыта сей!», стараюся, чым магу, дапамагаць роднай гімназіі. Мая матуля казала: «Для жывата і салома ядома, а для душы – мудрашы!» Сапраўды, фальклорныя творы ў паўнаце сваёй – цудоўны выхаваўчы матэрыял для душы; і шкада, што сёння не часта бачым мы прыклады зацікаўленасці гэтым матэрыялам.

Тым не менш, ад нас залежыць будучыня этнакультуры, і я ўпэўнена: нашы дзеці будуць гуляць у народныя гульні, будуць спяваць народныя песні, будуць скакаць і жартаваць, прымуць мудрасць вуснага слова, калі мы, дарослыя, сваім асабістым прыкладам будзем вучыць іх гэтаму. Тады не будзе ў нас праблем з патрыятызмам і грамадзянскай актыўнасцю.

Сёння яшчэ ёсць магчымасць вывучаць традыцыйную культуру і выходзіць на ёй дзяцей. Нашы ўстановы адукацыі павінны стаць цэнтрамі этнічнага выхавання і прапаганды народнай спадчыны свайго народа. Пачынаючы мэтанакіравана далучаць дзяцей да фальклору з садка, пачатковых класаў, мы ў свой час бачылі, што фальклор спрыяе фізічнаму, разумоваму і творчаму развіццю дзіцяці. А самае галоўнае, што з маленства фарміруецца духоўны стрыжань асобы – носьбіта нацыянальнай культуры, сапраўднага патрыёта свайго краю.

Валянціна ВАЙТОВІЧ

(в. Вяляцічы, Барысаўскі раён)

ПЕРАНОС ІКОНЫ Ў В. ВЯЛЯЦІЧЫ БАРЫСАЎСКАГА РАЁНА

Уяўленні нашых продкаў пра тое, свечкі – гэта не што іншае, як зоркі, якія запальваюць на нябёсах анёлы, носяць сакральны змест. З паданняў і легенд няцяжка ўбачыць, што свечкі запальваюцца на месцах, дзе адбываліся цуды, ці там, дзе чакаюць іхняй праявы. Калі адбылося пазбаўленне ад цяжкай хваробы альбо трэба зрабіць заслон блізкай бядзе. Калі трэба абараніцца ад цёмных сіл, нячысцікаў ці нават смерці, чароўнай сілай надзяляліся перадвелькодныя і велькодныя свечкі, а таксама чацвярговыя, вячальныя, грамнічныя і брацкія.

Працуючы ў архіве, адшукваючы звесткі пра вёску Вяляцічы і яе школу, у этнографа і гісторыка П. Шпілеўскага, які вывучаў і даследаваў жыццё Мінскай губерні, я знайшла запіс аб тым, што народ у Вяляцічах вельмі набожны. Школа, дарэчы, адна са старэйшых у Барысаўскім раёне, яна адкрылася ў 1845 г. У Вяляцічах была царква, таму вёску называлі сялом.

Як і ўсе веруючыя, людзі ў Вяляцічах шанавалі царкоўныя сімвалы. Калі доўга не было дажджу, збіраліся старэйшыя сяльчане і са свечкамі і малітвамі абыходзілі палеткі, прасілі Бога паслаць дождж. І цуд адбываўся.

Асаблівую ролю пры зваротах да Бога выконвала ў сяле брацкая свечка Святога заступніка архістратыга архангела Міхаіла. Слова «архістратыг» у царкоўным слоўніку азначае «галоўны, кіраўнік усіх анёлаў». У кожнага з людзей ёсць свой анёл-ахоўнік.

Паводле адкравенняў Святога Іаана Багаслова, Святы Міхаіл лічыцца заступнікам хрысціян, абаронцам ад хвароб, розных спакус, хутка дапамагае ўсім, хто да яго звяртаецца са сваімі цяжкасцямі, просьбамі. Архістратыгу Міхаілу моляцца аб пазбаўленні ад хвароб, ад бед, заўсёды, пачынаючы з будаўніцтва новай хаты да засялення ў яе. Дарэчы, пераязджаючы ў новую хату, спачатку ўносяць абраз і запаленую свечку, хлеб і свяцоную ваду, пускаюць ката.

Ва ўяўленнях народа Святы Міхаіл стаў пераможцам нячыстай сілы і ўсяго «чортавага», збавіцелем ад бед і нападкаў, абаронцам воінаў, заступнікам ад грому. Ён апякун людзей, і таму ў Міхайлаў дзень, 21 лістапада, стараліся не працаваць: «ні тапаром, ні нажом, ні кросен не ткалі, каб не абідзіўся Міхаіл».

Менавіта 21 лістапада, у дзень Святога Міхаіла, і адбываецца ў Вяляцічах перанос свячы. Абрад, як і самі Вяляцічы, старажытны. Ён вядзецца ад часу заснавання тут царквы кіеўскімі манахамі.

Гэтую царкву мясцовыя жыхары называлі манастырком (кляштаром), бо была яна заснавана на ўзвышшы сярод балота, дзе згодна з паданнем, кіеўскія манахі ўбачылі і перанялі ікону, якая плыла па рацэ Начы (да нашага часу на гэтым месцы, дзе зараз знаходзяцца могілкі, засталася невялікая каплічка). Каб пераадолець багну-балота і трапіць у царкву, мясцовыя жыхары неслі «гаць» у выглядзе драўляных чурбаноў з выразанымі на іх выявамі галавы жывёл, выявамі рук, ног, іншых частак цела, ахвяроўваліся і прасілі дапамогі ў святых, пераносілі свечку з хаты ў хату. Манахі дазвалялі насіць нават цудадзейныя абразы святых.

Паводле сцвярджэнняў жыхароў Вяляціч, у час руска-шведскай вайны кляштар быў закрыты, а пазней і разбураны. Абразы раздавалі бліжэйшым царквам, некаторыя

мясцовыя жыхары разабралі па пасёлках – так называліся вуліцы. Самая старажытная і пачытаемая ікона – абраз Святой Дзевы Марыі – была аддадзена ў царкву в. Вяляцічы. Вуліцы Цэнтральнай (Сёмы пасёлак) дасталася ікона Святога Міхаіла. Паселішча за ракой атрымала абраз Святога Георгія – Юр’еўскую ікону. Астатнія пасёлкі, якія называюцца згодна з нумарацыяй Першы, Другі, Трэці, Чацвёрты, Пяты, Шосты, Дзявяты, Дзясяты (яшчэ адна назва – Качарга), Дванаццаты, узніклі ўжо ў савецкі час, калі сталі дзяліць зямлю і на кожную сям’ю давалі надзел. Раней у адной хаце жылі па дзве-тры, а то і паболей сем’яў. Бацькі не дазвалялі сынам аддзяляцца, каб не драбіць зямельку.

З прыходам савецкай улады змянілася і зямельная палітыка. Узніклі новыя пасяленні. Звычайна побач сяліліся блізкія родзічы. Так, на Першым пасёлку пераважаюць Касцюковічы, на Другім – Грукі і Гермаліды. Дарэчы, тут нарадзілася і вырасла, а потым апынулася на Мядоччыне і праславіла яе Марыя Ціханаўна Абрамовіч (дзявочае прозвішча Гермалід) – былы дэпутат Вярхоўнага Савета СССР.

Так як палітыка савецкай улады была скіравана на барацьбу з царквой і верай, новыя пасёлкі не атрымалі і не мелі «сваіх» абразоў.

З даваенных часоў склаўся ў Вяляцічах звычай пераносіць не толькі свячу, але і ікону: на вуліцы Цэнтральнай – абраз Святога Міхаіла, а за ракой – Юр’еўскую ікону.

З цягам часу падтрымліваць гэту слаўную традыцыю стала некаму. На Дзясятым пасёлку старэйшыя паўміралі, а маладым не перадалі абрад у спадчыну. Тут пасяліліся прыезджыя людзі, толькі некалькі хат засталася з мінуўшчыны. У адной з іх і знаходзіцца ікона Георгія Пабеданосца. У царкву не хоча аддаваць яе гаспадыня.

Абрад пераносу атрымаў назву «Міхайлаўская свяча». Свяча і ікона пераносіцца з хаты, дзе была цэлы год, у наступную хату, гаспадары якой пажадалі яе прыняць. У час урачыстага шэсця нясуць і крыж. Уключэнне крыжа ў шэсце адбылося адносна нядаўна, з прыходам у пабудаваную ў 2000 г. Вяляціцкую царкву пратаіерэя айца Фёдара.

Дарэчы, старую царкву ў в. Вяляцічы разбурылі пасля вайны. З яе бярвенняў пабудавалі школьную спартзалу, сталярную і слясарную майстэрні, сельмаг. З бярвёнаў старога сельмага адзін чалавек пабудаваў сабе гараж, які неўзабаве згарэў. А гаспадар гаража праз некаторы час быў забіты непядалёку ад Лошніцы. Паважаны былы дырэктар школы Георгій Сямёнавіч Шыёнак, яры атэіст, у 1961 г. памёр ад раку. Няма ўжо і тых будынкаў, якія нагадвалі людзям аб разбурэнні царквы.

У вайну свечкі і ікону не насілі: немцамі было забаронена збірацца і хадзіць па вуліцы гуртом. Усю вайну ікона захоўвалася ў дзёда Цімоха на Сёмым пасёлку. Пасля вайны перанос святынь аднавіўся, але ганенні камуністаў на рэлігію і царкву прымушалі вернікаў хавацца – абрад адбываўся бліжэй да вечара, а то і познім вечарам.

Пакуль у Вяляцічах не пабудавалі новую царкву, найбольш патрэбныя для веруючых рытуалы ажыццяўляліся ў тым доме, дзе знаходзілася свяча з іконай: набожныя мужчыны свяцілі *пасху* (велікодныя булкі і фарбаваныя яйкі), хрысцілі дзяцей, свянцілі на Спаса яблыкі.

Прыняць свячу і ікону ў сваю хату кожны лічыў за гонар. Але існавалі і пэўныя правілы. Быць захавальнікамі іконы могуць жыхары толькі адной вуліцы. Пераносіць ікону цераз раку нельга, нават калі на другім баку ёсць жадаючыя яе прыняць.

Лічыцца, што паміж удзельнікамі абраду павінны ўсталявацца моцныя сяброўскія сувязі, людзі абавязаны дапамагаць адно аднаму ў час бяды, радавацца ў шчасці, не сварыцца. Калі ж чалавек паводзіць сябе непатрэбным чынам – сварыцца з суседзямі, выпівае, не хоча працаваць – стаць ахоўнікам свечкі і іконы яму не дазваляюць.

Як жа адбываецца перанос іконы? Раней ў той хаце, дзе ўжо год знаходзілася ікона, збіраліся напярэдадні жанчыны і, памаліўшыся, рабілі з прынесенага воску тры вялікія, тоўстыя свечкі. У наш час свечкі купляюць у Васкрасенскім храме ў Барысаве. Складаюць спіс тых, хто прымае да сябе ікону, каб у царкве памянулі ўсіх за здароўе. Тыя, хто перадаюць ікону, таксама пішуць усіх родных у спіс за здароўе. Далей спіс працягваецца імёнамі тых, хто ўдзельнічае ў абрадзе. Раней, калі людзей было шмат, у спіс уключалі толькі дарослых – мужчын і жанчын. У апошнія гады вырашылі маліцца і за здароўе дзяцей.

Напрыклад, сёлета у спіс было ўключана аж 50 чалавек. Уключылі сюды цяжкахворых, калі нават сям'я не бярэ да сябе іконы. У 2016 г. гэта Ільюшонак Вольга Мікалаеўна (яна працавала некаторы час і ў Мётчанскай школе).

21 лістапада ўсе ідуць у царкву. Раней, калі ў Вяляцічах царквы не было, ішлі ў Зорычы (ранейшая назва – Сморкі). Зорыцкая царква – гэта помнік драўлянай архітэктуры XIX ст., яна знаходзіцца пад аховай дзяржавы. У царкве асвятчаюцца прынесеныя тры свечкі. Адна застаецца ў храме, другую перадаюць гаспадарам, якія будуць прымаць ікону, трэцюю бяруць гаспадары хаты, дзе знаходзіцца ікона.

У час малітвы людзі стаяць з запаленымі невялікімі свечкамі, якія дае ім бацюшка. У канцы малітвы чытаецца ўжо ўпамянуты спіс за здароўе, які аплачвае царкве гаспадар той хаты, дзе знаходзілася ікона.

Пасля службы ўсе ўдзельнікі абраду ўрачыста накіроўваюцца ў хату, дзе знаходзіцца ікона. Да свята Міхайлаўскай свячы гаспадары ўпрыгожваюць хату па-святочнаму, калі неабходна, нават робяць рамонт. Тое ж самае адбываецца і ў хаце, прымаючай ікону.

Увайшоўшы, госці падыходзяць да іконы, цалуюць яе, запальваюць асвечаную ў царкве вялікую свечку. Гэтую свечку ставяць у банку з жытам (у адрозненне ад свечкі, якую ставяць пры пакойніку ў банку з крупамі). Раней побач клалі хлеб, яйкі, сала, іншыя прадукты ці стравы. Зараз кладуць грошы, хто колькі можа, не скупяцца.

Бацюшка зноў чытае малітву і спіс за здароўе. Затым гаспадары запрашаюць усіх за стол. На пачэсным месцы – айцец Іаан і гаспадары, якія будуць браць ікону. Святы Міхайла – апошняе вялікае свята перад пачаткам Піліпаўскага посту, таму за сталом пяюць як святыя, так і свецкія песні, бо затым ужо да Каляд весяліцца будзе нельга: «Міхайла – усім святам папіхайла».

У канцы вячэры падаюцца рытуальныя стравы: наварыстая, з кураціны, юшка, крупеня з мясам, каша, звычайна грэцкая.

Затым працэсія на чале з бацюшкам накіроўваецца да хаты, дзе прымаюць ікону. Мужчыны нясуць ікону, а гаспадыня нясе на падносе хлеб, банку з жытам і свячой, царкоўнае віно. Астатнія ўдзельнікі трымаюць у руках запаленыя свечкі, ідуць урачыста, спяваюць святыя песні.

Гаспадыня, якая прымае ікону і свячу, засцілае ў варотах *кавёр* (дыван) і сустракае гасцей таксама з накрытым падносам, дзе ёсць хлеб, віно і асвечаная ў царкве свяча ў банцы з жытам.

Сустрэўшыся ў варотах, гаспадыні абменьваюцца спачатку жытам, дзе стаяць свечы, затым хлебам, наліваюць у чаркі віно і абменьваюцца чаркамі, выпіваюць, абменьваюцца бутэлькамі, жадаюць адна адной здароўя і шчасця.

Затым старэйшы гаспадар бярэ крыж, нехта з мужчын гаспадарскай хаты – ікону, уносяць у хату і ставяць на куце пад абразамі. Запальваюць свечку. Бацюшка моліцца і чытае спіс за здароўе. Гаспадыня запрашае за стол, дзе зноў на пачэсным месцы бацюшка і ўжо гаспадары той хаты, адкуль прынеслі ікону.

Я ганаруся тым, што мне пашчасціла далучыцца да такога важнага дзейства, такога шаноўнага рытуалу. У 2016 г. я ўжо ў другі раз прыняла ікону і свячу. Завуць мяне Валянціна Адамаўна Вайтовіч. У Вяляцічы прыехала з мужам і сынам у 1965 г. Мой педагогічны стаж – амаль 50 год. У Вяляціцкай школе адпрацавала 40 гадоў настаўнікам гісторыі, стварала музей, працавала ў архіве ў Мінску.

Аднойчы бабуля майго вучня запрасіла мяне ў госці: «Прыходзь, не пашкадуеш, уба-чыш абрад – перанос свячы і іконы». Я падрабязна апісала абрад, сказала аб ім тагачаснаму дырэктару школы Д.А. Касценічу. Ён паспрыяў таму, каб гэтае апісанне стала адной са старонак экскурсіі па гісторыі Вяляціч. Затым каштоўнасць абраду ацанілі ў раёне, вобласці, а ў 2015 г. ён быў унесены ў спіс нематэрыяльнай культурна-духоўнай спадчыны беларусаў.

Святы Міхайла! Малі Бога аб нас, беражы і дапамагай нам!

Вольга САЧЫК

(в. Мінск)

УЗОРНЫ КЛУБ АМАТАРАЎ ФАЛЬКЛОРУ «КАТРЫНКА» ЯК ТРАНСЛЯТАР БЕЛАРУСКАЙ ТРАДЫЦЫЙНАЙ СПАДЧЫНЫ КАМЯНЕЧЧЫНЫ

Са старажытных часоў культура беларусаў, як і ўсіх народаў свету, была звязана са святамі народнага календара. Традыцыйныя танцы суправаджалі ўсе святы і народныя абрады беларусаў. Спачатку яны былі злучаны ў адно сінкрэтычнае цэлае з песняй, музыкай, элементамі драматычнай акцёрскай ігры; неад’емнай часткай уваходзілі ў розныя абрадавыя дзеянні. З часам танец вылучыўся ў самастойны від мастацтва і пачаў развівацца. Першапачатковыя формы танцаў – карагоды, танцы ў якіх адлюстроўваўся працэс працы, а таксама паляўнічыя і ваенныя танцы. Паколькі народнае мастацтва кожнага народа мае сваё непаўторнае аблічча, самабытныя асаблівасці, якія праяўляюцца ва ўсім комплексе яго выяўленчых сродкаў, то і танцы кожнага народа – гэта адмысловыя мастацкія сістэмы, дзе спалучаны: наборы танцавальных па, характары рухаў і поз, манеры іх выканання, спосаб сувязі з рытмам і метрам музыкі, тэмпы, кампазіцыі, прасторавыя малюнкі і інш.

Што тычыцца танцавальнага фальклору маёй малой радзімы Камянеччыны, – ён нясе рысы традыцыйнай культуры свайго рэгіёна (сумежжа Панямоння і Заходняга Палесся). Мы жывем на тэрыторыі, дзе гістарычна адбылося змяшэнне розных культур: беларускай, польскай, украінскай і рускай. Адна з кіраўніц высокаўскага клуба аматараў фальклора «Катрынка» А.М. Зайцава расказвала мне, што падчас этнаграфічнай экспедыцыі ў в. Такары, якая знаходзіцца ў трох кіламетрах ад г. Высокае, яны даведаліся аб наступных фактах: у канцы XVIII – пачатку XIX ст. вёска распалагалася па абодвух берагах ракі Катэрка. На адным з берагоў стаяла праваслаўная Свята-Міхайлаўская царква, збудаваная ў 1816 г. – гэта частка вёскі называлася Казаччына. На другім беразе стаяў драўляны касцёл Уздвіжання Крыжа Гасподня, і гэты бераг называўся Шляхетчына. А ў вёсцы Ставы, на пачатку XX ст., на працягу тыдня магла двойчы змяніцца ўлада, і нават назва дзяржавы, якой належыла вёска. Усё гэта знайшло адбітак у рэгіянальным фальклору Камянеччыны.

Камянецкі раён знаходзіцца на захадзе Беларусі. Гэты край своеасаблівы, адметны сваёй непаўторнасцю і каштоўнасцю вялікай спадчыны. Памежжа з Польскім Палессем дае свой адбітак на мясцовую фальклорную спадчыну. Змяшэнне культур надае самабытнасць і непаўторнасць мясцоваму дыялекту, касцюму, абрадам, песням, танцам. У нашым дыялекце можна пачуць словы з розных моў і ён больш падобны на ўкраінскую мову. А танцы... «Місяць», «Лысы» – мелодыі, падобныя на рускія, «Кракавяк», «Падыспань», «Ойра» – на польскія, а «Падэгрэс», «Шлям-фок» – танцы зусім падобныя на шляхецкія танцы гараджан. Разам з тым – у такім спалучэнні і яго мясцовых рысах адсочваецца лакальная своеасаблівасць, непаўторнасць, уласны мастацкі стыль. Таму даследаванне сапраўднай традыцыйнай культуры Камянеччыны – важны крок у напрамку захавання культурнай разнастайнасці Беларусі.

Засвойць танцавальныя фігуры і рухі, вядомыя нашым продкам, перадаць іх глыбінны сэнс, а таксама выхаваць гарманічна развітую асобу сродкамі беларускага фальклору і традыцыйнай спадчыны рэгіёна – агульныя напрамкі дзейнасці ўзорнага клуба аматараў фальклору «Катрынка». У 2000 г. клуб быў створаны на базе ДУА «Цэнтр дадатковай

адукацыі дзяцей і моладзі г. Высокае» з мэтай вывучэння народнай творчасці. Кіраўнікамі яго сталі Л.І. Лізякіна, А.М. Краўчук і А.М. Зайцава. За першыя гады работы ў калектыве яны зрабілі вялікую справу, якая ўключала ў сабе далучэнне дзяцей і моладзі да агульначалавечага і этнічнага вопыту, выхаванне патрыятызму і любові да Радзімы, развіццё інтарэсу да традыцыйнай культуры Радзімы. Ужо ў 2005 г. клуб атрымаў званне «ўзорнага». У складзе ўзорнага клуба аматараў фальклору «Катрынка» чатыры ўзроставыя групы: падрыхтоўчая, малодшая, сярэдняя, і старэйшая, – агульнай колькасцю 50 чалавек. Клубам арганізуююцца і праводзяцца экспедыцыі і паходы, з мэтай вывучэння мясцовых абрадаў, звычаяў, гульняў, касцюмаў, песень, ладу жыцця, збору экспанатаў для папаўнення экспазіцыі музейнага пакоя «Беларуская хатка», які знаходзіцца ў Цэнтры дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі г. Высокае.

Народныя танцы, якія вывучаюцца ў калектыве і папулярныя сярод са сцэны, спрыяюць развіццю творчых здольнасцей, захаванню традыцый, як рэгіянальных, так і заснаваных на агульначалавечых каштоўнасцях, якія ніколі не губляюць свайго значэння, бо абапіраюцца на мудрасць народа. Беларусы, адчуваючы сябе часткай чалавецтва, цвёрда трымаюцца сваіх каранёў, сваёй гісторыі, агульна-нацыянальных, маральных і эстэтычных ідэалаў. Танцавальны рэпертуар клуба даволі багаты. Гэта карагоды, танцы з прыпеўкамі і танцы-гульні, вальсы і полькі, парныя і сольныя танцы. Напрыклад, танец-гульня «Полька “Цыганачка”» запісана ў Камянецкім раёне, в. Навасёлкі ад Ганны Рыгораўны Клімук. Усім вядомыя побытавыя танцы «Кракавяк», «Лысы», «Місяць Ставскі» запісаныя ад Галіны Паўлаўны Пацыкайлік у Камянецкім раёне, в. Ставы.

Калі адзначыць, што народ большай частцы Беларусі танцуе кадрылі, то нашаму мікрараёну ўласцівы вальсы. «Шляхецкі вальс» альбо «Навасёлкаўскі вальс» – яны адметны сваёй непаўторнасцю, пастановай рук, танцавальнымі рухамі. А калены аднаго з гэтых вальсаў гучаць так: «Паненкі до круга», «Чэрэз дзве паненкі, трэця мая», «Хлопцы до круга», «Кошычак» і др. Як дыялект, так і пластычныя элементы танца маюць польскі адценак.

Беларускія песенны фальклор таксама займае важнае месца ў рэпертуары клуба. Спевы – гэта дзейсны сродак эстэтычнага выхавання і духоўнага ўдасканалення асобы. У песенны рэпертуар клуба ўваходзяць песні, запісаныя як у Камянецкім раёне, так і ў сумежных з ім тэрыторыях, у тым ліку і за межамі краіны. Лірычная песня «Мала пташэчка», жартоўная «Не ходзь кола ружы...» запісаны ад Клімовіч Валянціны Паўлаўны з в. Дабраводы (Польшча).

Сярод метадаў засваення народнай культуры рэгіёна быў выкарыстаны медад «уклучнага назірання», а таксама метады «дэманстратыўнай антрапатэхнікі», што ўяўляе сабой развучванне матэрыяла пры непасрэдным назіранні за носьбітамі традыцыі, калі перайманне адбываецца «з голасу на голас», «з нагі на нагу».

Узорны клуб аматараў фальклору «Катрынка» дзякуючы адказным кіраўнікам, вялікаму рэпертуару з помнікаў сваёй рэгіянальнай спадчыны і наяўнасці дзяцей, якія паважаюць сваю культуру, з'яўляецца транслятарам беларускай традыцыйнай спадчыны. Калектыву прымаюць ўдзел у розных раённых, абласных, рэспубліканскіх і міжнародных конкурсах і фестывалях: Міжнародны фестываль дзіцячай творчасці «Ноты прыязні» ў г. Гайнаўка (Польшча, 2006 г., дыпламы II і III ступені), Міжнародны фестываль фальклору і хлеба ў Ціханаўцэ (Польшча, 2007 г., дыплом лаўрэата), Рэспубліканскі агляд-конкурс фальклорных калектываў «Веснавы танок» (2008 г., дыплом I ступені, 2010 г. – Гран-Пры).

З 2016 г. клуб пачаў праводзіць этнадыскатэкі. Сустрэчы, на якіх клуб паказвае запла-
наваныя ім танцы і навучае гэтым танцам моладзь, якая спрабуе далучыцца да трады-
цыйнай культуры свайго краю. Такія дыскатэкі праводзіліся на свяце горада Высокае, на
фестывалі «Радавод», на адкрыцці заставы.

Галоўны вынік дзейнасці клуба «Катрынка» па захаванню фальклору Камянеччыны –
у арганізацыі пастаяннай перадачы навыкаў майстроў народнага мастацтва новым пака-
ленням мясцовых беларусаў, а таксама – у папулярызацыя беларускай культуры ў ася-
родку другіх народаў Еўропы.

Фальклорны клуб «Катрынка» робіць гэта, на мой погляд, для таго, каб захаваць
традыцыі, заснаваныя на мясцовых і агульначалавечых каштоўнасцях, якія ніколі не
губляюць свайго значэння, бо абапіраюцца на мудрасць народа, які цвёрда трымаецца
сваіх каранёў, сваёй гісторыі, маральных і эстэтычных ідэалаў.

Марыя КОСКІНА

(в. Дроздзіна, Барысаўскі раён)

Я І МОЙ ЛЕС

*Мой родны кут, як ты мне мілы,
Забыць цябе не маю сілы!
Не раз, утомлены дарогай,
Жыццём вясны мае убогай,
К табе я ў думках залятаю*

І там душою спачываю.

Якуб Колас

Я не спяшаючыся іду па вясковай вуліцы, вуліцы майго маленства, майго юнацтва. Мінаю апошнюю хату – і адразу мяне сустракае мой лес, мой свет спакою і душэўнага адпачынку.

Цішыня... Дзесьці ўдалечыні спяваюць птушкі, але так ціха, што іх амаль не чуваць. На ўскрайку лесу ты нікога не ўбачыш, акрамя зайцоў, таму што зусім побач вёска. Ды і іх тут можна сустрэць толькі вясной, у іншы час яны хаваюцца як мага глыбей у зараснікі.

Заходзіш далей у лес, ідзеш па знаёмых мясцінах і пачынаеш успамінаць усе самыя лепшыя моманты, лепшыя стасункі, якія былі паміж табой і лесам. Успамінаеш свой самы першы паход у лес, і хоць гэта было вельмі даўно, ты памятаеш кожную дэталю той незабыўнай падзеі.

Маленькая тады яшчэ была. Памятаю, як ледзь паспявала за матуляй і старэйшай сястрычкай. Баялася адстаць, але і па баках азіралася, разглядала прыгажосць, якая панавала ў лесе. Была летняя раніца і ўсё вакол пералівалася, ззяла кропелькамі расы. Дарога здалася доўгай, але і ўражанняў было шмат. «Як у чарадзейнай казцы пабывала», – думала я дома, успамінаючы лес.

Пасля было шмат лясных вандровак – і ў грыбы і ягады, і ў паходы з сябрамі і аднакласнікамі, і проста так, адпачыць. Але адчуванне цудоўнага заўжды было нязменным. У лесе адпачывае і душа, і цела. Ходзіш па знаёмых сцежках, любуешся лясной прыгажосцю, успамінаеш, разважаеш, думаеш. Ідзеш далёка-далёка, і сама не заўважаеш, як хутка бяжыць час. Трэба вяртацца, развітвацца з лесам, але ты робіш гэта з лёгкасцю, таму што ведаеш, што зноў вернешся сюды. У лесе застаюцца твае самыя патаемныя сакрэты, якія ты не адкрываеш нікому-нікому.

І вось ты зноў тут. Лес па-ранейшаму радасна сустракае цябе. Але птушкі ўжо не пяюць, не шумяць зялёныя дрэвы. Зіма. У лесе цішыня і спакой. Пад нагамі храбусціць снег. Зноў ідзеш па знаёмых дарогах, шукаеш свае сцяжынкі, прыходзіш да патрэбнага табе месца. Тут пакуль нікога няма, але шмат слядоў. Ты прыйшла ў госці да лесу не з пустымі рукамі – прынесла соль. Гэта для ласёў. Хутка яны з'явяцца і знойдуць твой пачастунак. Трэба вяртацца, каб не спалохаць лясных жыхароў. Хай ласуюцца.

Мой лес – гэта не проста лясны масіў. Тут шмат мясцін з таямнічымі і загадкавымі назвамі: «Нупрэва», «Крыжы», «Нямецкія могілкі», «Крэмы»...

Зразумела, што назва ўрочышча «Нупрэва» звязана з прыналежнасцю яго да чалавека па імені Нупрэй. «Тут калісьці жыў дзед Нупрэй», – так і адказала мне мама на маё пытанне. Нічога ні пра дзедка Нупрэя, ні пра яго паселішча ў Дроздзіне не ведаюць. А вось грыбы на тым месцы растуць адмысловыя. Асабліва там, дзе пасаджаны елачкі.

Яны яшчэ маладзенькія, нізенькія, таму трэба добра пастарацца, каб пад імі нешта знайсці. Але старанны грыбнік не пойдзе з «Нупрэева» без *капы* баравікоў і падасінавікаў (*капой* у нашай мясцовасці называюць колькасць, роўную 60).

І «Крыжы» не маюць адметнай легенды сваёй назвы. Проста там перасякаюцца дзве дарогі. «Крыжамі» завуць іх, каб арыентавацца. Калісьці, у маміна дзяцінства, непадалёку ад гэтага перакрываўвання быў вялікі, добры луг. Трава там расла сакавітая, густая. Мама разам з малодшымі братамі і сёстрамі пасвіла на гэтым лузе кароў.

Назва ўрочышча «Нямецкія могілкі» гаворыць сама за сябе. У час вайны немцы натрапілі на партызан, якія хаваліся ў мясцовых лясах, каб ваяваць з акупантамі. Быў бой, дзе загінула шмат і сваіх, і чужых. Сваіх партызаны забралі, каб пахаваць дастойна. А вось трупы фашыстаў тут жа, у лесе, закапалі пасля бою мясцовыя жыхары. Так расказваюць людзі, але сведкаў гэтых падзей у вёсцы ўжо не засталася. Засталася толькі назва мясціны.

Любімае маё месца – «Крэмсы». Я не ведаю, чаму так называецца гэтая мясціна. Не ведаюць гэтага і мае родзічы, хоць і вядуць свой род у вёсцы Дроздзіна здаўна. Трэба сказаць, што ўся мая сям'я заўжды з лесам «на ты». У сям'і дзядулі Сцяпана Фядосавіча і бабулі Веры Міхайлаўны Палько вырасла дзевяць дзяцей. Дзядулі ўжо няма, а бабуля мае 30 унукаў і трое праўнукаў. Толькі і паспявае ездзіць і хадзіць ад аднаго да другога ў госці.

Мой дзед Сцяпан, мамін тата, працаваў лесніком, і дзеці змалку былі далучаны да ляснога царства. Іхнімі заўжды былі самыя ягадныя і грыбныя мясціны. Але не толькі па лясных дарах бегалі ў лес з ранняй вясны і да позняй восені. Лес вучыў, навучаў, выходзіў. Лес узбагачаў пачуццямі. Лес ачышчаў ад дрэннага. Лес надзяляў здароўем.

Але вернемся ў «Крэмсы». Каб да іх дайсці, трэба пераадолець вельмі доўгі і цікавы шлях. Спачатку пачынаецца звычайны мой лес, затым перад табою адкрываецца прастор... з крапівы! І толькі далёка-далёка за ім ты ўбачыш край лесу, да якога па крапіве не дайсці. Але ж не ўсё так проста. У крапіве ёсць «сакрэтны ход». Пра яго ведаюць толькі мясцовыя жыхары. Чужы чалавек ніколі не здагадаецца, як тут прайсці. Ніколі не адшукае ў крапіве тую патаемную канаву, якая прывядзе цябе да жаданага ўскрайку лесу, за якім адкрываюцца такія краявіды, якія рэдка дзе ўбачыш.

...Доўгая-доўгая дарога, якой няма канца, а абাপал – бярозавы гай. Бярозкі ўсе стройныя, прыгожыя. Ты ідзеш, нібы ў казцы, захопленая гэтай прыгажосцю, і нават не заўважаеш, як ногі прыводзяць цябе да месца. Прыйшлі. Такіх цікавых, прыгожых, цудоўных мясцін не паказваюць нават у казачных мультфільмах. Сіняя азёрная вада, блакітнае неба, зялёныя прасторы. Сядзіш на беразе гадзінамі. Назіраеш, як плешчуцца рыбкі ў вадзе, як ззяе сонца на воднай гладзі. Прырода здзіўляе сваімі фарбамі і фантазіямі. Але блізіцца вечар, трэба ісці дамоў. Назад ідзеш тымі ж сцежкамі і марыш зноў вярнуцца назад. І кожны раз, ідучы гэтай дарогай, адкрываеш для сябе штосьці новае, не бачанае раней.

А колькі скарбаў у нашым лесе! Не злічыць. Усё ёсць: і чарніцы, і брусніцы, і суніцы, і маліны, нават парэчкі і буякі ёсць. А грыбоў! Процьма. Самыя разнастайныя – ад сыраежак да баравікоў, ад ранніх смарчкоў да позніх апенек. Аднак ёсць адно «але». Не ўсім адкрываюцца ягадныя ды грыбныя мясціны. Для гэтага трэба ў лес прыходзіць з чыстымі думкамі і добрымі пажаданнямі. Трэба вітацца, размаўляць з лесам душою і нічога не баяцца.

Любоў да лесу мне прывілі мае дзядзькі, мамыны браты Севярын і Косця. Гэта яны паказалі самыя цікавыя і багатыя лясныя мясціны, навучылі, як паводзіць сябе ў лесе,

што і як рабіць, каб пасябраваць з лесам, каб лес прыняў цябе. Калі яны былі юнакамі, то, як і я зараз, часта хадзілі па лясных сцежках-дарожках. А зараз параз'ехаліся хто куды, і ўжо не так часта наведваюць любімыя мясціны. У кожнага праца, сям'я, справы. Але гэта не перашкаджае ім заўсёды помніць родны, незабыўны лес – школу жыцця.

Зусім хутка і я пакіну родны дом. Па заканчэнні школы паеду вучыцца далей, набываць адукацыю, прафесію, ствараць уласную сям'ю. Але ніколі, ніколі, ніколі не забуду я «свой» лес. Ніякія абставіны не перашкодзяць мне вяртацца сюды, наведваць дарагія сэрцу мясціны. Любоў да гэтага лесу я мару перадаць і сваім дзецям. Я ўпэўнена, што ім спадабаецца «мой» лес, што яны зразумеюць вытокі майго захаплення прыродай роднага краю.

БЕРАГІНЯ –

У СЭРЦЫ МАІМ І ТВАІМ

Сяргей МАЦЮШОНАК

(в. Антаневічы, Барысаўскі раён)

«БЕРАГІНЯ» Ё МАІМ ЖЫЦЦІ

Зусім нямнога часу засталася да той мяжы, якая ё жыцці кожнага чалавека завяршае дзіцячае і юнацкае жыццё і робіць яго дарослым. Для нас, выпускнікоў школы, прагучыць апошні званок. З аднаго боку, хоцання хутчэй расправіць крылы і вылецець у шырокі свет – цікавы, прывабны, нязнаны. Але і з дзяцінствам расставацца не хочання. Таму што ё ім, у школьным дзяцінстве, аб'ядналася ўсё самае дарагое і светлае: бацькі, родны дом, школа, любімыя настаўнікі, кнігі, сябры ...

На парозе дарослага жыцця ўсё часцей задумваешся аб тым, чым жа ўсе гэтыя гады была для цябе школа. Мне здаецца, што ё адрозненне ад сваіх аднакласнікаў я быў больш прывязаны да школы, бо тут заўсёды побач была мама – настаўніца пачатковых класаў. Яна не вучыла мяне, але разам мы ішлі ці ехалі ё школу, разам вярталіся дадому. Жывём мы ё адной з 15 вёсак школьнага мікрараёна – у Антаневічах, за 5 км ад школы. Маленькая, у адну вуліцу, але вельмі дарагая мне мясціна. Тут нарадзілася мая мама, Святлана Мікалаеўна, тут выйшла замуж за свайго аднакласніка Сашу. Тут яны пабудавалі прыгожы прасторны дом, нарадзілі і вырасцілі мяне і старэйшую сястру.

Другім домам для мяне стала школа. Я ўдзячны ўсім настаўнікам, якія вучылі і выходзілі наш клас. А ён незвычайны, бо «мужчынскі». Зараз у ім восем хлопцаў і толькі адна дзяўчынка. Мае аднакласнікі – цікавыя асобы, з якімі ніколі не бывае сумна. Ёсць з кім пагутарыць, пажартаваць, паспрачацца, абмеркаваць прачытанае ці ўбачанае. Паходы, футбол, рыбалка, віртуальныя зносіны, школьныя ранішнікі і вечарыны – усё гэта было ё нашым жыццём.

Шмат добрых пачуццяў і ўспамін звязана ё мяне яшчэ з адной з'явай з майго школьнага жыцця. Гэта – «Берагіня».

Мой фальклорны шлях пачаўся яшчэ ё далёкім, як зараз здаецца, 2006 г. у «Зярнятках» – падрыхтоўчай групе ўзорнага фальклорнага гурту «Берагіня», які на той час ужо быў вядомы ё рэспубліцы і нават пабываў на гастроліх у Францыі. Калі я гляджу на фатаграфіі таго часу, то разумею, чаму нас назвалі «зярняткамі». Нас было шмат – цэлы клас – і былі мы маленькія, рухавыя, спрытныя. Кіравала намі наша настаўніца Людміла Віктараўна, а танцаваць вучыў Мікола Аляксеевіч Козенка – настаўнік, ролю якога ё жыцці кожнага берагінца цяжка пераацаніць.

Акрамя танцаў, ён вучыў нас таму, чаму вучылі і іншыя настаўнікі: быць акуратнымі і ветлівымі, ведаць свой радавод, вывучаць гісторыю сваёй вёскі, з павагай адносіцца да старых людзей, размаўляць на роднай беларускай мове. Нам пастаянна напаміналі, што дзяўчынкі – прынцэсы, а хлопчыкі – прынцы, вучылі танцавальнаму этыкету. Але Мікола Аляксеевіч не проста вучыў – ён паказваў прыклад ва ўсім, чаго патрабаваў ад нас.

Калі мы падраслі, то перайшлі на больш складаную ступень фальклорнай адукацыі – у групу «Берагіня». Танцы сталі больш складанымі, патрэбна было яшчэ спяваць, іграць на народных інструментах, апавядаць, пісаць успаміны. Было нялёгка, але цікава. Мы шмат дзе пабывалі, шмат чаго пабачылі. Прымалі ўдзел нават у Рэспубліканскім фестывалі «Берагіня» ў Гомельскай вобласці. Шчыра кажучы, на той час праца ў калектыве і прываблівала мяне найбольш таму, што была магчымасць такіх паездак. Таму калі «Берагіня» часова спыніла сваю дзейнасць, прыняў гэта спакойна.

Калі гурт зноў аднавіўся, я быў ужо ў 9 класе. Наперадзе былі першыя ў жыцці экзамены, таму вырашыў у «Берагіню» не вяртацца.

Але аднойчы Антаніна Анатолеўна, наш класны кіраўнік і музычны кіраўнік «Берагіні», прапанавала мне акампаніраваць у гурце. У мяне былі нейкія навыкі ігры на гармоніку, але каб акампаніраваць? Але згадзіўся. Спачатку проста іграў разам з музыкамі. Але аднойчы захацелася, як кажуць, успомніць маладосць, і я папрасіў дазволу танцаваць.

І... мне гэта па-сапраўднаму спадабалася, не так, як у дзяцінстве, а па-іншаму, па-сапраўднаму! На той час у складзе «Берагіні» было шмат старшакласнікаў, ужо спрактыкаваных танцораў і спявачак. Ужо выконваліся такія складаныя гуртавыя танцы, як «Лявоніха», «Мяцеліца», «Малацілачка», «Масточак». Склалася добрая інструментальная група – гармонікі, цымбалы, дудкі, шумавыя і ўдарныя інструменты. Дзяўчаты прыгожа спявалі, цікава апавядалі запісаную ад старых людзей народную прозу. Вось тады я і пачаў задумвацца аб тым, наколькі гэта складаная і тытанічная праца – вырасціць з маленькага дзіцяці па-мастацку адораную асобу. На жаль, задумвацца аб гэтым прымушалі і выпадкі сыходу з калектыву. Сыходзілі найбольш па заканчэнню школы, але спынялі навучанне ў «Берагіні» і проста так, не жадаючы прыкладаць намаганні, траціць час, падпарадкоўвацца калектывнаму рытму. Мне ў такія хвіліны было крыўдна за Міколу Аляксеевіча, які ўсю душу ўкладае ў тое, каб вырасціць асоб, якія любяць родны край, родную мову, паважаюць продкаў, вывучаюць гісторыю Бацькаўшчыны, валодаюць мастацкімі ўменнямі, радуюць людзей.

Я назіраў за паводзінамі некаторых маіх «калег» па «Берагіні» і не разумеў, як можна адмахвацца ад парад, крыўдзіцца на заўвагі, ігнараваць просьбы? Няўжо цяжка ўсвядоміць, што кіраўнікі рупяцца пра тое, каб мы не проста выраслі, а выраслі патрыётамі, адметнымі людзьмі. Размаўляючы з намі на роднай мове, яны выказваюць нам сваю павагу, паказваюць, што мы вартыя гэтай мовы, вартыя скарбу, які адваіваў для нас Кастусь Каліноўскі і яго паплечнікі, пісьменнікі і паэты 30-х гадоў XX ст., пакараныя за любоў да Беларусі. Гэтым трэба ганарыцца, а не адварочвацца, не здраджваць агульнай справе, у якую ўкладваюць душу твае настаўнікі. А тая руская мова, якой карыстаюцца ў процівагу роднай – гэта проста здэк з рускай мовы, бо не захоўваюцца ні правілы вымаўлення, ні іншыя маўленчыя нормы. Чаму? Ды таму, што чалавек, які не паважае родную мову, не здольны добра засвоіць і іншую.

Часта можна пачуць, што для беларускай мовы ў нашай краіне няма ўмоў. Я лічу, што справа не ў гэтым. Справа ў людзях. Хіба каму-небудзь забараняюць гаварыць па-беларуску? Проста самі беларусы не навучыліся ганарыцца сваім родным словам, саромеюцца яго. Я лічу, што лепшы шлях да беларускасці – у выхаванні. Калі б з самага маленства з чалавекам усюды было роднае слова, у дарослым жыцці ён бы з годнасцю валодаў ім.

Мне ў гэтым сэнсе пашанцавала, бо матуля, мае родныя не цураюцца беларускай мовы, бо я вучуся ў беларускамоўнай школе, бо ў маім жыцці ёсць прыклад сапраўднага беларуса – Міколы Аляксеевіча Козенкі, які размаўляе ўсюды выключна на роднай мове, маючы пры гэтым сяброў – расіян, украінцаў, літоўцаў, палякаў, сербаў. Ён ведае іх культуру і паважае іх мову. Ён з тых людзей, якія цвёрда трымаюцца сваіх перакананняў і імкнуцца да ажыццяўлення сваіх ідэй.

Вольга ЯКАВЕЦ

(в. Старая Мётча, Барысаўскі раён)

АД СЭРЦА ДА СЭРЦА

*Няма большага дастатку,
чым берагчы тое, што маеш...*

Здаецца, яшчэ зусім нядаўна я маленькая бегала па сваёй вуліцы, гуляла з сяброўкамі, хадзіла ў дзіцячы садок... Зусім нядаўна ўвайшла ў клас, пазнаёмілася з дзецьмі, якія на ўсё школьнае жыццё сталі для мяне сябрамі, аднакласнікамі... Зусім нядаўна ўпершыню ўбачыла сваю першую настаўніцу і назаўсёды запамніла яе шчырую ўсмешку, добрыя, спагадлівыя вочы...

І вось прабеглі гады. Я ўжо ў восьмым класе. Але па-ранейшаму, па-дзіцячы, люблю сваю школу, свой клас, сваіх настаўнікаў. Мне здаецца, я разумею іх трошкі больш, чым мае аднакласнікі, таму што мая мама, Святлана Уладзіміраўна, – таксама настаўніца. Яна выкладае хімію і біялогію. А яшчэ яна наш класны кіраўнік. Шмат здараецца ў жыцці нашага класа добрых і не вельмі прыгод, розных канфліктаў, але заўсёды яны вырашаюцца, таму што мама ўмее да кожнага з нас падысці па-асабліваму, па-сяброўску. Яна ўмее падабраць патрэбныя словы, паспачуваць, падтрымаць. Яна нас разумее.

Свае складаныя прадметы мама выкладае на беларускай мове. Яна заўсёды з павагай адносіцца да вясковых людзей, якія працуюць на зямлі. Гэтаму ж вучыць і нас, сваіх трох дачок. Вучыць быць цярплівымі, стараннымі, вучыць цаніць тое, што маем. Я вельмі ўдзячна сваёй мамачцы за тое, што яна вучыць нас быць шчаслівымі.

Калі я вучылася яшчэ ў малодшых класах, то з цікаўнасцю назірала за ўдзельнікамі фальклорнага гурту «Берагіня». З танцавальнай залы даносілася звонкая, вясёлая музыка, чуўся прыстук абцасаў, па школьных калідорах прабягалі прыгожа апранутыя дзяўчынкі, хлопчыкі ў саламяных капелюшах. На канцэртах яны так весела танцавалі, што і мне захацелася стаць удзельніцай гурту.

Ніякіх перашкод для гэтага не было. У «Берагіню» прымаюць усіх, хто жадае займацца народным мастацтвам. Але ёсць і ўмовы. Кіраўнікі, Мікола Аляксеевіч і Антаніна Анатолеўна, заўсёды патрабуюць ставіць калектыўныя інтарэсы вышэй за асабістыя. І часта паўтараюць, што мы – асобы, і таму павінны быць не падобнымі да іншых і прыгожымі, як усе. Гэта дэвіз «Берагіні».

А яшчэ з першага класа ў нас праводзяцца ўрокі рытмікі, дзе мы вучымся разнастайным танцавальным рухам, затым выконваем нескладаныя танцы. Затым аб'ядноўваемся ў групу «Зярняткі» і ўжо выступаем перад гледачамі. Таму да заняткаў у «Берагіні» я была падрыхтавана.

Мяне прынялі ў калектыў, і вось я – самы шчаслівы чалавек! Як і кожнай дзяўчынцы, мне перш за ўсё спадабалася новая спаднічка, вышываная кашулька, боцікі. Спадабалася ўплятаць у косы чырвоныя стужачкі.

Пачаліся рэпетыцыі. Мне здавалася, што я лёгка зраблю ўсё тое, што робяць старэйшыя берагінцы. Але не атрымоўвалася. Ногі не слухаліся, не патраплялі ў такт. Даводзілася па некалькі разоў паўтараць адно і тое ж. Строгі і патрабавальны Мікола Аляксеевіч рабіў мне адну заўвагу за другой. Выпростаў мае плечы, паказваў, дзе левая нага, дзе правая... Гэта пасля я зразумела яго словы: «Нельга крыўдзіцца на заўвагі, трэба казаць за іх “дзякуй”». Калі робяць заўвагу, значыць, хочучь дапамагчы стаць лепшым». Тады я проста баялася яго строгага позірку.

Прыйшла я дадому, давай скардзіцца маме. Тая выслухала і коратка сказала: «Не хочаш – не хадзі. Але, як некалі казала мая бабуля, вучыся, дзевачка, танчыць, а рабіць і гора наўчыць».

Я выйшла з гурту, але недзе знутры мяне штосьці непакоіла, не давала ўпэўненасці ў сабе. Я лічыла сябе нікчэмным чалавекам: танцаваць і то не ўмею. І так хацелася зноў у танцавальную залу, дзе так хороша гучыць музыка. Зала знаходзіцца на першым паверсе, і кожную пятніцу па калідоры разліваюцца вясёлыя гукі гармоніка, чуецца рытмічны стук барабана. Я зноў падышла да мамы: «Мама, так мне хочацца хадзіць у “Берагіню”! Чаму ў мяне не атрымліваюцца танцы? Можа, гэта не маё?». На што мама сказала словы, якія я запамню на ўсё жыццё: «Волечка, у жыцці будзе многа цяжкасцей, і трэба навучыцца з імі спраўляцца, а не збягаць ад іх. Калі чалавек навучыцца з дзяцінства адольваць цяжкасці, яму будзе лёгка ісці па жыцці, а калі не навучыцца – так і будзе ўсё жыццё бегачь, як тая расліна перакаці-поле».

Сорамна было зноў прасіцца ў калектыў, але кіраўнікі зразумелі мяне. І вось я ў другі раз стала ўдзельніцай фальклорнага гурту «Берагіня».

З кожнай рэпетыцыяй я адчувала, як усё лепш і лепш давалася мне танцавальная навука. Я адчула радасць ад танца, пачала любіць яго. Я ўжо не баялася ні «Месяца», ні «Кацярінкі», ні «Полькі». Мабыць, і танец нарэшце палюбіў мяне. Заўвагі Міколы Аляксеевіча пачалі дапамагаць мне, а не скоўваць мае рухі. Я пачала разумець, што такое традыцыя, пачала цікавіцца гісторыяй свайго роду, гісторыяй «Берагіні». Пачаліся і іншыя адкрыцці, якія ўзбагацілі маё жыццё, адкрылі шлях ад сэрца да сэрца.

Мы шмат чулі пра Аўгінню Іванаўну Грук з в. Селішча, бачылі яе партрэт у гасцёўні. Ведалі, што кожны год восенню берагінцы ходзяць да яе на могілкі. Ведалі, што бабуля Аўгіння пакінула «Берагіні» шмат песень, танцаў, аповедаў.

І вось група дзяўчат разам з Міколам Аляксеевічам і Антанінай Анатолеўнай выправілася ў падарожжа. Мы ішлі пешшу 6 км, але не стаміліся, бо шмат аб чым размаўлялі. На Селіцкіх могілках убачылі помнікі тых бабуль, да каго берагінцы хадзілі у фальклорныя вандроўкі. Кіраўнікі расказвалі пра іх шмат цікавага. Але асабліва ўразіла нас гісторыя жыцця бабулі Аўгінні.

Як рана засталася яна сіратаю, як выйшла замуж. Калі пачалася вайна, на руках было ўжо трое дзяцей. У першы дзень вайны мужа разам з іншымі мужчынамі з вёскі павезлі ў ваенкамат на прызыўны пункт. Жанчыны не ведалі, што з імі, і пайшлі пешшу ў Барысаў. Каля в. Ухалода трапілі пад нямецкую бамбёжку. Але не загінулі, усе дабраліся дадому. А потым – доўгія ваенныя гады, малыя дзеці, немцы, партызаны... У канцы вайны перастаў пісаць муж з фронту. Аўгіння думала, што ён загінуў. Але потым прыйшло пісьмо, дзе гаварылася, што ён моцна паранены, не ходзіць, не размаўляе. Калі яго прывезлі дадому, ён вымавіў толькі адно слова: «Аўгіння...». Бабуля Аўгіння сорок гадоў пасля вайны яго даглядала. Нарadzіла яшчэ дваіх дзяцей. Працавала ў калгасе, рабіла за сябе і за мужчын.

Нягледзячы на цяжкае жыццё, любіла спяваць, танчыць, жартаваць. Шмат ведала легенд, паданняў, казак, былічак. Да смерці заўсёды прымала гасцей. У яе пабывалі ўсе пакаленні берагінцаў.

Вось і мы бачым фотаздымкі Аўгінні Іванаўны і яе мужа Аляксея на помніках. Зараз ужо па-іншаму ўяўляем яе жыццё. Бачым тое поле, па якім яна разам з малымі дзеткамі бегла сустракаць падводу, на якой везлі да яе мужа-інваліда. Бачым перад сабой вось тут, на могілках, тую царкву, дзе пасля крушэння самалёта ляжалі цэлы чатырох савецкіх лётчыкаў. Спачатку іх пахавалі на гэтых могілках, а ў 1974 г.

перазахавалі ў Мётчы. Кожны год 9 мая мы, школьнікі, ускладаем вянкi і кветкі на магілу герояў.

Вось так для нас ажывала гісторыя. Мы слухалі пра бабулю Аўгінню, і кожная з нас думала пра сваё. Затым разгаварыліся. Мая сяброўка Саша Гірына расказала, што яе бабуля ў час вайны была ў нямецкім канцлагеры. Аня Палонік успомніла свайго пра-дзёда, былога настаўніка нашай школы Станіслава Антонавіча Ржавускага, які таксама ваяваў. Мне ўспомніліся расказы маіх бацькоў пра сваіх тат і мам, бабуль і дзядуль, якія таксама зведалі шмат гора і страт у гады той страшнай вайны...

Затым наша вандроўка працягнулася. Мы пайшлі ў в. Селішча. Ubачылі хаты, дзе жылі жанчыны – носьбіты мастацкіх традыцый, чые партрэты ёсць у нашай гасцёўні. Некаторых з іх ужо няма, некаторыя жывуць у сваіх дзяцей у горадзе. Нам паказалі хату, дзе жыла бабуля Аўгіння і дзе зараз жыве яе сярэдні сын Яўгеній Аляксеевіч Грук са сваёй жонкай Марыяй Мікалаеўнай. Гэта яны даглядалі апошнія гады жыцця бабулі. І зараз сябруюць з нашымі кіраўнікамі.

У цэнтры в. Селішча, дзе некалі была крама, мы ўбачылі тое месца, дзе ў 2009 г. «Берагіня» паказвала свой канцэрт на вясковай вуліцы. Фотаздымкі канцэрта мы, малыя, бачылі ў берагінскіх альбомах.

Затым завіталі да сваёй сяброўкі Тані Абрамовіч, пасядзелі на лаўцы каля хаты, пачаставаліся цукеркамі, расказалі ёй, дзе былі і што бачылі.

Назад мы вярталіся ўжо іншай дарогай – праз поле, па добра вытаптанай сцежцы. Размаўлялі, успаміналі цікава праведзены дзень. Успаміналі пачутае пра бабулю Аўгінню, спявалі некалі запісаныя ад яе песні, пераказвалі яе казкі і паданні – пра дзядулю, які на Уздзвіжанне араў зямлю, а вуж пакараў яго. Пра тое, як адзін чалавек убачыў у балоце на вадзе ікону Божай Маці, і таму селішчане паставілі там царкву. Пра свёкра-чарадзея, які правучыў мясцовых хлопцаў-хуліганаў. Пра салдата, які ішоў з плену... і яшчэ шмат пра што. Гаварылі пра тое, што якія б мы былі бедныя духоўна, каб не нашы бабулі. Колькі б мы ўсяго не даведаліся, калі б не запісалі ўсё тое, што ведала руплівая і працавітая жанчына – Аўгіння Іванаўна Грук. Веды, якія мы набылі ад яе, затым перададуцца нашым дзецям і ўнукам.

Па-новаму, па-іншаму загучалі цяпер для нас словы, пачутыя на ўроку беларускай мовы: «Бедны той, хто апрача грошай, апрача багацця, каторае пры першым няшчасці счэзне дазвання, не мае скарбаў вечных – скарбаў душы».

Дар'я КОЛБІК

(г. Мінск)

НЕКАЛЬКІ СЛОВАЎ УДЗЯЧНАСЦІ...

Азіраючыся на мінулае, кожны раз з удзячнасцю адзначаю: як мне пашанцавала, што ў нашай вясковай школе сышліся ўнікальныя творчыя людзі і з'явілася «Берагіня». Іншы раз спрабую ўявіць, як бы склаўся мой лёс, калі б гэтага не было. І можа я не заўзяты аптыміст, але ў галаву ўпэўнена прыходзяць не самыя прыгожыя сцэнарыі.

Народнае мастацтва ў нейкай меры пазбавіла нас той *бязлікасці*, якая стала галоўнай рысай мэйнстрымнай папсавай культуры, што запаланіла ўсе сферы жыцця. На той час, час нашага дзяцінства і падлеткавага ўзросту, было даволі складана прывіць да людзей іншы погляд да культуры: самабытнае, народнае надзейна *пазабыта* за доўгія гады выхавання «савецкага чалавека», замежнае, прымітыўнае і ў большасці сваёй пошлае імкліва пранікла ў масы і заняло і па сённяшні дзень устойлівыя пазіцыі. Памятаю, як кожны раз было боязна выходзіць на сцэну, асабліва ў школах перад такімі ж дзецьмі, як мы самі! Сустрэкалі не тое што холадна, а нібыта з насмешкаю ў вачах. Бо мы не толькі паказвалі «нефармат», але і выглядалі не так, як звычайна выглядаюць са сцэны: народныя касцюмы з вышыванкамі, тканымі паясамі, пышнымі доўгімі спадніцамі, заплеценныя косы ў дзяўчат, ніводнага нават *намёку* на касметыку (на сцэне ды без касметыкі!), саламяныя капелюшы ў хлопцаў. Ды як пачнем сваё выступленне самай што ні ёсць народнай прывітальнай песняй (абавязкова акапэльна):

*«Добры вечар добрым людзём, добрым людзём!
А мы к вам ідзём, мы к вам ідзём
Песні піяць, песні піяць,
З вамі гуляць, з вамі гуляць!...»*

Што і казаць – большая частка глядачоў прыходзіла ў глумлівы настрой. Але! Але потым на працягу выступлення як весела, як хораша было назіраць, што нашы танцы, гульні, жарты, спевы ўжо ўспрымаюцца з *непадробнай* радасцю. Невядома, як гэта ўдавалася зрабіць усяго толькі за паўгадзіны. У выніку дзеці заўсёды к фіналу ўспрымалі нас добра, можа, нават больш эмацыйна, чым дарослыя. Бо як ты ўсядзіш, калі грае жывая музыка, так задорна пары круцяць «Польку» ці «Кракавяк», такія пранікнёныя словы песні... Прыемна было бачыць, што мы здольныя ўразіць глядача, дапамагчы яму прыняць народную культуру.

Гэта цяпер мы разумеем, што гурт «Берагіня» быў для нас не толькі танцавальным «гуртком», а ў большай ступені моцным выхаваўчым інстытутам, разам з такімі, як сям'я ці школа. Вядома, што сям'я ў цэлым здольная выхаваць годнага чалавека, але і асяроддзе нельга ігнараваць. Для дзяцей асяроддзе – гэта будзе і школа, і ўсё, што адбываецца пасля школы. Але мне здаецца, што сучасная школа – даволі «сухая» сістэма, якая сваім таталітарным рэгуляваннем і інструментарыем усіх (і вучняў, і настаўнікаў) раўняе пад адну сярэднянюю мерку, не гледзячы на здольнасці, імкненні навучэнцаў ці нават карысць такога навучання.

А мастацтва – гэта заўсёды індывідуальны падыход, шліфаванне самых простых навыкаў да ўзроўню майстэрства і вядома ж эмоцыі! Думаю, што менавіта эмоцыі ў сілах крануць душу і прымусіць чалавека працаваць над сабой, над сваёй справай з натхненнем «і дзень, і ноч». А працаваць трэба, бо як вядома, ад прыроды чалавек лянівы,

і лянота з цягам часу толькі мацнее, калі з ёю не весці барацьбу. Ды й калі ўявіць сабе, колькі ў дзяцей і падлеткаў патэнцыйнай энергіі, па большай частцы даволі скупа выдзеленай на выкананне сваіх непасрэдных школьных «зубрыльных» абавязкаў. Не кожны здолее рэшту патраціць больш разумна, калі мэтанакіравана не задзейнічаць дзіця ў справе, якая не толькі будзе карыснай і цікавай, але і здольнай выклікаць долю здаровай зайздрасці ў равеснікаў.

Для нас такой справай стала «Берагіня», куды мог прыйсці кожны без адбору па таленавітасці ці матэрыяльнай забяспечанасці сям'і і заняць сваё месца. Адзіныя крытэрыі – зацікаўленасць, працаздольнасць і магчымасць быць лепшым, чым падаецца на першы погляд. Бо як вядома, сярод дзяцей і асабліва хлопцаў, вельмі крута быць непаслухмяным. Такім чынам, трапіць у калектыў было вельмі проста, і калі ты не занадта добра танчыш, то цябе паспрабуюць у спевах ці ігры на музычных інструментах. І наадварот. І дзеці былі ўдзячныя, што кожны выконвае сваю ўнікальную ролю ў выступленні гурту. А тое, што заняткі бясплатныя! Зараз нават цяжка ўявіць, на якім энтузіазме нашыя настаўнікі, перш за ўсё Мікола Аляксеевіч і Антаніна Анатольеўна, прыводзілі ў жыццё гэты праект сваімі сіламі і ў палове выпадкаў – сродкамі. І рабілі гэта не па загаду «зверху», а па сваёй ініцыятыве і насуперак абставінам. То можа лепш сказаць, што справа рабілася па загаду «звыш»...

Ды ўвогуле, як добра сустрэць на шляху жыцця неабыхавага чалавека, сапраўдную асобу, якая будзе жывым прыкладам, на якога хочацца раўняцца і да якога трэба расці. Тым больш добра, калі ёсць настаўнікі, перад якімі можа быць сорамна. Трэба сказаць, што мы былі не самымі лепшымі падапечнымі: часам імкнуліся «прагуляць» рэпетыцыі, часам – проста «пераходны ўзрост», інакш і не растлумачыш. Але я не памятаю, каб нашы настаўнікі ў адказ ставіліся да «артыстаў» сурова, больш таго – кожнаму неаднаразова казалі, што ён – «асоба»! А на самой жа справе падлетку ўсур'ёз і не скажаш, калі толькі авансам.

Але ўсё ж я лічу, што выхаванне мастацтвам не прайшло міма нас зусім бяследна. Мы засвоілі шмат урокаў падчас напружаных рэпетыцый, размоў з бабулямі і дзядулямі для збору песень, танцаў, звестак мінулага аб нашым краі. А колькі мы пабачылі мясцін падчас выступленняў, з якімі эмоцыямі кожны раз чакалі паездка. Нас вучылі сябраваць па-сапраўднаму, ставіцца адзін да аднаго з цяпеннем і павагай. Я думаю, што нават танцавальныя пары фарміраваліся не проста так, а з улікам таго, каб дзеці адзін у аднаго нечаму навучыліся. Я добра памятаю, як мяне паставілі ў пару з хлопцам, якога я лічыла занадта непаваротлівым, і першы час увогуле сама цягнула ў танцы. Але не прайшло і колькі месяцаў, як ён зрабіўся выдатным танцорам і потым ужо сам накіроўваў мяне ў танцы, часам прыпыняючы хаду, бо па характары мяне і трэба было прыпыняць. Адным словам, вельмі многае было прадугледжана дасканальна і прафесійна.

Бо педагогіка – тонкая навука! Вышэйшым пілатажам тут будзе займацца выхаваннем дзіцяці так, каб яно і не здагадалася, што яго выхаваннем хтосьці займаецца. А мастацтва дзеля гэтай мэты нібыта і створае, бо вучыць не толькі нейкаму майстэрству, але паціху навучае заўважаць прыгажосць, імкнуцца да людзей і ставіцца да іх з павагай і інтарэсам, вывучаць гісторыю таго, што нас акружае і ганарыцца ёй.

Думаю, што цяпер вельмі актуальна з самых малых гадоў паказваць дзіцяці прыгожае, правільнае і звяртаць яго настрой у гэты бок. Бо амаль з кожнай крыніцы інфармацыі штодзень даносяць да людзей усялякія скандальнасці, нязграбнасці, і дзеці, як самыя адкрытыя да ўсяго «гучнага», хутка ўсведамляюць гэта як норму: і як тут растлумачыш, што гэта не норма, калі яна паўсюль! Вось тут і трэба ўспомніць пра надзейную добрую

справу, якая не тое што будзе адварочваць ад нікчымнага асяроддзя, але і садзейнічаць стварэнню пазітыўнай і каштоўнай рэальнасці.

І гэтай адметнай справай «Берагіня» здабывала гонар не толькі сабе, але і падтрымлівала гонар нашай мядоцкай школы, выдзеліўшы яе з шэрагу звычайных вясковых і гарадскіх навучальных устаноў. Хаця мне здаецца, што школа ў Мётчы ўсё ж такі была нейкай асаблівай, не пазбаўленай душы, бо інакш не вырасла б тут нічога.

А вырасла ўнікальная сістэма выхавання, якая была сапраўды патрэбная, асабліва ў вёсцы, дзе дзеці несправядліва пазбаўленыя хоць якіх варыянтаў дадатковага развіцця. Увасобіўшы ў сабе традыцыйную мастацкую культуру, заняткі многімі народнымі рамёствамі, даследчую дзейнасць па вывучэнню самабытнага танца, песні, збору інфармацыі аб родным краі, «Берагіня» за параўнальна кароткі час заявіла аб сабе, як аб унікальным праекце.

Такую працу нельга было не заўважыць і не адзначыць нават у рамках краіны.

А колькі людзей было задзейнічана ў гэтай карпатлівай справе! Я думаю, што многія ўдзельнікі «Берагіні» ўдзячныя лёсу, што сталі часткай гэтай незвычайнай плыні. Хтосьці знайшоў тут сваё прызначэнне, хтосьці хоць на кароткі час пакінуў межы абывацельскага жыцця і дакрануўся да творчага працэсу.

Ды нават адным сваім шматгадовым поспехам і існаваннем у нашай звычайнай, пакінутай на ціхае і самастойнае жыццё вёсачцы, фальклорны гурт «Берагіня» паказвае людзям, што шлях змагання і творчая справа – гэта адзіны надзейны білет у прыгожае, вечнае жыццё!

Антаніна АБРАМОВІЧ

(в. Старая Мётча, Барысаўскі раён)

КАЗКА – У ЖЫЦЦІ ПАДКАЗКА

(Да Першага конкурсу апавядальнікаў народнай прозы
«Несцерка»)

Калі пачынаюцца нашы сустрэчы з казкай? Ды ў самым раннім маленстве, калі мамы спяваюць нам песні-калыханкі, якія нагадваюць казкі! У гэтых песнях ёсць шэранькі ваўчок, ёсць коцік і ліска, ёсць зайчык і птушачка. Яны такія мяккія і пушыстыя, такія добрыя і ласкавыя, так хутка прыносяць малым спакой і сон!

Калі мы падрастаем, звяры і птушкі перасяляюцца ў бабуліны і матуліны казкі. Там яны размаўляюць, будуць домікі і церамкі, сварацца і мірацца. Курачка знесла яйка, а яно ўпала і разбілася. Неразумны Калабок уцякае ад дзеда з бабай. Воўк ловіць рыбку хвостом, а лісіца-хітрыца адбірае ўлоў. Козачка жаліцца дзеду, што яе не накармілі, не напайлі. Піліпка-сыноч не паддаецца на хітрасць Бабы Ягі. Іван-царэвіч едзе за трыдзевяць зямель у трыдзятае царства і перамагае злога Кашчэя.

Але вось мы становімся школьнікамі. І з самых першых літар кніга зноў прыводзіць нас у казку. Зараз ужо казачныя героі жывуць на кніжных старонках, а мы разам з імі вандруем па свеце. Мы разумеем іх паводзіны і ўчынкі, перажываем за іх, уяўляем сябе на іх месцы. Мы ўжо заўважылі, што ў казках жывуць добрыя і злыя, прыгожыя і брыдкія, сумленныя і хлуслівыя героі.

Мы хочам быць падобнымі да станоўчых герояў. Дзяўчынкі ўяўляюць сябе царэўнамі і прынцэсамі, працавітымі і добрымі Папялушкамі, хлопчыкі мараць стаць адважнымі царэвічамі і прынцамі, быць моцнымі, як волаты-асілкі, каб выратаваць з бяды сваю адзіную на ўсё жыццё прынцэсу.

Прыходзіць час, і мы вучымся самі складаць казкі. У нашых казках ажываюць знаёмыя нам з дзяцінства рэчы, а нашы хатнія коцікі і сабакі пачынаюць размаўляць па-чалавечы. Але па-ранейшаму дабро перамагае зло, сумленныя і справядлівыя знаходзяць сваё ішчасце, а брыдкія і хлуслівыя або знікаюць са свету, або перавыхоўваюцца.

А затым мы становімся дарослымі. Чытаць казкі ўжо некалі. Але вось паказваюць па тэлебачанню казачны фільм – і бацькі разам з дзецьмі садзяцца каля экрану і захоплена сочаць за казачнымі падзеямі.

Дык чаму ж вучыць людзей казка? Яна вучыць нас быць добрымі і адважнымі, мужнымі і смелымі, вернымі і сумленнымі. Вучыць заступацца за слабых, дапамагаць няшчасным, радавацца ішчасцю іншых людзей. Як стаць ішчаслівым? Спытай аб гэтым у казкі. Казка – у жыцці падказка.

З такіх слоў распачалася ў нашай школе падзея, да якой рыхтаваліся ўжо колькі тыдняў і малодшыя, і старэйшыя вучні Мётчанскага навучальна-педагагічнага комплексу, што ў Барысаўскім раёне. Зрэшты, указанне на раён неабавязковае, бо Мётчу і яе школу даўно ведаюць чытачы «Краязнаўчай газеты». Аб гэтым сведчыць падшыўка газеты, дзе сабраны ўсе нумары з матэрыяламі пра школу і яе вучняў. Знаходзіцца гэтая падшыўка ў Этнагасцёўні – кабінэце, дзе сканцэнтравана ўсё, што датычыцца дзейнасці заслужанага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнага гурту «Берагіня». Калектыв рыхтуецца адзначыць сваё 20-годдзе.

Адным з мерапрыемстваў, прымеркаваных да гэтай значнай даты, стаў Першы школьны конкурс апавядальнікаў народнай прозы «Несцерка».

Згодна з Палажэннем, у ім удзельнічалі вучні трох узроставых груп, для якіх абавязковым конкурсным творам была казка. Акрамя казкі, вучні-пачаткоўцы спаборнічалі ў намінацыі «Лічылка» і «Хуткамоўка». Пяцікласнікі, шасцікласнікі і сямікласнікі рыхтавалі легенду або паданне, а старшакласнікі – імправізацыю на зададзеную казковую тэму. Канкурсанты мелі права карыстацца фальклорнымі матэрыяламі гурту «Берагіня», запісамі з фондаў Алены Боганевай, Галіны Барташэвіч, хрэстаматыйнымі народнымі творами.

Менавіта такія цікавы і любімы ўсімі пакаленнямі жанр народнай прозы як казка і быў прадстаўлены на суд гледача і журы на школьным этапе конкурсу. Перад гэтым міні-конкурсы прайшлі ў класах. У іх прынялі ўдзел больш за дваццаць казачнікаў, у тым ліку ўдзельнікаў фальклорнага гурту «Берагіня».

Школьны этап змясціў пятнаццаць удзельнікаў. Падымаючыся на сцэну, кожны чуў ад вядучага словы пра сваю асобу, а гледачы мелі магчымасць бачыць на экране прэзентацыю канкурсанта.

Іван Гузан, вучань IV класа.

Вясёлы, жыццярадасны хлопчык.

Любіць рашаць задачы, чытаць апавяданні і казкі.

Марыць стаць ваенным.

Удзельнік фальклорнага гурту «Берагіня»

Казка «Пра дзеда і ваўка»

Настаўнік Святлана Мікалаеўна Мацюшонак

Парадавалі сяброў і настаўнікаў Будай Лера з III класа, Кандратава Віка і Касцюкевіч Віка – з IV, Раджабава Каця і Захарава Крысціна – з V, Раджабава Ксюша і Абрамовіч Надзя з VII класа.

Гучалі казкі пра звяроў і птушак, пра дзеда і бабу, пра рэпку, пра курачку-рабу. Каларытным было выступленне шасцікласніка Касцюковіча Сашы з казкай «Хітры вол», а казка «Як бог гады дзяліў» васьмікласніцы Гірынай Аляксандры выклікала ажыўленую рэакцыю залы. Завяршыла конкурс казка «Марцін Глінскі-Папялінскі і Кот-сват», якая вельмі цікава прагучала ў выкананні вучня XI класа Арцёма Радзюка.

Старшыня журы, намеснік дырэктара па вучэбнай рабоце Алена Валер’еўна Крачкоўская адзначыла высокую якасць падрыхтоўкі да конкурсу вучняў пачатковых класаў і іх настаўнікаў Святланы Мікалаеўны Мацюшонак і Алесі Леанідаўны Палехінай. Падзякавала за актыўнасць калектыву VI класа і класнаму кіраўніку Марыі Іванаўне Колесень. Падкрэсліла значнасць і важнасць мерапрыемства для выхавання асобы вучня-

патрыёта, вучня-інтэлектуала, вучня-творцы. Выказала пажаданне на такім жа добрым узроўні падрыхтаваць і правесці астатнія конкурсныя этапы.

Паведаміла, што фінал Першага школьнага конкурсу апавядальнікаў народнай прозы «Несцерка» адбудзецца 23 снежня, у дзень святкавання 20-гадовага юбілею фальклорнага гурту «Берагіня».

Як пажаданне плёну ў далейшай працы па засваенню і папулярызацыі скарбаў народнай прозы прагучалі для вучняў словы з верша...

*Вам, маладым будаўнікам і творцам,
Каб меншыя цяпець няўдачы-страты,
У ваш вучоны век я раю моцна:
Чытайце казкі, хлопцы і дзяўчаты!
Навукі мудрай край там непачаты!
Таму й кажу вам у жыцця на старце –
Чытайце казкі, хлопцы і дзяўчаты!
Старыя казачкі часцей чытайце!*

Michail СОБАЛЬ

(г. мінск)

НА КАРЫСЦЬ АЙЧЫНЫ

*Прыйшоў неяк да мудраца чалавек і кажа:
«О, мудрэц! Навучы мяне адрозніваць прыга-
жосць ад пачварнасці, ісціну ад хлусні, навучы
мяне радавацца жыццю». Падумаў мудрэц, і ...
навучыў чалавека танцаваць.*

Прызнаюся, калі я сядзеў у зале, акунуўшыся ў магію танцавальных узораў раённага конкурсу беларускага народнага танца «Ветразь», мне ўспомнілася гэтая прытча, а сам Мікалай Аляксеевіч Козенка ў рэчаіснасці ўжо ўспрымаўся гэткам мудрацом, які здолеў назапасіць велізарны вопыт у галіне нацыянальнай этнахарэаграфіі, мясцовага фальклору і зараз шчодра дзеліцца сваім скарбам. Мне падалося, што ўсё – і маляўнічасць касцюмаў, і стрыманая лірыка, і «забіяцкая іскра», і заўзятасць народнага танца, і гучанне традыцыйных музычных інструментаў – дазволілі нам, людзям рознага ўзросту і роду заняткаў, адчуць гарманічную сувязь з нашымі вытокамі, народнай творчасцю. Безумоўна, палітра эмоцый і думак у сувязі з гэтай падзеяй вельмі разнастайная, засяроджуся на галоўных.

Фальклор у цэлым і народны танец, як яго кампанент, справядліва разглядаецца як скарбніца памяці, у агульнаэтнічным маштабе, маштабе асобнай мясцовасці альбо групы людзей. У ім канцэнтруецца лепшы вопыт, традыцыя. Але як жа важна, каб фальклорная памяць не ператварылася выключна ў сховішча лепшай спадчыны, у своеасаблівы мемарыял, а была непасрэдна ўключана ў сучасную рэчаіснасць, і тым самым ажыццяўлялася б перадача духоўных каштоўнасцей ад аднаго пакалення да наступнага! Дэманстрацыя менавіта гэтай узаемасувязі – фальклору як памяці традыцыі і як актуальнага дзеяння – адбывалася ў мяне на вачах падчас выступу розных дзіцячых і маладзёжных танцавальных калектываў. Для мяне было відавочным, што Мікалай Аляксеевіч і яго паплечнікі на месцах навучылі дзяцей не столькі прыгожа рухацца пад музыку, колькі адчуваць танец, любіць яго як нешта роднае і блізкае, адчуваць у гэтай музыцы і рухах адгалоскі гісторыі сваёй сям'і, успамінаў бабуль і дзядуль. А гэта падмурак асобы ўжо не дзіцяці, а будучага грамадзяніна, прычым ўмацаванага пачуццём патрыятызму.

Сёння ўсё больш людзей ўсведамляюць неадпаведнасць сучаснага жыцця нормам традыцыйнай культуры, шукаюць выхад са становішча. Хоць вонкава культурнае жыццё нашага часу насычана гучнымі падзеямі, унутрана яно перажывае глыбокі крызіс духоўнасці. У наяўнасці дэвальвацыя этычных норм у грамадстве, падмена адукацыі пустымі ведамі, знікненне адметнай народнай культуры Бацькаўшчыны, духоўнае збядненне, бескультур'е людзей і інш. Больш за тое, у сучасных умовах глабалізацыі з'яўляецца новая пагроза – як захаваць сваю самабытную культуру, частку багацця духоўнага жыцця, прымножанага на працягу стагоддзяў, і не растварыцца ў глабалізаванай культуры. З улікам гэтых выклікаў, пераацаніць дзейнасць М.А. Козенкі і яго аднадумцаў па далучэнню дзяцей і моладзі да культуры народнага танца практычна немагчыма. Глядзіш на іх выступы і становіцца відавочным, што танец – гэта даступная ім форма праяўлення сябе, свайго светаадчування. Прычым гэты стан характарызуецца пачуццём уздыму, святочнасці, яднання з калектывам, унутранай адкрытасці насустрач адно аднаму. Да таго ж кожны з нас, дарослых, разумее, што заняткі ў танцавальным калек-

тыве – гэта змястоўны, напоўнены вольны час, прычым вольны час калектыўны, які нясе каштоўны выхаваўчы зарад, выпрацоўвае нормы і каштоўнасці сумеснага дзеяння і сумеснага жыцця. Іншымі словамі, у працэсе навучання народным танцам навучэнец – дзіця, падлетак ці малады чалавек – атрымлівае маральна-эстэтычнае выхаванне, засваенне культурна-гістарычнага вопыту народа, арыенціроўку на сапраўдныя духоўныя каштоўнасці і ўсё гэта – у процівагу эрзац-культуры.

І яшчэ пра адно. Мы шмат гаворым пра патрыятызм, шукаем яго фармулёўкі, падмацоўваем іх сваімі аргументамі. Для мяне патрыятызм – гэта, у першую чаргу, дзеянне, канкрэтнае дзеянне на карысць і для славы Айчыны. І з гэтага пункту гледжання дзейнасць М.А. Козенкі для мяне з’яўляецца ўзорам сапраўднага патрыятызму, годным пераймання. Кажуць, што танец – гэта душа народа, і я магу ўявіць, як складана зазірнуць у гэтую душу, як шмат цяжкасцей даводзіцца пераадольваць на шляху пазнання матэрыялу, яго асэнсавання, узнікнення ўласнай задумы і ўвасаблення яе разам з выканаўцамі. Але Мікалай Аляксеевіч упарта і настойліва на працягу некалькіх дзясяткаў гадоў шукае тыя музычна-пластычныя матывы, кампазіцыйныя прыёмы, якія з’яўляюцца квінтэсэнцыяй нацыянальнага ў харэаграфіі, штогод ініцыіруе і праводзіць аглянды, конкурсы, фестывалі фальклорнага мастацтва, ажыццяўляе творчае кіраўніцтва шэрагам аматарскіх калектываў і многае-многае інш. Нягледзячы ні на што, насуперак усім цяжкасцям і перашкодам. І мне бясконца радасна, што колькасць яго прыхільнікаў і аднадумцаў памнажаецца з кожным годам, а гэта добры знак для ўсіх нас.

ЗВЕСТКІ ПРА АЎТАРАЎ

Абрамовіч Антаніна Анатольеўна, настаўнік беларускай мовы і літаратуры, музычны кіраўнік фальклорнага гурту «Берагіня» ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдняя школа Барысаўскага раёна», лаўрэат міжнародных і рэспубліканскіх конкурсаў і фестываляў народнай творчасці (в. *Старая Мётча, Барысаўскі раён, Мінская вобласць*).

Боганева Алена Міхайлаўна, навуковы супрацоўнік сектара этналінгвістыкі і фальклору ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі», лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва 2014 г. (г. *Мінск*).

Вайтовіч Валянціна Адамаўна, настаўнік гісторыі, ветэран педагагічнай працы Вяляціцкай сярэдняй школы Барысаўскага раёна (в. *Вяляцічы, Барысаўскі раён, Мінская вобласць*).

Валодзіна Таццяна Васільеўна, загадчык аддзела фалькларыстыкі і культуры славянскіх народаў ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі», дацэнт, доктар філалагічных навук (г. *Мінск*).

Варфаламеева Тамара Барысаўна, старшы навуковы супрацоўнік аддзела музычнага мастацтва і этнамузыкалогіі ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі», этнамузыкалаг, кандыдат мастацтвазнаўства, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва 2014 г.; член Беларускай рэспубліканскай навукова-метадычнай рады па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь (г. *Мінск*).

Дарашэвіч Энгельс Канстанцінавіч, прафесар кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», доктар філасофскіх навук, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь (г. *Мінск*).

Калацэй Вячаслаў Віктаравіч, загадчык кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», дацэнт, кандыдат культуралогіі; член Беларускай рэспубліканскай навукова-метадычнай рады па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь (г. *Мінск*).

Каркотка Таццяна Валер’еўна, настаўнік музыкі, мастацкі кіраўнік фальклорнага гурту «Чабарок» ДУА «Вілейская гімназія № 2» (г. *Вілейка, Мінская вобласць*).

Колбік Дар’я Сяргеёўна, кіраўнік ТАА «Соул-транс», удзельніца заслужанага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнага гурту «Берагіня» (выпуск 2008 г.) (г. *Мінск*).

Коскіна Марыя Вадзімаўна, вучаніца XI класа, удзельніца заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнага гурту «Берагіня» ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдняя школа Барысаўскага раёна» (в. *Дроздзіна, Барысаўскі раён, Мінская вобласць*).

Крачкоўская Алена Валер’еўна, намеснік дырэктара па вучэбнай рабоце ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдняя школа Барысаўскага раёна» (в. *Старая Мётча, Барысаўскі раён, Мінская вобласць*).

Крупская Зінаіда Васільеўна, настаўнік фальклорнага танца ДУА «Вілейская гімназія № 2», ветэран педагагічнай працы, выдатнік асветы Рэспублікі Беларусь (г. Вілейка, Мінская вобласць).

Крыўко Таццяна Міхайлаўна, метадыст аддзела навукова-метадычнага і псіхалага-педагагічнага суправаджэння дадатковай адукацыі Нацыянальнага цэнтра мастацкай творчасці дзяцей і моладзі (г. Мінск).

Мацюшонак Святлана Мікалаеўна, настаўніца пачатковых класаў ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна» (в. Антаневічы, Барысаўскі раён, Мінская вобласць).

Мацюшонак Сяргей Аляксандравіч, вучань XI класа, саліст заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнага гурту «Берагіня» ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна» (в. Антаневічы, Барысаўскі раён, Мінская вобласць).

Мядзведзева Вольга Сяргееўна, студэнтка кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», удзельніца фальклорнага калектыву «Этнасуполка» (г. Мінск).

Петухова Наталя Вячаславаўна, старшы выкладчык кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат культуралогіі (г. Мінск).

Пладунова Таццяна Аляксандраўна, старшы выкладчык кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (г. Мінск).

Пранкевіч Валянціна Васільеўна, карэспандэнт, загадчык аддзела культуры і спорту раённай газеты «Чачэрскі веснік» (г. Чачэрс, Гомельская вобласць).

Рагуля Аляксей Уладзіміравіч, прафесар кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат філалагічных навук, сябра Саюза пісьменнікаў Беларусі (г. Мінск).

Сачык Вольга Аляксандраўна, студэнтка кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», удзельніца фальклорнага калектыву «Этнасуполка» (г. Мінск).

Тамашэўская Ірына Уладзіміраўна, намеснік дырэктара ДУА «Цэнтр дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі “Ветразь” г. Мінска» (г. Мінск).

Якавец Святлана Уладзіміраўна, настаўнік хіміі і біялогіі ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна» (в. Старая Мётча, Барысаўскі раён, Мінская вобласць).

Якавец Вольга Сяргееўна, вучаніца VIII класа, салістка заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнага гурту «Берагіня» ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна» (в. Старая Мётча, Барысаўскі раён, Мінская вобласць).

ДАДАТАК

РЭЗАЛЮЦЫЯ VII МЯДОЦКІХ ЧЫТАННЯЎ

«Мядоцкая “Берагіня”

ў кантэксце нацыянальнай культуры беларусаў»

Мётчанскі ВПК, в. Новая Мётча,

Барысаўскі раён

23 снежня 2016 г.

Да 20-годдзя заслужанага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнага гурту «Берагіня» Дзяржаўнай установы адукацыі «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна»

23 снежня 2016 г. у ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна» ў рамках святкавання 20-гадовага юбілею заслужанага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнага гурту «Берагіня» прайшлі VII Мядоцкія чытанні «Традыцыйная культура і дзеці: Мядоцкая “Берагіня” ў нацыянальным кантэксце» (далей – Чытанні).

У рабоце Чытанняў прынялі ўдзел вучні, кіраўнікі і настаўнікі ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдня школа», настаўнікі – ветэраны педагагічнай працы Барысаўскага раёна, супрацоўнікі аддзела адукацыі, спорту і турызму і аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Барысаўскага раённага выканаўчага камітэта, выкладчыкі і студэнты УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», вядомыя беларускія навукоўцы – спецыялісты ў галінах педагогікі, філалогіі, культуралогіі, этналогіі і фалькларыстыкі краіны.

У рамках Чытанняў быў абмеркаваны шэраг пытанняў, звязаных з:

- вынікамі дваццацігадовай дзейнасці заслужанага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнага гурту «Берагіня», дзейнасці педагагічнага калектыву ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдня школа» ў галіне этнакультурнага выхавання навучэнцаў;
- праблемамі выхавання ў сістэме айчыннай адукацыі асобы Чалавека – грамадзяніна, патрыёта, творцы;
- пытаннямі аднаўлення і папулярызацыі традыцыйнай народнай культуры Бацькаўшчыны;
- пытаннямі арганізацыі фальклорнай практыкі як формы даследавання гісторыка-культурнай спадчыны ва ўмовах дзейнасці ўстаноў адукацыі розных тыпаў;
- арганізацыяй дзейнасці навучэнскіх фальклорных калектываў як пераемнікаў рэгіянальных музычных, спеўных, танцавальных, апавядальных традыцый.

Удзельнікі Чытанняў *канстатуюць*, што

- традыцыйная культура – адзін з самых уплывовых і даступных дзецям і навучэнскай моладзі сродкаў этнакультурнага выхавання, адзін з галоўных і надзейных сродкаў кансалідацыі грамадства;

- традыцыйная культурная спадчына – адна з галоўных каштоўнасцей беларускага народа, і далучэнне да яе дзяцей і моладзі з’яўляецца гарантам захавання этнакультурных скарбаў для наступных пакаленняў;
- сям’я, род, Бацькаўшчына, Радзіма – нязводныя духоўныя скарбы, вытокі патрыятызму і гуманізму, блізкія і зразумелыя дзецям паняцці. Зварот да іх у адукацыйным працэсе садзейнічае павышэнню якасці адукацыі;
- дваццацігадовая дзейнасць фальклорнага гурту «Берагіня», дзейнасць педагогічнага калектыву ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдняя школа» па выхаванню дзяцей сродкамі традыцыйнай народнай культуры стварылі адметную адукацыйную сістэму, дзе ўдала спалучаюцца розныя віды працы, дзе навучэнцы не толькі пераймаюць, засвойваюць і папулярызуюць музычныя, спеўныя, танцавальныя, апавядальныя традыцыі, але і развіваюць свае інтэлектуальныя здольнасці, ствараюць і зберагаюць сваю гісторыю ў матэрыяльным увасабленні – кнігах, альбомах, стэндах, партрэтных галерэях, музейных экспазіцыях.

Разам з тым удзельнікі Чытанняў *выказалі заклапочанасць*

- знікненнем глыбінных традыцый беларускай нацыянальнай культуры, у тым ліку ў Барысаўскім рэгіёне і ў Мядоцкім краі ў прыватнасці, звязаным з сыходам носьбітаў гэтых традыцый;
- агрэсіўным наступам на свядомасць падростаючага пакалення негатыўных з’яў сучаснага жыцця, адмоўным уплывам сусветнай сеткі інтэрнет на фарміраванне светапогляду дзяцей і моладзі;
- звужэннем сферы ўжывання ў адукацыйным працэсе ўстаноў прафесійна-тэхнічнай, сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай адукацыі беларускай мовы як галоўнага ідэнтыфікатара беларускай нацыі, эфектыўнага сродку выхаваўчага ўздзеяння, носьбіта спрадвечнай народнай маралі;
- недастатковым выкарыстаннем вопыту Мётчанскай школы ў сістэме фальклорнай адукацыі дзяцей і моладзі ўстаноў адукацыі Барысаўскага раёна.

Удзельнікі Чытанняў *лічаць неабходным* звярнуцца да аддзела адукацыі, спорту і турызму і аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Барысаўскага раённага выканаўчага камітэта з наступнымі прапановамі:

1. Ствараць умовы для далейшай дзейнасці фальклорнага гурту «Берагіня» ва ўмовах ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдняя школа» як найбольш аптымальнай сістэмы вывучэння, захавання, пераёмнасці і папулярызацыі народных мастацкіх традыцый дзеля патрыятычнага выхавання дзяцей і навучэнцаў.
2. Удасканалваць сістэму папулярызацыі традыцыйнай мастацкай культуры Барысаўшчыны праз удзел «Берагіні» ў знакавых мерапрыемствах раёна, вобласці, краіны. Выкарыстоўваць мастацкі патэнцыял гурту для папулярызацыі беларускай традыцыйнай культуры ў краінах замежжа.
3. Спрыяць арганізацыі ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі Барысаўскага раёна фальклорных дзіцячых і маладзёжных калектываў, у аснову дзейнасці якіх былі б пакладзены прынцыпы вывучэння і пераймання мастацкіх традыцый Барысаўшчыны.
4. Спланаваць і ажыццявіць на раённым узроўні правядзенне конкурсу пар-выканаўцаў народных побытавых танцаў.
5. Распрацаваць, зацвердзіць райвыканкам і ўкараніць у практыку сацыя-культурнай і адукацыйна-выхаваўчай дзейнасці раённую праграму «Традыцыйная культура і моладзь Барысаўшчыны».

Ад імя ўдзельнікаў VII Мядоцкіх чытанняў «Традыцыйная культура і дзеці: Мядоцкая “Берагіня” ў нацыянальным кантэксце» Рэзальцыю падпісалі:

Дарашэвіч Энгельс Канстанцінавіч, прафесар кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», доктар філасофскіх навук, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь (г. Мінск).

Валодзіна Таццяна Васільеўна, загадчык аддзела фалькларыстыкі і культуры славянскіх народаў ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі», дацэнт, доктар філалагічных навук (г. Мінск).

Рагуля Аляксей Уладзіміравіч, прафесар кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат філалагічных навук, сябра Саюза пісьменнікаў Беларусі (г. Мінск).

Калацэй Вячаслаў Віктаравіч, загадчык кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», дацэнт, кандыдат культуралогіі (г. Мінск).

Варфаламеева Тамара Барысаўна, старшы навуковы супрацоўнік аддзела музычнага мастацтва і этнамузыкалогіі ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі», этнамузыкалаг, кандыдат мастацтвазнаўства, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва (г. Мінск).

Боганева Алена Міхайлаўна, навуковы супрацоўнік сектара этналінгвістыкі і фальклору ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі», лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва (г. Мінск).

Стружэцкі Тадэвуш Іванавіч, намеснік старшыні грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры», лаўрэат прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (г. Мінск).

Каліноўская Алена Тадэвушаўна, намеснік начальніка аддзела навукова-метадычнага забеспячэння дзейнасці па ахове гісторыка-культурнай спадчыны ДУА «Інстытут культуры Беларусі» (г. Мінск).

Пладунова Таццяна Аляксандраўна, старшы выкладчык кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (г. Мінск).

Крыўко Таццяна Міхайлаўна, метадыст аддзела навукова-метадычнага і псіхалага-педагагічнага суправаджэння дадатковай адукацыі ДУ «Нацыянальны цэнтр мастацкай творчасці дзяцей і моладзі» (г. Мінск).

Крчкоўская Алена Валер'еўна, намеснік дырэктара па асноўнай дзейнасці ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна» (в. Старая Мётча, Барысаўскі раён).

Абрамовіч Антаніна Анатольеўна, настаўнік беларускай мовы і літаратуры, музычны кіраўнік заслужанага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнага гурту «Берагіня» ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна», лаўрэат міжнародных фестываляў і конкурсаў народнай творчасці (в. Старая Мётча, Барысаўскі раён).

Козенка Мікалай Аляксеевіч, выкладчык УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», мастацкі кіраўнік заслужанага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнага гурту «Берагіня» ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна», навуковы і мастацкі кіраўнік Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня», лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва (г. Мінск).

ФОТАФАКТ

МЯДОЦКІЯ ЧЫТАННІ – БЛІЗКАЕ І ДАЛЁКАЕ

2016 год

1. Дырэктар ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна» Мінскай вобласці Таццяна Іванаўна Варона, кіраўнікі заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь «Берагіня», Мікола Аляксеевіч Козенка, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва, Антаніна Анатольеўна Абрамовіч лаўрэат міжнародных і рэспубліканскіх конкурсаў і фестываляў народнай творчасці падчас падрыхтоўкі VII Мядоцкіх чытанняў.
2. У чаканні гасцей – удзельнікаў VII Мядоцкіх чытанняў.
3. Рэгістрацыя ўдзельнікаў VII Мядоцкіх чытанняў.
4. Прэзентацыя Этнагасцёўні «Берагіні».
5. Удзельнікі Чытанняў-2016.
6. Загадчык кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», дацэнт, кандыдат культуралогіі Вячаслаў Віктаравіч Калацэй, прафесары кафедры – доктар філасофскіх навук, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Энгельс Канстанцінавіч Дарашэвіч, кандыдат філалогіі Аляксей Уладзіміравіч Рагуля, старшы навуковы супрацоўнік Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, кандыдат мастацтвазнаўства, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва Тамара Барысаўна Варфаламеева.
7. Загадчык аддзела фалькларыстыкі і культуры славянскіх народаў Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, доктар філалагічных навук Таццяна Васільеўна Валодзіна.
8. Загадчык кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», дацэнт, кандыдат культуралогіі Вячаслаў Віктаравіч Калацэй.
9. Намеснік дырэктара ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна» Мінскай вобласці Алена Валер’еўна Крachoўская.
10. Настаўніца пачатковых класаў ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна» Святлана Мікалаеўна Мацюшонак і былая салістка «Берагіні» Дар’я Колбік.
11. Прафесар кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» Энгельс Канстанцінавіч Дарашэвіч.
12. У чаканні выступлення – выкладчыкі Мётчанскай установы адукацыі Святлана Уладзіміраўна Якавец і Ганна Міхайлаўна Абрамовіч.
13. Навуковы супрацоўнік Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва Алена Міхайлаўна Боганева.
14. Акампаніятар гурту «Берагіня» Тамара Уладзіміраўна Захарава, музычны кіраўнік – Антаніна Анатольеўна Абрамовіч.
15. Прафесар кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат філалогіі Аляксей Уладзіміравіч Рагуля.
16. Былая настаўніца гісторыі Вяляціцкай СШ Барысаўскага раёна Валянціна Адамаўна Вайтовіч.
17. На пярэднім плане метадыст дзяржаўнай установы адукацыі «Мінскі абласны інстытут развіцця адукацыі» Наталля Уладзіміраўна Музычкіна, метадыст Нацыянальнага цэнтра мастацкай творчасці дзяцей і моладзі Таццяна Міхайлаўна Крыўко.
18. Настаўніца рускай мовы і літаратуры Мётчанскай установы адукацыі Марыя Васільеўна Касцюковіч.
19. Студэнтка кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» Вольга Мядзведзева.
20. Намеснік начальніка аддзела навукова-метадычнага забеспячэння дзейнасці па ахове гісторыка-культурнай спадчыны ДУА «Інстытут культуры Беларусі» Алена Тадэвушаўна Каліноўская.
21. «Мядоцкія чытання» адкрывае кандыдат мастацтвазнаўства Тамара Барысаўна Варфаламеева, г. Барысаў, гімназія № 2.

22. Укладальнік кнігі-альбома «Мядоцкая “Берагіня” ў прасторы і часе» Мікола Козенка і дырэктар ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна» Мінскай вобласці Таццяна Іванаўна Варона падчас прэзентацыі выдання.
23. На пярэднім плане: настаўніца англійскай мовы Мётчанскай установы адукацыі Кацярына Анатолеўна Дзегцярова, былая настаўніца Вяліцкай СШ Валянціна Адамаўна Вайтовіч, намеснік старшыні Мётчанскага сельскага выканкама Марына Фёдараўна Джуган, выхавальнік Мётчанскай установы адукацыі Ірына Мікалаеўна Быкоўская.

Словы ўдзячнасці

24. Група музычна-інструментальнага суправаджэння «Берагіні»: Марына Анатолеўна Антонова, Павел Еўсцігнеевіч Міцкін, Антаніна Анатолеўна Абрамовіч (музычны кіраўнік), Людміла Віктараўна Буяк, Тамара Уладзіміраўна Захарава, былы ўдзельнік гурту Зміцер Шчэрба.
25. На святочнай імпрэзе для ўдзельнікаў Мядоцкіх чытанняў. 2016 г.
26. Карагод «Ляцелі дзве птушчкі».
27. Польшка «Ручаёк». На пярэднім плане Таццяна Абрамовіч і Сяргей Мацюшонак.
28. «А дзень добры добрым людзём!» – спеўная група гурту «Берагіня».
29. Са словамі ўдзячнасці – намеснік старшыні Мётчанскага сельскага выканкама Марына Фёдараўна Джуган.
30. «Берагіню» з 20-гадовым юбілеем віншуюць намеснік начальніка аддзела адукацыі, спорту і турызму Барысаўскага райвыканкама Алег Валер’евіч Каптур і вядучы спецыяліст аддзела Алёна Васільеўна Мяркулава.
31. Ад Беларускага фонду культуры граматы берагінцам і дарадцам гурту ўручае дырэктар ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад-сярэдня школа Барысаўскага раёна» Таццяна Іванаўна Варона.
32. Ад імя Нацыянальнага цэнтра мастацкай творчасці дзяцей і моладзі Міністэрства адукацыі «Берагіню» віншуе вядучы спецыяліст установы Таццяна Міхайлаўна Крыўко.
33. «Берагіню» віншуе старшыня Барысаўскага аддзялення міжнароднай арганізацыі «Чырвоны крыж», былы начальнік аддзела адукацыі Барысаўскага раёна Таццяна Іванаўна Чэрнікава.
- 34–35. Ад імя кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» «Берагіню» віншуюць загадчык кафедры, дацэнт, кандыдат культуралогіі Вячаслаў Віктаравіч Калацэй і фальклорны гурт «Этна-Суполка» пад кіраўніцтвам старшага выкладчыка УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» Таццяна Аляксандраўна Пладунова.
36. «Берагіню» віншуюць былыя гуртоўцы і іх дзеці.
37. Першы штандарт-сімвал «Берагіні».
38. Пераемнікі традыцый Мядоцкай «Берагіні».
39. Малодшыя берагінцы і педагогі гурту: (справа налева) Павел Еўсцігнеевіч Міцкін (акампаніатар), Антаніна Анатолеўна Абрамовіч (музычны кіраўнік), Мікола Аляксеевіч Козенка (мастацкі кіраўнік), Тамара Уладзіміраўна Захарава (акампаніатар).
40. Славуты настаўнік – носьбіт мастацкіх традыцый Мядоцчыны Аўгіння Іванаўна Грук (1914 г.н., в. Селішча) і пераемнік традыцый-берагінец Іван Радзюк. 1998 г.
41. Школьнікі Мётчынскай СШ сустракаюць удзельнікаў рэгіянальнага фестывалю народнай творчасці «Мядоцкі край і яго таленты» і «Мядоцкіх чытанняў». 2001 г.
42. Носьбіты мастацкіх традыцый Мядоцчыны, дарадцы «Берагіні»: Зінаіда Уладзіміраўна Касцюковіч (1936 г.н, в. Старая Мётча), Марыя Цімафееўна Раманава (1936 г.н., в. Ярцаўка), Людміла Уладзіміраўна Кажэўка (1968, в. Старая Мётча), Надзея Ціханаўна Палоніна (1939 г.н., в. Аскеркі), Марыя Ціханаўна Абрамовіч (1944 г.н, в. Ярцаўка), Любоў Рыгораўна Цімафеева (1947 г.н., в. Ярцаўка). 2011 г.
43. Антаніна Анатолеўна Абрамовіч, Тамара Барысаўна Варфаламеева, Мікола Аляксеевіч Козенка са славутымі носьбітамі мясцовых традыцый Аўгіння Іванаўна Грук (в. Селішча), Вольгай Аляксандраўнай Конан (1932 г.н., в. Завалы) на рэгіянальным фестывалі «Мядоцкі край і яго таленты». 2001 г.

Вяртанне ў мінулае

44. Прафесары Аляксей Уладзіміравіч Рагуля, Уладзімір Міхайлавіч Конан і мэдэратар «Мядоцкіх чытанняў» Антаніна Анатольеўна Абрамовіч. 2008 г.
45. Доктар філасофіі па эстэтыцы, прафесар Уладзімір Міхайлавіч Конан з удзельнікамі «Мядоцкіх чытанняў». 2004 г.
46. Настаўніца беларускай мовы і літаратуры, музычны кіраўнік фальклорнага гурту «Берагіня» Мётчанскай установы адукацыі Антаніна Анатольеўна Абрамовіч.
47. Удзельнікі «Мядоцкіх чытанняў» Сяргей Сцепановіч, Ганна Міхайлаўна Грук, Алена Мацюшонак, Святлана Мікалаеўна Мацюшонак. 2008 г.
48. Удзельнікі «Мядоцкіх чытанняў» сёстры Паліна і Кацярына Абрамовіч. 2004 г.
49. Дырэктар Мётчанскай установы адукацыі Дзмітрый Аляксандравіч Абрамовіч (2007–2009), мэдэратар Чытанняў Тамара Барысаўна Варфаламеева. 2008 г.
50. На пярэднім плане вядомы дзеяч беларускай культуры Святлана Міхайлаўна Рыбарава. 2011 г.
51. Намеснік дырэктара Мётчанскай установы адукацыі, арганізатар «Мядоцкіх чытанняў» Алена Валер’еўна Крачкоўская (у цэнтры, на пярэднім плане). 2011 г.
52. Кандыдат мастацтвазнаўца Тамара Барысаўна Варфаламеева, старшыня беларускага фонду культуры Уладзімір Аляксандравіч Гілеп, начальнік аддзела культуры Акцябрскага райвыканкама Святлана Анатольеўна Беразоўская. 2004 г.
53. Падчас рэгіянальнага фестывалю народнай творчасці «Мядоцкі край і яго таленты» ўдзельнікі чытанняў дэкан факультэта традыцыйнай беларускай культуры і сучаснага мастацтва УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» Вячаслаў Віктаравіч Калацэй, прафесары Аляксей Уладзіміравіч Рагуля, Уладзімір Міхайлавіч Конан. Кляновы парк школы. 2004 г.
54. Падчас прэзентацыі манаграфіі «Традыцыйнае вяселле Мядоцкага краю», аўтары Антаніна Анатольеўна Абрамовіч, Мікола Аляксеевіч Козенка разам з носьбітамі мастацкіх традыцый Мядоцчыны Евай Аўласаўнай Барысёнак, 1921 г.н (в. Леванова) і Зінаідай Уладзіміраўнай Касцюковіч 1936 г.н. (в. Старая Мётча); г. Мінск, Інстытут праблем культуры. 2005 г.
55. На «VI Мядоцкіх чытаннях»: прафесары кафедры этналогіі і фальклору УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» – Аляксей Уладзіміравіч Рагуля, Энгельс Канстанцінавіч Дарашэвіч, кіраўнік праекта – Мікола Аляксеевіч Козенка (у цэнтры); г. Барысаў, гімназія № 2. 2011 г.
56. Мядоцкі гурт на Рэспубліканскім фестывалі фальклорнага мастацтва «Берагіня»; г.п. Акцябрскі Гомельскай вобл. 2008 г.
57. Антаніна Анатольеўна Абрамовіч з сімвалам гурту – штандартам «Берагіня». 2012 г.
58. Музыкі «Берагіні» – Ірына Коскіна, Юля Кудзін, Дар’я Бязозка (цымбалы) падчас выступлення перад жыхарамі, в. Селішча Барысаўскага р-на. 2009 г.
59. Музыкі-берагінцы браты Яўген і Зміцер Шчэрбы. 2010 г.
60. Музыкі «Берагіні» падчас справаздачы на прысваенне гурту звання «Заслужаны аматарскі калектыў Рэспублікі Беларусь»; Мінск, нацыянальны цэнтр мастацкай творчасці дзяцей і моладзі. 2012 г.
61. «Берагіня» гуляе «У кошку і мышку». Рэспубліканскае свята беларускага пісьменства; г. Рагачоў Гомельскай вобл. 2016 г.
62. «Нарэчанька тройкамі». На пярэднім плане Таццяна Абрамовіч, Сяргей Мацюшонак, Насця Сасуноўская, Саша Гірына; г. Рагачоў Гомельскай вобл. 2016 г.
63. Апавядальнік народнай прозы, салістка «Берагіні» Ганна Станкевіч і слухачы – славуць дзеячы беларускай культуры і навукі: пісьменнік Анатоль Бутэвіч, старшыня Беларускага фонду культуры Уладзімір Гілеп, этнамузыкалаг Тамара Варфаламеева. Мінскі Міжнародны кніжны кірмаш. Музыкі – Марына Антонова, Антаніна Абрамовіч. 2011 г.
64. Заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь Мікола Дудчанка дзячыць Мядоцкай «Берагіні». Лепель, Віцебская вобл. 2010 г.
65. Мы – «Берагіня». На фестывалі «Мінская кадрыля», г. Барысаў. 2016 г.

63

64

65

60

61

62

52

53

54

55

48

49

50

51

44

45

47

46

Вяртанне ў мінулае

41

42

43

33

34

35

36

24

Словы ўдзячнасці

25

26

14

15

16

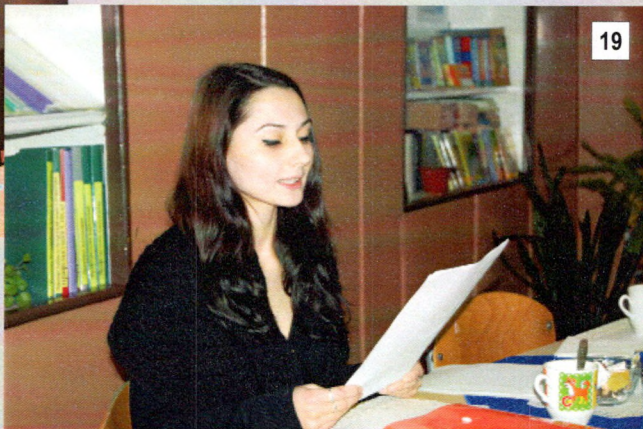
17

18

19

5

6

7

8

9

ЗМЕСТ

Ад укладальніка.....	3
I МЯДОЦКАЯ «БЕРАГІНЯ»: ТРАДЫЦЫЯ, ІНАВАЦЫЯ, КУЛЬТУРНЫ КАНТЭКСТ	
<i>Вячаслаў КАЛАЦЭЙ</i> Прэцэдэнт «Берагіні» і новы вектар у этнакультурным выхаванні дзяцей і моладзі Беларусі міленіўму	9
<i>Энгельс ДАРАШЭВІЧ</i> Аўтэнтыка як праект ратавання быцця.....	14
<i>Аляксей РАГУЛЯ</i> Годнасць.....	18
<i>Тацяна ВАЛОДЗІНА</i> Беларуская мова і дыялекты ў фальклорным моладзевым руху на Беларусі	20
<i>Тамара ВАРФАЛАМЕЕВА</i> Вяртанне этнічнай памяці (Мётчанская «Берагіня» на старонках рэспубліканскага друку).....	23
<i>Алена КРАЧКОЎСКАЯ</i> Рабі тое, што ты любіш, і любі тое, што ты робіш	29
<i>Ірына ТАМАШЭЎСКАЯ</i> Насуперак глабалізацыі: Традыцыйная культура як светапоглядна-выхаваўчы комплекс	33
II «БЕРАГІНЯ» І АДУКАЦЫЙНЫ ПРАЦЭС У СУЧАСНЫМ МЕГАПОЛІСЕ	
<i>Тацяна КРЫЎКО</i> Этнакультурнае выхаванне дзяцей і моладзі ў сучаснай практыцы дадатковай адукацыі.....	36
<i>Наталля ПЕТУХОВА</i> Мётчанская «Берагіня» – шлях да этнакультурнага выхавання.....	40
<i>Алена БОГАНЕВА</i> Выхаваўчы патэнцыял народнай прозы.....	43
<i>Святлана МАЦЮШОНАК</i> Роля маці ў выхаванні дачкі	47
<i>Святлана ЯКАВЕЦ</i> Сцяжынкi майго роду.....	49
<i>Антаніна АБРАМОВІЧ</i> Браму скарбаў тваіх адчыняю.....	52
III АДНАЎЛЕННЕ І ПАПУЛЯРЫЗАЦЫЯ ТРАДЫЦЫЙНАЙ НАРОДНАЙ КУЛЬТУРЫ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ	
<i>Антаніна АБРАМОВІЧ</i> «Даўна людзі зналі...»	56

<i>Тамара ЗАХАРАВА</i>	
Быць удзячнымі за жыццёвую мудрасць	60
<i>Тацяна ПЛАДУНОВА</i>	
Купалле на фестывалі «Берагіня».....	63
<i>Вольга МЯДВЕДЗЕВА</i>	
Метады навучання і выхавання фальклорнага гурту «Сунічка»	
сродкамі беларускага фальклору	70
<i>Валянціна ПРАНКЕВІЧ</i>	
Душа народа ў танцы.....	72
<i>Тацяна КАРКОТКА</i>	
Фальклорны калектыў «Чабарок».	
Традыцыйная культура і выхаванне	73
IV ФАЛЬКЛОРНАЯ ПРАКТЫКА: СУЧАСНЫ ВОПЫТ	
<i>Зінаіда КРУПСКАЯ</i>	
Народны танец на Вілейшчыне: перспектывы зберажэння.....	76
<i>Валянціна ВАЙТОВІЧ</i>	
Перанос іконы ў в. Вяляцічы Барысаўскага раёна	79
<i>Вольга САЧЫК</i>	
Узорны клуб аматараў фальклору «Катрынка» як транслятар	
беларускай традыцыйнай спадчыны Камянеччыны	83
<i>Марыя КОСКІНА,</i>	
Я і мой лес.....	86
V БЕРАГІНЯ – У СЭРЦЫ МАІМ І ТВАІМ	
<i>Сяргей МАЦЮШОНАК</i>	
«Берагіня» ў маім жыцці	89
<i>Вольга ЯКАВЕЦ</i>	
Ад сэрца да сэрца.....	91
<i>Дар'я КОЛЫК</i>	
Некалькі словаў удзячнасці... ..	94
<i>Антаніна АБРАМОВІЧ</i>	
Казка – у жыцці падказка (Да Першага конкурсу апавядальнікаў	
народнай прозы «Несцерка»)	97
<i>Міхаіл СОБАЛЬ</i>	
На карысць Айчыны	100
Звесткі пра аўтараў	102
<i>ДАДАТАК</i>	
Рэзалюцыя	104
ФОТАФАКТ. МЯДОЦКІЯ ЧЫТАННІ – БЛІЗКАЕ І ДАЛЁКАЕ	
Чытанні–2016.....	107
Словы ўдзячнасці	112
Вяртанне ў мінулае.....	117

Навуковае выданне

МЯДОЦКАЯ «БЕРАГІНЯ»
Ў КАНТЭКСЦЕ НАЦЫЯНАЛЬнай КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСАЎ

ДАКЛАДЫ І ПАВЕДАМЛЕННІ
VII МЯДОЦКІХ ЧЫТАННЯЎ

*Да 20-годдзя заслужанага калектыву Рэспублікі Беларусь
фальклорнага гурту «БЕРАГІНЯ»*

Укладальнік М.А. Козенка

Адказны за выпуск Т.І. Варона

Рэдактар С.М. Рыбарава
Карэктары А.А. Абрамовіч, А.В. Крачкоўская
Дызайн і камп'ютарная вёрстка Ю.В. Шабан
Камп'ютарны набор А.А. Абрамовіч

Фота з асабістага архіва М.А. Козенкі, Я.В. Пясецкага,
А.М. Шчыракова, Н.Ю. Купрэвіч, Т.І. Варона,
А.П. Кучынскай, М.М. і М.А. Міцяніных

Падпісана да друку 28.11.2017. Фармат 60х84^{1/8}.
Папера афсетная. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 14,8. Ул.-выд. арк. 12,5. Тыраж 50 экз. Заказ 481.

РУП «Інфармацыйна-вылічальны цэнтр
Міністэрства фінансаў Рэспублікі Беларусь».
Пасведчанні аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы, распаўсюджвальніка
друкаваных выданняў № 1/161 от 27.01.2014, № 2/41 ад 29.01.2014.
Вул. Захарава, 31, 220004, г. Мінск.

ISBN 978-985-7168-64-4

9 789857 168644